

Helsingin
kulttuurikeskus
Julkaisu

Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi

– rikastavat yhteisöt ja alueet

Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi
– rikastavat yhteisöt ja alueet

JULKAISIJA:

Helsingin kulttuurikeskus

TYÖRYHMÄ:

Hannu Kurki, Saeeda Marjala ja Ari Tolvanen

TOIMITTAJAT:

Saeeda Marjala ja Ari Tolvanen

KUVAT:

Saeeda Marjala, Eeva Rista, Ari Tolvanen

KANSIKUVA:

Eeva Rista

TAITTO:

Pekka Kaikkonen

PAINOPAIKKA:

Kirja kerrallaan, Lasipalatsi, Helsinki, 2010

ISBN 978-952-223-756-9 (painettu versio)

ISBN 978-952-223-757-6

Helsingin kulttuurikeskus

Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi

– rikastavat yhteisöt ja alueet

Esipuhe

KULTTUURIASIAINKESKUSTA, NYKYINEN HELSINGIN KULTTUURIKESKUS, perustettaessa vuonna 1979 oli viraston yhtenä keskeisenä painopistealueena kulttuurityö eri kaupunginosissa. Lähellä asukkaita ja asukkaiden kanssa. Tavoitteeksi asetettiin tuotannollinen kumppanuus taiteilijoiden, taiteilijajärjestöjen ja asukasryhmien kesken. 1980 – alettiin rakentaa alueellisia monitoimitaloja kulttuuripalveluineen. Taiteilijoiden teokset saatiin yhä useamman ulottuville ja teknisesti vaativat esitykset tulivat näin mahdollisiksi. Tämä johti myös siihen, että kulttuuriasiainkeskuksessa alettiin painottaa yhä enemmän omia tuotantoja. Kansalaisyhteiskunnalle ei enää jäänyt kovinkaan suurta merkitystä kulttuurin kannattelijana. Asukkaan rooli tahtoi typistyä aktiivisesta kulttuuritoimijasta kuluttajaksi.

Aluetyötä on kulttuurikeskuksessa kuitenkin tehty näihin päiviin eri muodoin ja resurssein. Eri-tyisen vahvasti virasto on ollut mukana rakentamassa avointa dialogia kaupunginosien kehittämistä. Vuosina 1995–2001 ylläpidimme mittavaa Suburbs Up -seminaarisarjaa. Aluetyömme oli aktiivisesti sysäämässä alkuun myös asukastalojen verkostoa. 2000-luvun alkupuoliskolla virasto tarjosi kotipesän muun muassa Kaupunginosien Kehittämisen verkosto – seutuprojektille. Vuoropuhelu on jatkunut eri tasoilla ja paikoissa. Tällä kirjalla avaamme näiden keskustelujen sisältöjä laajemmalle yleisölle.

Tätä kirjoitettaessa Helsingin kaupunki on valmistelemassa itselleen kulttuuristrategiaa. Toimintaa arvioidaan uudelleen myös kulttuurikeskuksessa. Yhä selvemmin on alettu painottaa verkostomaisia tuotantotapoja. Tässä yhteydessä nousee esille uudelleen kansalaisyhteiskunnan mahdollinen rooli alueiden vetovoiman rakentamisessa ja kulttuuritoiminnan organisaattorina. Se on yksi tämänkin kirjan teemoista.

Kulttuuri ja taide ovat arvoja sinällään. Ne ovat myös vahvoja välineitä. Vuorovaikutteisen luonteensa vuoksi kulttuurityö soveltuu mainiosti alueiden kehittämiseen, joka edellyttää voimien kokoamista ja yhteistä suunnittelua. Kulttuuri on silti vain yksi lenkki mutkikkaassa ravintoketjussa. Siksi lähestymme alueita teoksessamme monesta kulmasta. Tavoite on kuitenkin kaikilla sama – elinvoimainen kaupunki ja elinvoimaiset kaupunginosat.

Johdanto

KAUPUNGINOSIEN KEHITTÄMISVERKOSTO KAKE SYNTYI 2002–2005 toteutetussa samannimisessä pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelman hankkeessa. Sen tuloksista koottiin kirja *Neloskierrettä kaupunginosiin*, joka julkaistiin kesäkuussa 2005. Kirjassa keskityttiin kaupunginosien sisäiseen uudistamiseen, varsinkin asukasyhteisöjen merkitykseen neljäntenä pyöränä julkisen ja yksityisen sektorin sekä oppilaitosten rinnalla. Kehittäjäverkosto on pitänyt yhteyttä projektin päättymisen jälkeenkin ja järjestänyt erilaisia keskustelutilaisuuksia.

Neloskierrettä kaupunginosiin -kirja koki renessanssin seuraavan pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelman 2005–2007 aikana, kun Culminatum oli tilannut Movense Oy:ltä tutkimuksen kehitysalustoista. Vuonna 2007 valmistuneessa *Kehitysalustoilla neloskierteeseen* -kirjassa viitattiin KaKe kirjaan. Neloskierre nousi kiinnostavaksi innovaatiopolitiikan käsitteeksi.

Viisi vuotta on kulunut edellisestä kirjan ilmestymisestä. Sinä aikana on verkostossamme syntynyt uusia oivalluksia. Huomiota on kiinnitetty erityisesti metropolialueen muotoutumiseen, alueiden välisiin suhteisiin, solmujen ja väylien dynamiikkaan, paikkojen itseuudistumisen edellytyksiin sekä edelleenkin eri toimijoiden rooleihin tässä kehitystyössä. Teorioita on myös testattu käytännössä. Hankeaihioita on tarjottu myöhempiin kaupunkiohjelmiin tosin huonolla menestyksellä. Koska ideat ja käytännöt ovat tekijöiden mielestä hyviä, on aika esitellä niitä yhdessä muiden uusien aatteiden kanssa.

Ihmiset, usein yhteisötkin, kasvavat vähitellen omavaltaisiksi subjekteiksi tai ainakin sitä kohti. Päinvastainen suunta olisi taantua passiivisiksi viranomaistoiminnan kohteiksi. Ovatko kaupunginosat, taloudellisen ja inhimillisen pääoman keskittyminä eläviä systeemejä? Yhteisöjä, jotka kommunikointiaan kehittäen voivat luoda itselleen lisää arvoa ja uutta vetovoimaa. Voiko kaupunginosa tai alue tulla itsestään tietoiseksi? Millä edellytyksillä, toimintatavoilla ja välineillä se on mahdollista? Nämä ovat suuria kysymyksiä, joita tässä kirjassa osaltaan yritetään selvittää. Samat haasteet, jotka liittyvät kaupunginosiin, nousevat esiin vaikkapa globaaleissa ilmastokysymyksissä. Mittakaava on vain toinen.

Aluekehittämisen historiaa

Asuinalueiden kehittämisen historia lähtee tarpeesta uudistaa lähiöitä, jotka melko pian syntymänsä jälkeen todettiin ongelmallisiksi. Helsingissä syntyi 70-luvuilla virkamiestyöryhmiä koordinoimaan eri hallintokuntien tekemisiä asuinalueilla. Näiden aktiivinen kausi hiipui 90-luvun alussa suuren laman ja palveluiden keskittämisen myötä. Erilaisia aluetyöryhmiä on tosin edelleenkin. Ne eivät kuitenkaan ole edelleenkaan yhteisen suunnittelun elimiä vaan keskittyvät enemmänkin kuulumisten vaihtoon.

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen vetämä SoFy-hanke tähtäsi vuosina 1984–1994 sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kehittämiseen. SoFyn keskeisenä oletuksena oli, että asukkaat tuntevat parhaiten alueensa kehittämistarpeet. SoFyssa oli kysymys yhteistyömallien kehittämisestä asuinalueiden suunnitteluun. Siihen osallistui yli kaksikymmentä kuntaa Suomesta.

1990-luvun alun suuri lama ja kova työttömyys käynnistivät Asuntorahaston ja Kuntaliiton lähiöohjelmat vuonna 1996. Lama kohteli erityisen kaltoin vuokratulovaltaisia lähiöitä. Lähtökohdiana lähiöprojektissa oli korjausrakentamisen työllistävä vaikutus alas painuneelle rakennusallalle. Kehittämistarve oli kuitenkin suurin sosiaalisella puolella. Kuntaliiton ja ARA:n hanke päättyi vuoden 1999 lopulla.

Ostoskeskusten ilmeen uudistaminen on ollut esillä aina ensimmäisestä Lähiöohjelmasta saakka. Lamavuosina monet ostarit muuttuivat rauhattomiksi kuppilaviidakoiksi. Helsingissä tehtiin ostariselvitys vuonna 2004. Osalle keskuksista tehtiin kehittämissuunnitelmat. Osa heikoimmista keskuksista on purettu. Lähipalvelujen ja keskittämisen suhde on ollut viime aikoina erityisen paljon esillä. Oman haasteensa tähän tuovat niukkenevat julkiset resurssit, uudisrakentamisen lisääntyvä tarve sekä väestön ikääntyminen vanhemmilla esikaupunkialueilla. Kulttuurilla, asukastoiminnalla ja avoimilla tietotekniikkapalveluilla on ollut myös roolinsa ostareiden elvytyksessä etenkin idän lähiöissä.

Valtakunnallinen Lähiöprojekti muutti toimintatapaansa 2000-luvun alussa. Kun se 90-luvulla oli Kuntaliitto ja ARA vetoinen, ottivat nyt ministeriöt keskeisen roolin uuden lähiöohjelman 2000–2004 toteutuksessa. Uuden ohjelmakauden innovaatiot ajoittuivat perinteiseen kiinteistönpitoon ja sosiaalityöhön (asumisneuvoja, lähiötyöntekijät ja asukastupa). Tietotekniikan mukanaan tuomat mahdollisuudet jäivät kuitenkin taka-alalle.

Helsingissä 1990-luvun lamavuodet olivat osaltaan vaikuttamassa asukastalojen syntyyn. Uusilla asuinalueilla alettiin talokohtaisten yksittäisten kerhohuoneistojen sijasta rakentaa suurempia yhteistiloja. Vanhemmilla alueilla asukas-yhteisöt vuokrasivat käyttöönsä tyhjiksi jääneitä liikehuoneistoja. Asukastalojen ympärille syntyi monenkirjavaa toimintaa. Vuosikymmenen puolella välissä luotiin asukastalojen verkosto. Asukastalojen määrä on jatkanut kasvuaan ja niiden muodot ovat moninaistuneet.

Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton (Helka) nousu johtavaksi kaupunginosatoiminnan välineiden kehittäjäksi alkoi 90-luvun loppupuolella. Vuonna 1997 käynnistyi Helsingin kaupungin rakennusviraston, Helsingin kaupunginosayhdistysten liiton ja Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston Kotikatu-projekti. Alun perin oli tarkoitus luoda kansio, mappi, kaupunginosan tiedoista. Jo alkuvaiheessa idea muuttui kuitenkin kaupunginosien kotisivuiksi. Ensimmäinen pilottialue oli Pihlajisto. Seuraavassa aallossa kotisivunsa saivat Lauttasaari 1998 ja Maunula 1999. Vuonna 2002 jo 20 asuinalueella oli omat sivunsa.

Kaupunkisuunnitteluviraston Yleiskaava 2002 -hanke vuosina 1997–2003 nosti Helkan keskeiseksi toimijaksi. Uusi rakennuslaki oli tullut voimaan 2000 ja kaupunkisuunnitteluvirasto

päätti soveltaa sitä yleiskaavasunnittelussa. Prosessin aikana kukin kaupunginosa teki Helkan johdolla muun muassa oman SWOT-analyysinsä. Alkuvaiheen vastakkaisasettelu vaihtui 2000-luvulla seminaariyhteistyöksi Ksv:n kanssa.

Tietoyhteiskunnan kehittäminen oli Sitran Oppivat seutukunnat ohjelman 2001–2004 keskeinen teema. Esikuvana oli Oppiva Ylä-Karjala -hankkeessa 1998–2000 käyttöönotettu kansalaisverkko-ohjelma ja siihen liittynyt kansalaisten koulutus ohjelman käyttöön.

Myös Helsinki pääsi mukaan OSKU-hankkeeseen yhdessä seitsemän muun Suomen alueen kanssa. Nettimaunula 2001–2003 oli Sitran ja Helsingin kaupungin rahoittama hanke. Nettimaunula synnytti Internet-selainpohjaisen yhteisöverkko-ohjelman, joka oli julkaisujärjestelmä ja sisälsi extranet ominaisuuden ja sähköpostijärjestelmän. Lisäksi hankkeessa kehitettiin edullisia HomePna-tekniikkaan perustuvia laajakaistayhteyksiä.

Kulttuuriasiainkeskus ja Sonera yhdistivät puolestaan Kallio Tänään paikallisviestinnän pilot-tihankkeessaan vuonna 2000 tekstiviestit ja Internetin.

Myös KaKe hankkeessa nostettiin esiin asuinalueiden kotisivuja ja laajakaistaratkaisuja. Samalla syntyi myös kontakteja sähköisen viestinnän ja tietotekniikan parissa toimiviin yrityksiin. Hankkeen aikana oivallettiin yritysten tarve saada kehitysalustoja teknisten innovaatioiden testaamiseen.

2000-luvun alun lupaavista askelista huolimatta vaikuttaa alueiden suunnitelmallinen kehittäminen katkenneen. Puuttuu julkinen toimija, veturi. Esimerkiksi Sitra lopetti totaalisesti tietotekniikkaan ja alueisiin liittyvät kokeilut ja suuntautui muun muassa biotieteisiin sekä idän-kauppaan. Pudotuksen on kokenut myös usko digitelevisioon, johon ei koskaan syntynyt paluukanavaa.

Kirjan sisällöstä

Erityissuunnittelija Hannu Kurki Maunulasta pohdiskelee artikkelissaan asuinalueen omaehtoisen kehittämisen ideaa sekä esittelee tavan kuvata asuinalue systeeminä ja kaupunkirakenteen osana. Artikkelissa kuvataan usean toimijan muutosprosessin olemusta ja eri toimijoiden roolia siinä. Menestyksen ratkaisee alueen toimijoiden kyky tunnistaa positiivisia sattumia eli mahdollisuuksia ja hyödyntää niitä.

Tutkija Markku Norvasuon kirjoitus tarkastelee kysymystä ostoskeskuksista sen pohjalta, mitä URBA-hankkeen (Urbanin asumisen tulevaisuuden konseptit) työryhmissä on tuotettu. Näin voidaan tuottaa kaksi vastakkaista näkökulmaa alueen palveluihin ja mahdollisesti vaihtoehto niille kehittämismalleille, jotka korostavat kaupan keskittymien luomista. Myös yhteisölliset ja palvelujen verkottumista koskevat näkökulmat tulevat esille.

Tutkija Terttu Nupponen tarkastelee asuinalueita vallankäytön näkökulmasta. Hallinnon suhde kansalaisiin on vaihdellut eri aikoina. Nupponen kuvaa ”ylivallan” ja ”yhteisvallan” vaihteluita aina 1800-luvulta lähtien. Viime sotiin saakka kuntien aluepolitiikassa painottui enemmän kontrolli ja erottelu kuin palvelut. Erottelupuhunta siirtyi myöhemmin lähiöiden yhteyteen. Artikkelissa pohditaan myös sitä, kuinka päästäisiin entistä paremmin hyödyntämään alueen omia resursseja ja erilaisia rinnakkaisia verkostoja ulkoa tuotujen ”kehittämisprojektien” sijaan.

Kunta on usein aloitteellinen suunnitteluprosesseissa ja asukkaiden organisoituminen itenäisiksi toimijoiksi on haasteellista. Projektipäällikkö Yrjö Laasanen tarkastelee sitä, miten asukkaiden ja julkisen suunnittelun välinen vuorovaikutus jäsentyy neljässä erilaisessa tapauksessa. Laasanen arvioi lopuksi vertaissuunnitteluun ja jakamiseen pohjautuvaa kehitystrendiä, joka perustuu asukkaiden itsorganisoitumiseen ja oman osaamisen jakamiseen. Tämä muotoutuvassa

oleva käytäntö liittyy sosiaalisten medioiden esiinnousuun ja Internetin uuteen kehitysvaiheeseen, joka tulee aiheuttamaan radikaaleja muutoksia perinteisille aluesuunnittelukäytännöille.

Tutkija Kimmo Rönkä kirjoittaa kansalaislaboratorioista osana käyttäjälähtöistä tuote- ja palvelukehittämistä. Perinteiset Living Lab -sovellukset ovat johtaneet usein mekanistiseen ja yksipuoliseen asiakaskäsitykseen. Kansalaislaboratoriot tarjoavat kuitenkin mahdollisuuksia työstää oikeasti asukkaiden elämää parantavia paikallisia käytäntöjä.

Kehityshankkeissa kaupunginosia lähestytään tavallisesti rajoittuen yhteen asuinalueeseen. Paikkojen logistiset yhteydet naapureihin jäävät taka-alalle. Suunnittelija Ari Tolvanen kirjoittaa Kulttuuriraide-konseptista, jolla käynnistettiin metron yhdistämien kaupunginosien kulttuuriyhteistyö Itä-Helsingissä. Samalla kuvataan myös eri toimijoiden rooleja ja organisoitumismuotoja. Vertailualueena käytetään Artova-klusteria itäisessä kantakaupungissa.

Tuottaja Raisa Niemi paneutuu Albumit Auki -valokuvaprojektiin Kontulassa. Projektissa kerättiin asukkaiden ottamia valokuvia Internetiin. Kuvista työstettiin myös näyttelyitä ja kirja. Henkilökohtaiset kokemukset ja muistot muuttuivat hankkeessa yhteisiksi tunnoiksi Kontulan asuttamisesta ja elämästä siellä. Kuvienkeräys loi Kontulalle uusia merkityksiä ja kohotti asukkaiden ylpeyttä asuinalueestaan.

Itseuudistuvat kaupunginosat – omaehtoisen kehittämisen idea

ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISEN KESKEISIÄ ESTEITÄ ovat kuntien taloudellisten resurssien niukkuus, puute kehittämisideoista ja monimutkaisten monen toimijan kehitysprosessien hallinta. Tämän artikkelin tavoitteena on esitellä avointa, omatoimisuuteen perustuvaa asuinalueiden kehittämismallia, jonka avulla eri toimijat kuten asukkaat, taloyhtiöt, asukasyhdistykset, yritykset sekä kaupungin eri hallintokunnat voisivat osallistua asuinalueen kehittämiseen. Julkisen sektorin ulkopuolelta löytyy henkistä potentiaalia ja resursseja, joita ei ole hyödynnetty alueiden kehittämisessä.

Artikkelissa esitetty kehittämismalli perustuu kolmeen näkökulmaan tai teoriaan: systeemi(teoria), kommunikaatio(teoria) ja peli(teoria). Tämän kolmijaon esitti jo 70-luvulla Yrjö Ahmavaara kirjassaan Yhteiskuntakybernetiikka: ”Yhteiskuntakybernetiikka [...] on ihmisten toimintaa, inhimillistä tajuntaa ja yhteiskunnallista käytäntöä tutkiva uusi tiede, joka yhdistää peli-, informaatio- ja systeemiteoreettiset tarkastelutavat yhtenäiseksi kyberneettiseksi metodiksi”.

Keskeiset ajattelumallit ja käsitteet

Peli käsitteellä viitataan usean toimijan monimutkaiseen kehittämisprosessiin, jossa eri toimijat pyrkivät edistämään oman etunsa toteutumista. Julkiset kannanatot tai toimenpiteet tulkitaan pelisiirtoina. Kaikille toimijoille oma etu pitkällä aikavälillä ei ole selkeä asia, koska nykyajan yhteiskunta on kehittynyt monimutkaiseksi. Lisäksi peli käsitteellä viitataan pelissä oppimiseen. Viisivuotias lapsi oppii nopeasti optimoimaan Afrikan tähdessä. Kymmenvuotias on jo haka pelaamaan Monopolia tai Sivilisaatiopeliä.

Artikkelissa kommunikaatiolla viitataan alueen kommunikaatorakenteeseen tai tapoihin ja menetelmiin, joiden välityksellä käsitys todellisuudesta ja kehitysideoista välittyy eri osapuolille. Kuvaamalla asuinalue systeeminä parannetaan eri toimijoiden mahdollisuutta osallistua alueen kehittämiseen. Systeemin kuvauksen tai mallin avulla tehdään ymmärrettäväksi, miten kunkin osapuolten intressit kytkeytyvät kokonaisuuteen sekä miten erilaiset kehittämisvaihtoehdot vaikuttavat alueen tulevaisuuteen. Systeemikuvauksen ideana on tunnistaa olennaiset tekijät, jotka vaikuttavat alueen kehitykseen ja pelkistää hallittavien asioiden määrää.

Alueen systeeminen kuvaus voidaan jakaa kahteen osaan. Toinen puoli tarkastelee muutostaasukkaiden ja yritysten valintojen kautta. Laajempi kuvausmalli sisältää myös kommunikaatorakenteen, joka mahdollistaa positiivisen kehityksen, itseuudistumisen. Julkisen sektorin ulkopuolelta, asukkaista, taloyhtiöistä, asukasjärjestöistä ja yrityksistä löytyy henkistä potentiaalia ja resursseja, joita ei ole hyödynnetty alueiden kehittämisessä.

Lisäksi artikkelin tavoitteena on tuoda esille keinoja ymmärtää kaupunginosan merkitystä ja roolia metropolialueen uudistumisessa. Vaikka kaupunginosalla ei ole omaa hallintoa (government) ja tuloja, sen rajojen sisällä on taloutta ja tapahtumien hallintaa (governance). Samoin keskustelu innovatiivisuuden edistämisestä on lisännyt tarvetta ymmärtää yksittäisten toimijoiden sekä alueiden roolia innovaatioiden syntymisessä.

Viime vuosina on tutkijoiden keskuudessa käyty keskustelua alueiden itseuudistumisesta ja monitoimijaisten kehitysprosessien hallinnasta. Teema on liittynyt suurten kaupunkien elinkeinoelämän ja kaupunkiseutujen kehittämiseen. Aluekehittämisen paradigmanmuutos näkyy esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimassa Koheesio- ja kilpailukyky -ohjelmassa 2010–2013.

Artikkelissa käytetään Maunulaa esimerkkinä, koska alueella on pitkä omaehtoisen kehittämisen traditio takana. Omaehtoisen kehittämisen lähtölaukaus oli Maunulassa aluefoorumin perustaminen vuonna 1996. Nyt 14 vuotta myöhemmin Maunulassa on pidetty 80 aluefoorumia ja 14 kesäseminaaria. Maunulan toimintamallia voidaan verrata lähiöprojektialueilla sovellettuihin käytäntöihin ja tuloksiin. Valtakunnallinen lähiöprojektitoiminta käynnistyi myös vuonna 1996.

Asuinalueen kuvaaminen systeeminä, lähitaloutena

Asuinaluetta voidaan tarkastella systeeminä, jossa sen osia tai alasysteemejä (ks. kuva 1) ovat taloyhtiöt, asunnot, liiketilat, yritykset ja julkisen sektorin toiminnot, liikekeskukset tai liikekadut sekä väylät ja joukkoliikenneyhteydet. Pääväylien kautta asuinalue kiinnittyy kaupunkirakenteseen. Systeemin tarkastelun hyötynä on, että eri osapuolet voivat ymmärtää ja tarkastella kokonaisuutta ja samalla sijoittaa siihen omat intressinsä.

Asukkaat vaikuttavat alueen kehitykseen omien valintojensa kautta. Keskeisiä valintatilan-teita ovat asunnon valinta ja päivittäiset kulutusvalinnat. Päivittäisessä kulutuksessa huomio kiinnittyy päivittäistavarakauppal palveluihin. Kuinka hyvin alueen palvelut vastaavat asukkaiden tarpeita ja kuinka paljon päivittäistavarakaupan ostovoimasta vuotaa alueen ulkopuolelle.

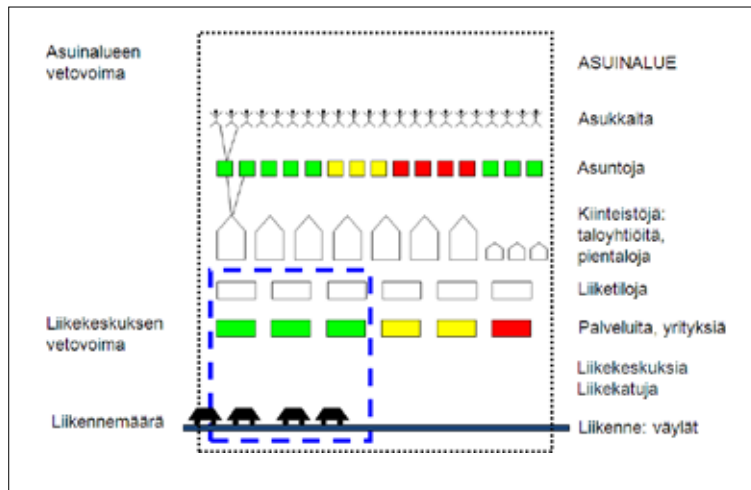
Asuinalueen toimivuuden mittareita ovat asuinalueen vetovoima ja sen liikekeskuksen veto-voima. Lisäksi keskeisiä mittareita ovat pääväylien liikennemäärät. Asuinalueen vetovoimaa arvioidaan asuntojen neliöhinnan perusteella. Liikekeskuksen vetovoimaa tarkastellaan asiakasmää- rinä. Väylien liikennettä arvioidaan automäärällä per vuorokausi ja joukkoliikennettä pysäkillä nousuina ja linjan käyttäjämäärinä.

Alueen asukasrakenne määräytyy:

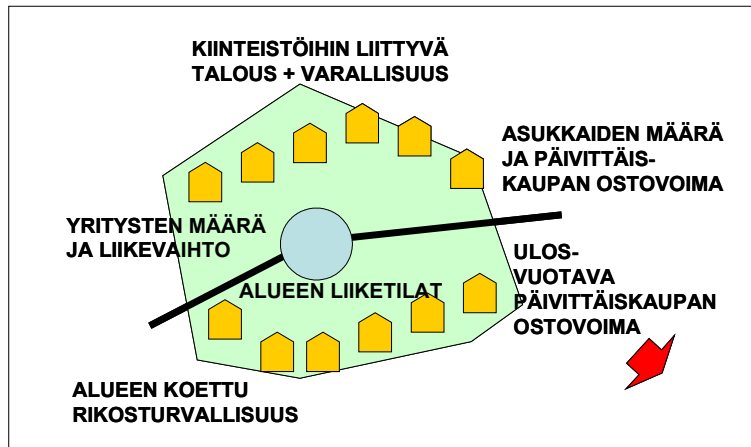
- 1) alueen vetovoiman
- 2) asuntokannan rakenteen mukaan

Asuntokannan tarkastelussa olennaista on arvioida, millaisilla mekanismeilla asukkaat valikoituvat alueelle. Asuntokannan voisi määritellä markkinoilla oleviin omistusasuntoihin ja vapailla markkinoilla toimiviin vuokra-asuntoihin, aravavuokra-asuntoihin, joissa on tulorajat sekä asuntoihin, joihin asukkaat sijoitetaan. Kuvan 1 asuntojen värit kuvaavat asukkaiden valikoitumisen erilaisia mekanismeja. Saman kuvan liiketilojen värit kuvaavat eri toimintojen tai palvelujen soveltuvuutta keskustatoiminnoiksi.

Alueen talouden osa-alueita ovat alueella tapahtuva päivittäinen kulutus, alueen asuinkiin-teistökanta sekä toimitiloissa tapahtuvaan yritystoiminta. Alueen liikekeskusten vetovoiman kannalta tarkastellaan keskeisten palveluiden asiakasmääriä.

Kuva 1. Asuinalueen kuvaus systeiminä

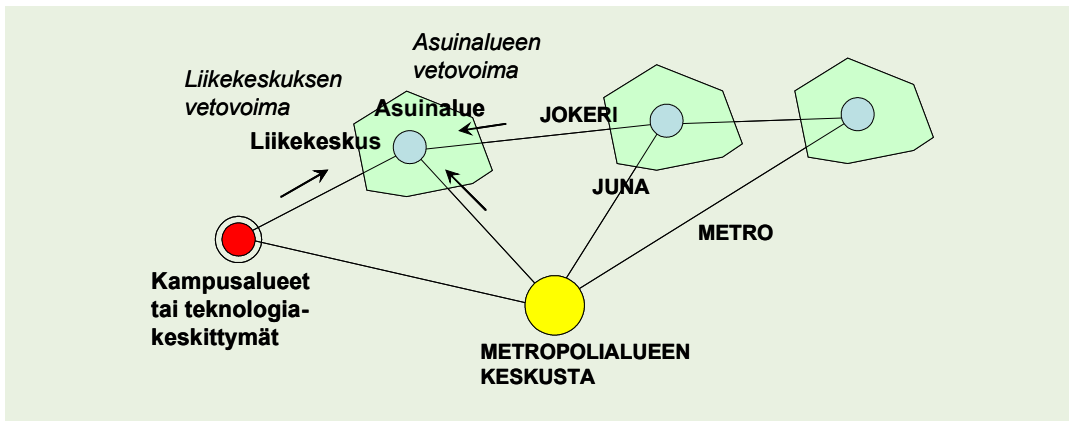
Kuva 2. Asuinalueen lähitalouden arviointi

Käsite "lähitalous" sisältää sellaisen maantieteellisen alueen, jossa ihmiset ovat valmiita tekemään ilmaista työtä ns. "yhteisen hyvän" puolesta. Yhteinen hyvä on dialoginen käsite, joka joudutaan rakentamaan kussakin asiassa vuorovaikutteisen kehittämisprosessin kautta.

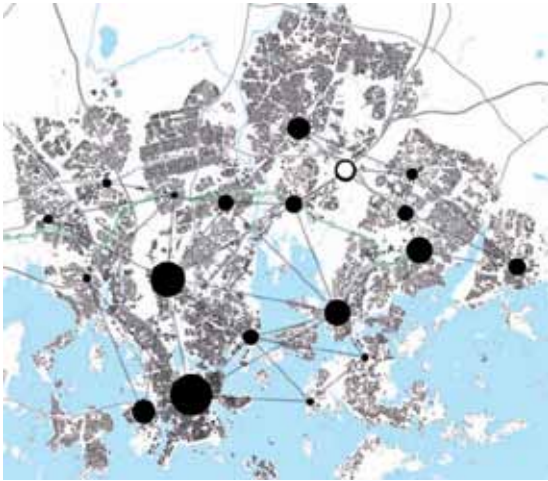
Alueen toimivuutta arvioidaan asukaskyselyillä, joissa selvitetään asukkaiden tyytyväisyyttä ja tapaa käyttää alueen palveluita sekä asukkaiden kokemia ongelmia kuten turvattomuutta.

Pääkaupunkiseudun ymmärtäminen verkostona

Keskeinen impulssi ajattelutavan muutokseen pääkaupunkiseudun kehittämisessä oli metro-maisesti liikennöidyn Jokeri-linjan käynnistyminen vuonna 2006. Jokeri on pääkaupunkiseudun strateginen liikennejärjestelmä, joka yhdistää poikittaisesti Itäkeskuksen, Viikin, Oulunkylän, Maunulan, Haagan, Pitäjämäen, Leppävaaran, Otaniemen ja Tapiolan sekä Länsiväylän. Reitti saavutti nopeasti suuren suosion ja sillä tehdään nykyisin yli 26000 matkaa vuorokaudessa. Bus-sijokeria on tarkoitus muuttaa raidejokeriksi, jolloin kävijämäärät nousisivat 40 000 matkaan vuorokaudessa. Suunnitelman toteuttamista rajoittaa investoinnin suuruus (330 milj. euroa).

Kuva 3. Kaavakuva verkostosta eli väylistä tai linkeistä ja solmuista eli keskuksista niitä ympäröivistä alueista

Kuva 4. Esikaupunkien renessanssi - Uusien aluekeskusten aktivoiminen ja identtifiointi esikaupunkialueilla (Santa-oja et al. 2008)

Jokeri konkretisoi Pääkaupunginseudun verkkona, joka syntyy säteittäisistä ja poikittaisista väylistä, jolloin verkon solmukohdan merkitys korostuu. Jatkossa on tarkoitus täydentää poikittaisia yhteyksiä Jokeri:II:lla. Verkoston solmukohdat kiinnostavat palvelujen tarjoajia ja yrityksiä niiden erinomaisen saavutettavuuden ja asiakasvirtojen takia.

Talouden kannalta voidaan ajatella, että pääkaupunkiverkosto koostuisi neljänlaisista solmuista:

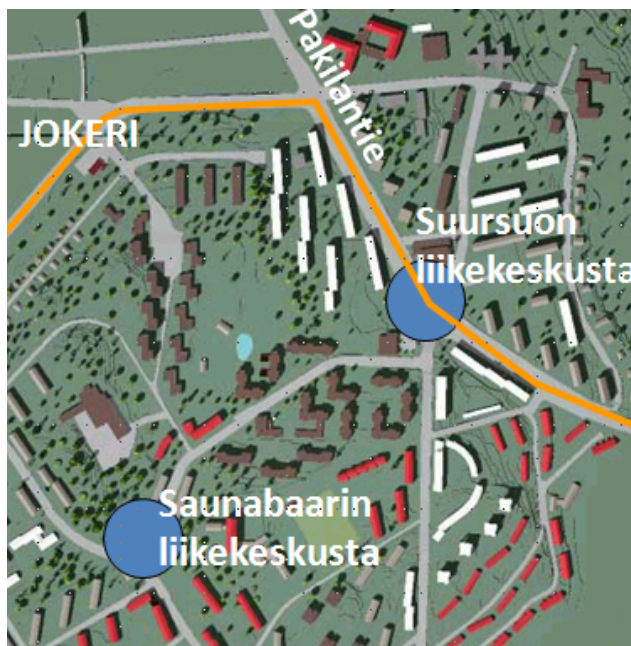
- 1) **globaalin talouden solmut** (Keilaniemi, Keski-Pasila, Vuosaaren satama, lentoasema),
- 2) **kampusalueet** (Otaniemi, Viikki, Arabianranta/Toukola),
- 3) **suurten kiinteistöomistajien ja keskusliikkeiden omistamat isot kaupalliset keskukset** (Itäkeskus, Iso Omena, Sello, Jumbo) sekä
- 4) **paikalliskeskukset**, jotka ovat osa asuinalueen päivittäispalvelujen jakelujärjestelmää.

Systeemin muutosprosessin ymmärtäminen

Alueen muutosprosessien ymmärtäminen edellyttää keskeisten prosessiin vaikuttavien tekijöiden määrittelyä. Asuinalueita voidaan esimerkiksi tarkastella seuraavien asiaryhmien kautta:

- 1) alueen rakenteelliset tekijät
- 2) alueeseen vaikuttavat ulkopuoliset tekijät
- 3) alueen toimijoiden toimintatavat⁽⁴⁾

Kuva 5.
Maunulan liikekeskustat ja liikenneväylät

Toimijoiksi määritellään ne keskeiset tahot, jotka voivat päätöksillään ja toiminnallaan vaikuttaa alueen kehitykseen eli asukkaat tai kotitaloudet, taloyhtiöt, liiketilojen omistajat, yritykset, yhdistykset, seurakunta sekä valtion ja kunnan viranomaiset.

Pystyäkseen toimimaan proaktiivisesti asuinalue joutuu määrittelemään suhteensa kaupunkirakentamiseen ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Lisäksi asuinalueen on tunnistettava kansantaloudessa tai globaalissa taloudessa tapahtuvat muutokset.

Asuinalueen rakenteellisia tekijöitä ovat etäisyys tai saavutettavuus suhteessa kaupungin keskusta, liikenneyhteydet, alueen asukasmäärä, asuntokanta, vuokra-, omistus- ja sosiaaliperusteisten asuntojen määrä, liikekeskustan rakenne sekä kaavalliset ratkaisut. Alueen palvelutarjonta on sidoksissa edellä mainittuihin tekijöihin. Alueen infrastruktuuri luo puolestaan puitteet palveluille.

Maunulassa tällaisia rakenteellisia tekijöitä ovat alueen kerrostalovaltaisuus, vuokra-asuntojen suuri määrä (noin 65 %), kaksi erillistä liikekeskustaa ja Suursuon liikekeskustan halkaiseva vilkasliikenteinen Pakilantie sekä strateginen joukkoliikenneyhteys Jokeri. Maunulassa asuu noin 7000 asukasta. Tällä hetkellä Maunulan päivittäistavarakaupan ostovoimasta noin 50 % vuotaa alueen ulkopuolelle. Tilanne korjaantuu, kun Maunulan keskustaa uudistetaan.

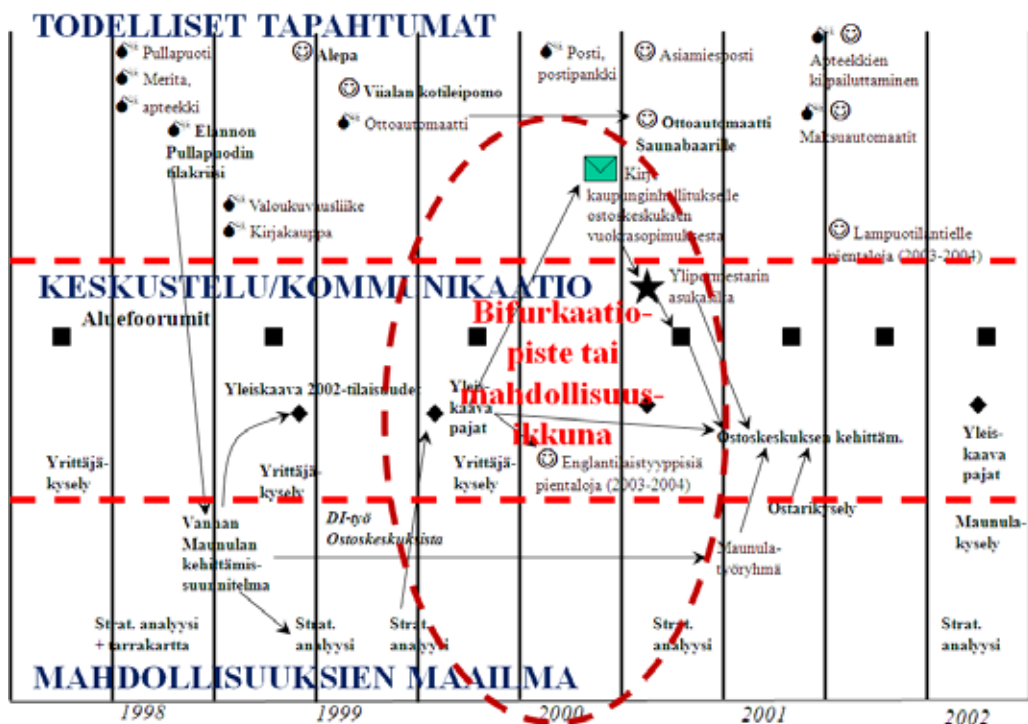
Maunulassa on 4200 asuntoa ja 42 taloyhtiötä. Kaupungin alueellinen vuokrataloyhtiö KOy Maunulan Asunnot omistaa 45 % asuntokannasta. Omakotitaloja on ainoastaan alle 1 % asuntokannasta (41 kpl). Yhteenlaskettu asuinpinta-ala on noin 250 000 h-m².

Asuinalueeseen vaikuttavia ulkopuolisia tekijöitä ovat muun muassa taloudellinen taantuma, työttömyyden kehitys, talouden kuten kaupan ja palvelutuotannon rakenteelliset muutokset sekä huumeiden tarjonnan kasvu. Esimerkiksi 90-luvun alun lama vaikutti pitkään Maunulan kehitykseen työttömyytenä ja liiketilojen tyhjentyminenä.

Ulkopuoliset tekijät voivat toki vaikuttaa alueen kehitykseen myös myönteisesti, kuten esimerkiksi informaatiotekniikka ja sen mukanaan tuomat uudet mahdollisuudet.

Asuinalueen taantumisprosessi on tilanne, jossa ulkoiset uhkatekijät kytkeytyessään rakenteellisiin heikkouksiin saavat aikaan taantumisprosessin. Alueen toimijoiden muuttumattomat toimintatavat kiihdyttävät taantumiskehitystä. Alueen ongelmat eivät ratkea perinteisellä toimintakäytännöillä vaan tilanne edellyttää osapuolten välistä yhteistyötä ja uusia innovatiivisia ratkaisuja. Alueellisten kehittämistoimenpiteiden onnistuminen on siten kiinni kyvystä tunnistaa aluetta uhkaavia tekijöitä ja alueen toimijoiden intressejä sekä kyvystä kytkeä toimijoita mukaan kehittämisprosessiin.

Kuva 6. Maunulan kaupallisten palveluiden kriisiytyminen ja tästä aiheutuneet alueen osapuolten toimenpiteet kuvattuna kolmitasoisien kuvauksen avulla vuosina 1997–2002 (Päivänen et al. 2002).

Bifurkaatiot ja positiiviset muutosprosessit

Asuinalueen muutosprosessin hallinta voidaan esittää kolmitasoisien mallin kautta. Kuvan ylimmällä todelliset tapahtumat kuten kriisit aiheuttavat impulsseja, jotka käynnistävät kehittämis-keskustelun. Tieto välittyy kommunikaatiokanavien kautta. Asioita jalostetaan käsitteelliseksi konstruktioksi, joiden avulla tilannetta yritetään saada hallintaan. Positiiviseen muutokseen tähtäävä toiminta edellyttää positiivisten mahdollisuuksien tunnistamista. Muutosta pyritään hallitsemaan tulevaisuutta luotaavilla käsitteellisillä konstruktiolla.

Kuvan 6 alaosassa näkyvät alueellisen tiedon tuottaminen ja käsitteellisten konstruktioiden muodostuminen, kuten strategiset analyysit, selvitykset, suunnittelu- ja kehittämistyö. Aluefoorumeissa ja muissa tilanteissa tapahtuva vuorovaikutus näkyy kuvan keskellä (musta neliö=aluefoorumi, vinoneliö=yleiskaavatilaisuus). Kyselyt kuuluvat sekä kommunikaation että käsitteellisten konstruktioiden rakentamiseen.

Prosessissa vuorottelevat kriisit, asiassa tapahtuva oppiminen ja ymmärryksen kasvu ja toiminta sekä toiminnan kautta syntyvä edistys.

Asuinalueen positiivisessa muutoksessa keskeistä on toimijoiden kyky tunnistaa mahdollisuuksia ja tarttua niihin. Toimijoilta tarvitaan kykyä tulkita tilannetta. Tähän sopii työkaluksi perinteinen SWOT-analyysi, jossa tarkastellaan alueen vahvuuksia ja heikkouksia sekä tulevaisuuden tai ulkopuolisen ympäristön mahdollisuuksia ja uhkia.

Mahdollisuuksien yhteydessä voidaan puhua bifurkaatioista, joissa tarjoutuu mahdollisuus vaikuttaa systeemin tilaan. Bifurkaatio merkitsee haarautumiskohtaa, josta voi avautua hyvin erilaiset

kehityskulut. Kaupunginosatasolla bifurkaatiokohtia ovat esimerkiksi kaupunkitasoinen yleiskaava-suunnittelu, suurten joukkoliikenneväylien suunnittelu tai keskustojen liiketonttien vuokra-sopimusten päättymisen.

Maunulassa kiinnostava bifurkaatiopiste (ks. kuva 6) osui vuosille 1999–2001, jolloin kaupunkisuunnitteluvirasto valmisteli uutta yleiskaavaa sekä suunnitteli Jokeri-linjaa. Samaan kohtaan osui myös Suursuon ostoskeskuksen tontin vuokrasopimuksen päättymisen. Positiivisen kehityksen käynnistyminen edellytti näihin asioihin tarttumista ja alueen eri osapuolten innostamisesta kollektiiviseen tiedonrakentamiseen. Voidaan myös puhua mahdollisuuskunoista, Radikaali kehityspolku on silloin mahdollinen tietyn rajallisen ajan, jonka jälkeen se sulkeutuu.

Mobilisaation merkitys kehitysprosesseissa

Alueellinen kehitys tapahtuu mobilisaatioprosessien kautta. Mobilisaatio-käsite on peräisin sodankäynnistä ja tarkoittaa sodan alkamiseen liittyvää liikekannallepanoa. Asuinalueviitekehityksessä liitän käsitteen tilanteisiin, jossa kukaan ei vastaa kokonaisuudesta. Kokonaisuuden hallinta joudutaan rakentamaan erillisten, itsenäisten osapuolten (esim. aktiivit asukkaat, yhdistykset, taloyhtiöt, yritykset, virkamiehet, luottamushenkilöt) neuvottelujen ja yhteistoiminnan varaan.

Markkinat eivät välttämättä ratkaise tilanteita alueen eduksi, koska päätöksenteko globalisaation myötä etääntyy alueesta. Suuret konsernit tekevät maanlaajuisia ratkaisuja, joissa ei huomioida alueiden erityispiirteitä. Osana globalisaatiokehitystä voidaan nähdä esimerkiksi pankkien, postin ja päivittäistavaraliikkeiden toiminnan muutokset ja palveluverkon harventuminen. Epäedullista kehitystä vastaan on Helsingin eri alueilla syntynyt alueellisia palveluita puolustavia tai kehittäviä prosesseja esim. Maunulan ottoautomaatti ja Kruununhaan posti.

Mobilisaatiotilanteissa käydään neuvotteluita, luodaan verkostoja, synnytetään yhteistoimintaa sekä organisoitumista myönteisen kehityksen käynnistämiseksi selkeästi rajatussa aiheessa. Ratkaisuidean kehittyminen voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen eli

1) mahdollisuuden ymmärtämiseen

2) ratkaisun rakenteen hahmottumiseen eli ratkaisun reunaehdot, faktat sekä asiaan liittyvät mahdollisuudet ja osapuolet

3) varsinaisen ratkaisun muotoutumiseen eli tilanne jossa konkreettinen ratkaisuidea kypsyy, osapuolet sitoutuvat ratkaisuun. Ratkaisu on yleensä idea tai suunnitelma, joka täyttää mahdollisimman monen osapuolen intressit.

	Mahdollisuuden ymmärtäminen	Ratkaisun rakenteen hahmottaminen	Varsinaisen ratkaisun syntyminen
Tilanteen oivaltaminen, prosessin edistäminen			
Idean kehittäminen, tiedon kerääminen			
Kommunikaatio, viestintä alueella			
Verkottuminen, osapuolten vuorovaikutus			

Kuva 7. Mobilisaatiomalli. Mallissa voidaan erottaa kolme ajallista vaihetta sekä neljä toiminnallista tasoa (Kurki 2003)

Muutosprosessia edistetään neljällä toiminnan tasolla:

1. **analysoimalla tilannetta ja suunnittelemalla ja toteuttamalla tilanteen edellyttämiä toimenpiteitä**
2. **kehittämällä varsinaista ongelman ratkaisuideaa terävöittämällä kysymyksenasettelua, tuottamalla uutta (fakta)tietoa ja uusia ideoita**
3. **tiedottamalla medioissa asiasta eli edistämällä tiedon leviämistä ja osapuolten tietoisuuden kasvua**
4. **verkottamalla uusia osapuolia ja toimijaresursseja mukaan prosessiin.**

On tärkeää tuottaa tietoa osapuolille, saada nämä kiinnostumaan teemasta, kohtaamaan ja keskustelemaan kasvokkain sekä löytämään yhteinen intressi. Varsinaisten prosessia ylläpitävien toimijoiden intressin on oltava riittävän voimakas, koska muutokset ovat hitaita.

Prosessissa syntyy toimijoiden välille suhteita eli verkostoja. Mitä enemmän toimijoiden välillä on henkilökohtaista vuorovaikutusta, sitä matalampi on kynnys ottaa yhteyttä. Verkostot yhdistävät toisiinsa alueen taloudellisia resursseja kuten taloyhtiöitä, yrityksiä ja virastoja. Myös yhdistykset pystyvät olemaan merkittäviä taloudellisia toimijoita varsinkin silloin, kun ne toteuttavat hankkeita esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen ja EU:n myöntämällä ulkopuolisella rahoituksella.

Mobilisaatiotilanteita ovat yleensä kriisit kuten Maunulassa Saunabaarin liikekeskustan tyhjentyminen palveluista vuonna 1998. Silloin keskustassa lopettivat vuoden sisällä toimintansa ensin pankki ja apteekki, Elannon Pullapuoti sekä viimeksi valokuvaliike ja kirjakauppa. Samoin Suursuon ostoskeskuksen vuokra-ajan pidentäminen synnytti vuonna 2000 prosessin, joka käynnisti uuden keskustan suunnittelun. Uhkana oli ollut ostoskeskuksen tontin vuokra-ajan merkittävä pidentäminen 15–20 vuodeksi. Tämä olisi estänyt keskustan kehittämisen ja siten siirtänyt Maunulan rakenteellisten ongelmien ratkaisemista kauaksi tulevaisuuteen.

Mobilisaatiopisteitä ovat myös positiiviset mahdollisuudet kuten erilaiset projektit, joissa on tarjolla resursseja tai näkemystä.

Alueen kommunikaatorakennetta on tarkemmin käsitelty artikkeleissa *Luova ja elinvoimainen kaupunginosa* ja *Kommunikaatorakenne alueen kehittämisen voimavarana*.

Työnjako ja roolit mobilisaatioprosesseissa

Asuinalueiden kehitysprosesseja ei voi täysin ymmärtää ellei myös tarkastella yksittäisten ihmisten toimintaa. Toimijoiden henkilökohtaiset ominaisuudet korostuvat muutosprosesseissa. Ydintoimijoiden joukko on pieni, mutta pienikin joukko voi tehokkaalla työnjaolla saada suuria aikaan, jos kehittämisprosessia tukevat hyvin toimivat kommunikaatio- ja verkottumisrakenteet kuten on Maunulassa.

Henkilöiden toimintaa voidaan kuvata roolien kautta. Rooleilla haluan korostaa toimijoiden työnjakoa sekä henkilökohtaisia ominaisuuksia. Kirjallisuudessa on aiemmin kuvattu prosessien avainhenkilöitä. Maaseudun kehittämisessä heidät on nimetty tulisieluiksi, joka käsitteenä kuvaa henkilöiden sitoutumista asiaan ja toiminnan pitkäjänteisyyttä. Tutkija Aija Staffans on nimenyt avainhenkilöt supertyypeiksi tai voimatoimijoiksi, jotka käsitteinä kuvaa toimijan osaamista mutta myös sitoutumista asiaan. Tässä kirjoituksessa on haluttu laajentaa muutoksen liittyvää rooligalleriaa korostamalla toimijoiden työnjakoa ja erilaista sovellettua ammattitaitoa suhteessa muutosprosessiin.

Mobilisaatioprosesseissa voidaan erottaa seuraavat roolit:

- **Profeetta:** ulkopuolinen innovaattori, jonka missiona on pilotoida uutta ideaa
- **Haltija:** päättävä, päättää organisaation (esim. taloyhtiön) kytkeytymisestä prosessiin.
- **Velho:** saa muutosprosessin liikkeelle, järjestää tilaisuuksia, kokouksia, kytkee ihmisiä mukaan, tiedottaa, neuvottelee, mallintaa prosessia, omaa strategista kyvykkyyttä eli kyvyn toimia oikea-aikaisesti.
- **Tietäjä:** kyky abstraktiin ajatteluun, pystyy suunnittelemaan tulevaisuutta, näkemään tulevaisuuden mahdollisuuksia. Tietäjillä on tiettyyn alaan liittyvää korkean tason tietämystä.
- **Verkottaja:** on sosiaalisesti lahjakas henkilö, joka kytkee uusia ihmisiä mukaan kehittämisprosessiin.
- **Mestari:** omaa erityisosaamista kuten taittaa lehteä, tekee kotisivuja, hallitsee kuvankäsittelyä.
- **Toimija:** vapaaehtoinen, joka tekee välttämätöntä työtä, joka ei kuitenkaan edellytä erityisosaamista (esim. hoitaa tilaisuuksien käytännön järjestelyt kuten kahvinkeittoa, jakaa aluelehteä)
- **Mielipiteellä vaikuttaja:** henkilö, joka ilmaisee julkisesti mielipiteensä kokouksessa, netissä, lehdessä, kyselyssä tai kokouksessa.
- **Kuluttaja:** vaikuttaa asuinalueen kehitykseen kulutuspäätöksillä. Valinnoilla kuluttaja voi edistää alueen taantumista tai kehittymistä

Henkilöllä on voi olla samanaikaisesti useita rooleja ja ne voivat vaihdella tilanteesta riippuen. Profeetat, velhot ja tietäjät ovat prosessin käynnistyessä olennaisia. Joskus ulkopuoliset profeetat tuovat idean ja kehittämismahdollisuuden alueelle.

Velhot saavat kehitysprosessin liikkeelle kytkemällä muut toimijat mukaan prosessiin. Velhot ovat strategisesti kyvykkäitä ja tietävät mitä juuri tässä tilanteessa kannattaa tehdä suhteessa toisiin osapuoliin.

Tietäjät pystyvät tuottamaan tulevaisuutta koskevaa substanssitetoutta. Haltijat pyritään kytkemään mukaan mobilisaatioprosessin ratkaisun rakenteen ymmärtämisvaiheessa. Mestarien merkitys korostuu, kun mobilisaatioprosessissa on tapahtunut ratkaisu ja siirrytään toteutusvaiheeseen.

Toimijat hoitavat alueella rutiinitehtäviä kuten jakavat Maunulan Sanomia, päivystävät Maunulan Mediapajaa ja keittävät kahvia tilaisuuksissa.

Mielipiteen ilmaisijat tuottavat erityistä arvoa, kun nämä ilmoittavat mediassa havaitsemastaan alueelle epäedullisesta kehityksestä taikka mahdollisuudesta. Tällaiset viestit toimivat impulsseina ja käynnistävät varsinaisen mobilisaatioprosessin, jonka velhot ottavat haltuun. Mobilisaatioprosessin loppuvaiheessa pyritään kuluttajien tietoisuutta valintojen vaikutuksista kokonaisuuteen lisäämään, kuten tehtiin Maunulan ottoautomaattitapauksessa.

Yhteenveto: Objektista subjektiksi

Verkostoajattelu työntyy alueiden kehittämiseen kahta kautta. Alueet ymmärretään solmukoh-tien ja väylien muodostamana verkkona, joissa solmujen itseohjautuvuus korostuu. Toisaalta ke-hittämiskeskustelussa puhutaan kehittäjäverkostoista.

Keskeinen muutos aluekehittämisessä on, että alueet ovat muuttumassa objekteista subjek-teiksi. Subjektiksi muuttuminen edellyttää identiteetin vahvistamista sekä kommunikaatio- ja vuorovaikutusrakenteiden kehittymistä. Lisäksi tarvitaan osaamista ja ymmärrystä paikallisesta mobilisaatiosta.

Globalisaatiossa tarvitaan uudenlaista aluedemokratia-ajattelua. Vertailukohta uudelle mal-lille voisi löytyä antiikin Kreikan kaupunkivaltioista tai muinaissuomalaisista kylähallinnosta (vapaa miehet ja kärejät). Kreikan pienet asukasyhdistysmäisesti johdetut kaupunkivaltiot pys-tyivät antamaan tasavertaisen vastuksen yksinvaltaisesti ja hierarkkisesti hallitulle suurvallalle Persialle.

Jorma Ollila pohtii 23.1.2010 artikkelissaan Helsingin Sanomien taloussivuilla, miten Suomi saa-daan nousuun taantumasta:

”Puutetta ei ole mahdollisuuksista vaan niiden näkijöistä ja niihin tarttujista – riskien ottajista. Globa-lisaatio sekä tieto- ja viestintätekniikan vallankumous, joka on tuonut ajattelun aihioita ja apuvälineitä kaikkien ulottuville, ovat edenneet samanaikaisesti ja toinen toistaan ruokkien. Uusien mahdollisuuksien realisoimiseksi ei tarvita merkittävää ulkopuolista tukea. Omaehtoinen yritteliäisyys ja yrittäjäys eivät historiallisesti ole suomalaisia vahvuuksia, mutta globalisaatio on luonut uutta painetta ja tekninen kehi-tys puolestaan uusia yrittämisen mahdollisuuksia.”

Lähteet

- Ahmavaara, Yrjö (1976) Yhteiskuntakybernetiikka, Weilin + Göös, Helsinki
- Halme, Timo & Koski, Kimmo & Niskanen, Saija & Kurki, Hannu (2001) Lähiöiden palvelut - kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot, Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 475, HELSINKI
- Horn, Leena Marketta (1996) Saksalainen kaupunkidialogi - miten mobilisoida kollektiivinen järki kaupungin aseman parantamiseksi, Miljöörakentamiskeskus R1/1996, ESPOO
- Kanninen, Vesa (toim.) (2005) Neloskierrettä kaupunginosiin - Kumppanuudet ja roolit alueiden kehittämisessä, Kulttuuriasiainkeskus, Helsingin kaupunki
- Kostiainen, Juha (2007) Kaupunkiseutujen kehitys ja itseuudistuminen - Käsitteellistä perustaa etsimässä. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Työraportti 16/2007
- Koukkari, Keijo (1999) Teorian käytännöllisyys - Jari Ritsilän tutkimuksen käyttökelpoisuus aluekehittämisen näkökulmasta, Maaseudun uusi aika, Maaseutututkimuksen ja politiikan aika-kausilehti 2/1997, Vaasan yliopiston tutkimuslaitos
- Kurki, Hannu (1998) Lähitalouden analyysi asuinalueen kehittämisen välineeksi, Lähiöverkosto-lehti 2/1998, Suomen kuntaliitto
- Kurki, Hannu (1999a) "Omacheitoinen asuinalueen kehittäminen". Teoksessa: Kanninen, Vesa (toim.) Lähiö ABC. Helsinki, STAKES
- Kurki, Hannu (1999b) Lähitalouden kehittämisen mahdollisuudet, Kvartti 1/1999, Helsingin kaupungin tietokeskus
- Kurki, Hannu (2000) Asuinalueen kehittäminen ja internet, Lähiöverkosto-lehti 1/2000, Suomen kuntaliitto
- Kurki, Hannu (2001) Luova ja elinvoimainen kaupunginosa, Kvartti 2/2001, Helsingin kaupungin tietokeskus
- Kurki, Hannu (2003) "Kommunikaatiorakenne alueen kehittämisen voimavarana". Teoksessa: Bäcklund, Pia (toim.) Tieto-yhteiskunnan osallistuva kansalainen - Tapaus NettiMaunula, Helsingin kaupungin tietokeskus
- Kurki, Hannu (2005) "Lähitalouden ymmärtäminen ja asuinalueen kehitys". Teoksessa Kanninen, Vesa (toim.) Neloskierrettä kaupunginosiin - Kumppanuudet ja roolit alueiden kehittämisessä, Kulttuuriasiainkeskus, Helsingin kaupunki
- Marttila, Mikko & Santaoja, Tero & Siivola, Mari & Piela, Sari & Sädevirta, Sirkka & Huhdanmäki, Aimo (2006) Esikaupunkien renessanssi - Täydennysrakentamisen yleissuunnitelman lähtökohtia, Kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki
- Päivänen, Jani & Kurki, Hannu & Virrankoski, Lauri (2002) Parempaan kaupunginosaan - Aluefoorumi kehittämisen menetelmänä, Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 589, Helsinki
- Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä - lähiö sanomalehden konstruktiona, Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1999/2, Helsinki
- Santaoja, Tero & Siivola, Mari & Marttila, Mikko & Manninen, Rikhard & Sädevirta, Sirkka & Huhdanmäki, Aimo & Sohn,

Anna-Maija & Tuominen, Elina & Tani, Alpo & Ahokas, Salla & Rodriguez, Kaisa & Piela, Sari & Ahtiainen, Markus & Mattila, Maija (2008) Esikaupunkien renessanssi - Esikaupunkien kehittämisen toimintatapoja, Kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki

Sollo, Petteri (2002) Aluefoorum Maunulan suunnittelussa, Helsingin yliopisto, Maantieteenlaitos, Suunnittelumaantiede, Pro gradu -tutkielma

Staffans, Aija (2002) "Kilpailu tiedosta kiristyy. Supertyypit eletyn kaupungin tulkkeina". Teoksessa: Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman Harry (toim.) Osalliset ja osaajat - Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Helsinki, Gaudeamus

Staffans, Aija (2004) Vaikuttavat asukkaat - Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina, Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, Espoo

Huolenpito, itsemäärääminen ja itsevastuu

TARKASTELEN ARTIKKELISSA SUOMALAISTA asuinalueiden parantamista ja kehittämistä ensinnäkin sen pysyvien juonteiden näkökulmasta – sen institutionaalisten piirteiden kannalta. Kuvaan sitä, millaisen sosiaalisen erottelun ja muun kontrollonin kohteena asuinalueet ovat olleet yhteiskunnallisen modernisaation alkuvaiheista lähtien nykypäivään saakka. Ihmisten itsemääräämisoikeutta rajoittavat sosiaalisen kontrollin tarpeet kietoutuvat tiiviisti tavoitteelliseen kehittämiseen ja parantaviin reformeihin. Niihin liittyy kahlitsevia oletuksia tarpeesta jakaa ihmiset meihin ja muihin asuinpaikan ja asumistavan perusteella. Kyse on asukkaiden itsemääräämisoikeutta rajoittavan ylivallan perinteen näkökulmasta.

Artikkelin toisena aiheena ovat asuinalueiden kehittämisessä tapahtuneet murrokset ylivallan jatkuvuudessa. 1980-luvun ja 1990-luvun alkupuolen SoFy-projektien ja 1990-luvun laman jälkeisten valtiollisten lähiökehittämishankkeiden välillä on selvä kynnys. Lähiökehittäminen institutionalisoitui valtion ympäristöhallinnon tehtäväalueeksi ja suomalaisen kaupunkipolitiikan välineeksi, ja asukkaiden asema välineellistyi. Samalla syntyi epävirallista, kansalaislähtöistä kehittämistyötä ilmeisimpänä tapauksena aluefoorumin toiminta ja muu asukaslähtöinen kehittäminen Maunulassa.

Kolmantena teemana ovat ei-ylivallan, yhteisvallan piirteet aluekehittämisessä ja erityisesti ryhmärakentamisessa. Se tuo esiin asumisen kentällä muuten piiloon jääviä itsemääräämisen tarpeita sekä 2000-luvulla ajankohtaisia aluekehittämisen mahdollisuuksia ja olennaisia elementtejä. Ryhmärakentamisessa on olennaista kollektiivisiin vuorovaikutusmuotoihin kuuluva ”yhteisvalta”: uutta luova, ei-repressiivinen, tuottava vaikuttaminen.

Viimeiseksi pohdin ajankohtaista asuinalueiden tarvetta irtautua ulkoa päin tulevasta, kehittämisenä esiintyvistä vaikuttamisesta, elämästä projektien varassa, ja nähdä virallisten ja epävirallisten verkostojen rinnakkainen ja toisiinsa kytkeytyvä voima. Yhteisvallan vuorovaikutusmuodoille on tärkeää antaa tilaa – suoda esiintulon mahdollisuus ja paikalliselle kollektiiviselle toimijalle tilaisuuksia vahvistua – kuten Judith Allen ja Göran Cars uuden tarvetta nimittävät.

Johdanto

Autotiet ovat leveitä, niiden varrella on parakkimaisia liikkeitä, huoltoasemia, motelleja – harvemmassa asuintaloja. Pölyistä, kulunutta, autoja varten. Matkaa tehdessä paikkakunta vaihtuu huomaamatta toiseksi ja jälleen kolmanneksi. Katsomiskerta kerralta 1970-luvulta lähtien maisemat tuntuvat yhä tutummilta, yhä suomalaisemmilta Scorsesen elokuvassa ”Alice ei asu enää täällä”. Tätäkö on urbaani maisema Yhdysvalloissa ja meillä: hyviä kuluttajia, uutta tulevaisuutta hakevia muuttajia, nomadeja varten? Eikö omaa elämäänsä määrittäviä ihmisiä varten?

Vapaus on paikka mihin pysähtyä, maisema mihin palata. Suvereniteetti, itsemääräämisoikeus, on sen ehto, että jostain paikasta tulee ihmiselle koti¹.

Asuinalueita hyviin ja huonoihin jakava puhetapa ja lähiöongelmaa ratkova kaupunkipoliitiikka piilottavat tietoisesti urbaaniuden moninaisuuden ja sen tosiasian, että lähiöissä on kyse asukkaiden kodeista, näiden itsemääräämisoikeuden piiristä.

Kaksi katsantokantaa taistelee meillä paikasta auringossa.

Yhtäällä on urbaaniudelle suotu, toimittajien, tutkijoiden ja suunnittelijoiden viljelemä moninaisuus: hyvä, kiinnostava, lupaava, luovien ja vapaiden ihmisten urbaanisuus².

Toisaalta on sen vastakohta, tylsä, paha, kiinnostamaton, sidottujen ihmisten kaupunkilaisuus – huonon asuinalueen huono asukkuus. Siinä ei kiinnosta näiden ihmisten oma kokemus, ei kenenkään koti. Siitä puhuminen tuo riesan, väsymisen ja väsytyksen häiritsemään iloista keskustelua urbaaneista moninaisista, lähes loputtomista mahdollisuuksista.

Kun kivoissa urbaaneissa maisemissa flaneeraavat aivan muut kuin Scorsesen leskinaiset, yksinhuoltajat, herää kysymys, piilottaako puhe meiltä näkyvistä tosiasialliset elämänmuodot ja yhdyskunnat? Ne eivät ole puhtaita, jo valmiiksi kiinnostavia tyyppejä – eivät lähiöalueet, eivät myöskään tienvarsikylät, tienristeykset, liikennesolmujen yhdyskunnat, vanhat teollisuuskeskukset. Merkitseekö urbaaniuden ylistys nimenomaan moneuden epiteetin avartavaa, vapauttavaa ja muutenkin emansipoivaa viljelyä puheissa vai onko se myös ihmisten pehmeää, alueellistettua julkista kontrollia?

Hallinnollisesti eristetyt vinttikomeron aluekeskustelut elävät toisaalla – omissa yhteyksissään, omine harrastajineen. Yksi koskee osallisuutta, toinen köyhyyttä. Sen alalaji on keskustelu uudesta kaupunkiköyhyydestä. Kolmas aihe on asuinalueiden kilpailukyky, neljäs ihmisten (periaatteelliset) luovat kyvyt ja potentiaalit.

Ihmiset hyväksyvät tämän hallinnollistuneen sektorijakoisuuden julkisessa keskustelussa sekä siihen liittyvät vaikenemiset ja välinpitämättömyydet. Sellainen ei kartuta eikä avaa tietoa – ei hiljaistakaan. On syytä kysyä, millaista asuinalueiden kehittämistä ja lähiöiden parantamista syntyy siinä pirstaleisuudessa.

Kunnolliset ja kunnottomat

Asukkaita erotellaan huonommuuden tai paremmuuden perusteella nykyään monesti sen pohjalta, miten ihmiset kykenevät vastaamaan itsestään. Tällaisilla asuinpaikkaan liittyvillä epäluuloilla ja konflikteilla on vankka historiallinen pohja.

Porin kuoppakaupunkikysymys

Tarve sosiaaliseen kontrolliin ja poikkeavien kurissapitoon oli kantavana juonteena toista vuotta jatkuneessa keskustelussa Porin kuoppakaupunkilaisten oloista 1860-luvun alussa³.

Porin kaupunki paloi lähes maan tasalle v. 1852. Kymmenisen vuotta myöhemmin asiasta kirjoitti helsinkiläinen nimimerkki Toivo Björneborgs Tidningenissä. Hänen mukaansa liian suuri osa kaupungin asukkaista kärsi vieläkin palosta: heitä eli maakuopissa vailla oikeita asuntoja ja järjestettyjä ja turvallisia oloja. ”Jo kauan on sadoittain ihmisiä saanut tyytyä huonompiin suojiin kuin kotieläimet. Kaupungin oli syytä järjestää riittävästi työväenasuntoja kuten mm. Katajanokalla tehtiin Helsingissä. Alkaneessa keskustelussa asia sai kannatusta toisilta kirjoittajilta. Toiset pitivät rahan keruuta näytöskappalein ja iltamin oikeana keinona auttaa kuopissa asuvia.

Työväenasuntojen järjestämistä oli kuitenkin syytä tutkia. Toivon mukaan kurjuutta, paheita ja rikoksia ei poisteta raha-avustuksin. Sellainen auttavaisuus päinvastoin kaataa, sillä se antaa yllykettä paheille. Järjestäkää sen sijaan köyhille terveellisiä asuntoja ja työansioita ja antakaa heidän lapsilleen mahdollisuus sopivan opetuksen saamiseen.”⁴

Asiasta sukeutui ärhäkkä väittely. Toisten kirjoittajien mielestä helsinkiläisellä maisterilla ei ollut mitään syytä puuttua porilaisten asioihin. Oli jo tehtykin paljon. Joku tiesi, että arvostelija oli itse kiitollisuudenvelassa porilaisia kohtaan, koska porilaiset olivat kouluttaneet hänet.

Maakuopissa asuivat vain ne, jotka sitä halusivat – kunnon kaupunkilaiset olivat ajat sitten järjestäneet asiansa parempaan malliin. Sitä paitsi 1860-luvulla kaupungissa riitti halukkaille kyllä työtä. Kuoppakaupunkilaiset viettivät tuhlailevaa ja nautiskelevaa elämää – joivat paljon kahvia, juopottelivat ja polttivat tupakkaa. Heillä oli myös sellaisia tarvekaluja, jollaisten hankkimiseen tavallisilla porilaisilla ei ollut mitään mahdollisuutta⁵. Jotkut keskustelijat pohtivat kuitenkin myös asunto-oloja ja ilmeisen ajankohtaista tarvetta erityisten työväenasuntojen järjestämiseen. Renkien, työmiesten ja palkollisten määrä oli kasvanut reippaasti, ja kohtuuhintaisista asunnoista oli pulaa.

Tarve sosiaaliseen kontrolliin ja poikkeavien kurissapitoon säilyi kantavana juonteena lehden keskustelussa. Samoina aikoina koko maassa kärsittiin pahasta kadosta. 1860-luku tunnetaan kovasta nälänhädästä, jonka kokemuksilla oli oma vaikutuksensa myöhempään, omavaraista elintarviketuotantoa korostaneeseen talouspolitiikkaan autonomisen Suomen loppuaikoina ja valtiollisen itsenäisyyden alussa. Kaupunkia kohennettiin jo heti palon jälkeen mm. keskustan asemakaavalla, ja työllisyys parani nopeasti. Myös kuoppakaupunkiasian hoito lähti liikkeelle, vaikka vielä 1890-luvulla eli joitakin ihmisiä Vähä-Raumalla maakuopissa. Nykyiset Kuudes osa ja Kahdeksas osa syntyivät tonttihuutokauppojen perusteella. Aiempi kuninkaan omistama ja jakamaton kaupunkimaa yksityistyi ja sai rahallisen arvon. Niin oli tapahtunut kaupunkimaalle Turun palon jälkeen – se muuttui vaihdettavaksi pääomaksi⁶.

Kaupungit kasvoivat 1800-luvun loppupuolelta lähtien merkittävästi hallinnollisten rajojen ulkopuolelle, aivan niiden läheisyyteen⁷. Uudet tehtaot keräsivät työntekijöitä laajoilta alueilta, ja he pystyttivät talonsa halvalla rakennusmaalle esikaupunkialueille. Siellä eivät olleet voimassa ne säännökset, jotka koskivat rakentamista hallinnollisten kaupunkirajojen sisälle, kuninkaan lahjoitusmaalle. Porissa rakennusmaata löytyi Ulvilan kunnan puolelta Toejoelta ja Uudeltaköivösta. Esikaupunkeja eivät koskeneet myöskään mitkään terveydenhoito-, palo- tai poliisiasäädökset⁸.

Esikaupunkirakentajat ottivat itsemääräämisoikeuden haltuunsa. Syntyi moninaisia konflikteja sekä niiden ratkaisuyrityksiä. Arvostelijat pelkäsivät tautien leviämistä ja epäilivät asukkaiden kykyä ja halua huolehtia asioistaan. Asunnot olivat ahtaita ja usein huonoja, kunnallistekniikkaa ei ollut ja hygieniat oli muutenkin heikko. Toejoella tulvi, mutta lähin juomavesikaivo oli Porin kaupungin alueella, Kokemäenjoen toisella puolella⁹. ”Esikaupunkikysymyksellä” oli vaikutusta pitkälle itsenäisyyden ensi kymmenille. Se tuo esiin alueellisuuteen, asumiseen, paikkaan ja kaupunkiyhdyskuntaan liittyvät puolet suomalaisesta asutuskysymyksestä, työväenkysymyksestä ja sosiaalisesta kysymyksestä. Senaatti antoi v. 1898 esikaupunkialueita eli ”taajaväkisiä yhdyskuntia” koskeneen asetuksen, jonka säännökset pyrkivät ennen kaikkea turvaamaan järjestyksenpidon yhdyskunnissa. Asetus merkitsi lähinnä käyttäytymisen ja sosiaalisten suhteiden valvontaa, vaikka myös pyrkimystä asuinalueen olojen järjestämistä terveellisemmiksi – disiplinaarista yhdyskuntien asukkaiden valvontaa. Senaatti antoi v. 1907 evankelis-luterilaisen kirkolliskouksen esityksestä määrärahan esikaupunkipappien palkkaamiseen taajaväkiin yhdyskuntaan suurimpiin kaupunkeihin. Aloite oli Heikki Renvallin, jonka mukaan ”esikaupungeissa ei tarvittu poliisien järjestyssääntöjä, vaan siveellistä tukea ja uskonnollista ohjausta”. Ensimmäiset papit astuivat virkaansa vuonna 1908 Viipurissa, Tampereella ja Turussa¹⁰. Valtionviranomaiset pysyivät joskus lausuntoja yhdyskuntaoloista seurakunnilta – niin myös Porin seudulla 1920-luvulla, kun selviteltiin Toejoen ja Uudenköivöstaon asemaa¹¹. Myös kuntien ensisijaisiksi tehtäviksi käsiteltiin ennen muuta moraalinen säätely – ei siis peruspalvelujen tuottaminen väestölle kuten toisen maailmansodan jälkeen syntyneessä paikallisessa hyvinvointipolitiikassa oli asian laita ja jonka tehtävän väitetään nyt kriisiytyneen. Tässä suhteessa ensimmäisen tasavallan kuntien välillä oli selviä eroja¹².

Viranomaisista oli itsenäisyyden alussa ilmeistä, etteivät yksittäiset kunnat pystyisi ratkaisemaan ongelmiaan, vaan asia vaati valtion puuttumista¹³. Taajaväkisiä yhdyskuntia koskenut asetus ei kuitenkaan onnistunut ratkomaan ongelmaa. Esikaupunkikysymystä hoidettiin myös alueliitoksi, sillä se siirsi rakentamisen hallinnollisissa kaupungeissa voimassa olevien säädösten piiriin.

Siitä miten esikaupunkiongelma pitäisi hoitaa, kiistelivät Porissa 1920- ja 1930-luvuillakin kahden maalaispitäjän Ulvilan ja Porin maalaiskunnan sekä Porin kaupungin kunnallismiehet. Kaupunki ei suostunut ehdotuksiin alueliitoksista, sillä se ei halunnut ottaa esikaupunkien työväestöä vastuulleen. Vähävaraisista uusista asukkaista aiheutuisi todennäköisesti kaupungille vain kuluja. Asia ratkesi vasta sitten, kun valtioneuvosto teki pakkopäätöksen, jolla Toejoen sekä Uudenköivöstaon alueet muutamien muiden alueiden lisäksi Ulvilasta ja maalaiskunnasta liitettiin moninaisten paikallisten yrittäjien jälkeen v. 1941 Porin kaupunkiin¹⁴.

Sodan jälkeen länsisuomalaiset saattoivat käyttää erottelevaa kieltä Karjalan siirtolaisista – etenkin siirtolaisten asuttamisessa mielestään paljon maata menettäneet. Jatkuvan tarkkailun kohteena olivat seudusta riippumatta varsinkin sosiaalihuollon asiakkaat – ”huoltoavun saajat”. Television hankkiminen saattoi osoittaa näiltä huoltolautakunnan jäsenten mielestä tuhlauksellista 1960–70-lukujen vaihteessa. Modernissa Suomessa erotteleva puhe koski 1970-luvulta lähtien etenkin lähiöasukkaita. Kuoppakaupunkilaisten kohtaama paheksunta toistui Porissa varsinkin

niiden kohdalla, jotka muuttivat 1970-luvulla isojen teollisuuslaitosten työsuhteasuuntoihin muualta maasta tai kaupungin vuokra-asuntoihin uusiin lähiöihin – Pormestarinluotoon, Pihlavaan ja Sampolaan.

Kolmas lähiökysymys

1990-luvun lama nosti esiin vanhoja ja uusia valvonnan aiheita. Käsitys lähiöiden tilanteesta ja ulkoisista puuttumisen tarpeista muuttui hyvin nopeasti ja jyrkästi. Tuore yhteiskuntakehitys ei tee asioita helpommiksi 2000-luvun alussa. Maahanmuuttajien määrän voimakas kasvu on ollut ehkä hämmäntävin asia. Ajankohtaisia ovat itsemääräämistä rajaavat, usein uusliberalistisiin yhteiskuntapolitiikan tavoitteisiin liittyvät, ryhmäkohtaiset itsevastuun tekniikat¹⁵.

Uusliberalismi kyseenalaistaa sosiaalisen parantamisen pyrkimystä ja yritystä ehkäisevään sosiaalipoliittiseen otteeseen kaupunkipoliitikassa. Se vaikuttaa meillä sekä paikallisesti että valtakunnallisesti.

Juuri vähän ennen lamaa, 1980–90 -lukujen vaihteessa, selvitys suomalaisten lähiöiden tilasta¹⁶ osoitti, että lähiöissä oli varttunut uusi, kaupunkimaisesta elämästä pitävä polvi. Lähiökysymykselle ei näyttänyt olevan enää pohjaa. Lähiöt kaipasivat selvityksen mukaan ensi sijassa valtiollista toimenpideohjelmaa lähiöiden kiinteistökannan rappeutumisen estämiseksi ja kustannusten hillitsemiseksi. Koko kansantalouden etu oli, että pian ryhdyttäisiin laajoihin putkiremontteihin ja muihin kiinteistöjen peruskorjaustoihin lähiöalueilla koko maassa. Ei ollut aavistustakaan sitä, että jo puolen vuoden kuluttua jos koskaan Suomen lähiöissä vallitsisi lähes saman luokan työttömyys ja köyhyys alkaisi kasvaa meillä. Yhdyskuntasuunnitteluseuran – silloisen Yhteiskuntasuunnitteluseuran – Itä-Saksan matkalaiset ihmettelivät syyskuun ensimmäisellä viikolla 1991 Hallen lähiöissä talokohtaisia 30–60 prosentin työttömyyslukuja, mutta poliittisen ja taloudellisen järjestelmän raju muutos riitti selitykseksi oudolle tilanteelle.

Meillä on huono yhteiskunnallinen lähimuisti. Lamavuosina arvostelun kohteena saattoi olla sellaisia asuinalueita, joista kunnallismiehet saattoivat kuitenkin ylpeillä vielä viisi, kymmenen vuotta aikaisemmin. Kerrostaloalueet kertoivat kuntalaisille, muualta muuttajille ja päättäjille elintalon noususta ja paikkakunnan edistymisestä. Kaikkiaan lähiöt olivat sekä Suomessa että muualla ajanmukaisia sosiaalisen parantamisen välineitä, joilla voitiin kohentaa ihmisten asumistasoa ja lieventää kaupungistumisen ilmeisiä haittoja. 1900-luvun alkupuolen kaupunkisuunnitteluopeissa lähiömalli merkitsi selvää edistysaskelta rakentamisessa ja kaupunkisuunnittelussa – se palveli hyvinvointitavoitteita. Arvostelun kohteiksi joutuivat 1990-luvun lamassa itse asiassa ne asukkaat, jotka olivat taanneet työllään kunnan tulevaisuudennäkymiä.

Lähiömalli herätti meillä jo alussa kritiikkiä. Ensi vaiheessa se oli ajankohtaista kulttuurikritiikkiä. 1960-luvun lopulla se oli keskiluokan elämäntavan ironisointia kuten Jaakko Pakkasvirran elokuvassa ”Vihreä leski”. Tilalle tuli kuitenkin pian esikaupunkikeskustelua muistuttanut arvostelu. Sen kohteena olivat varsinkin Etelä- ja Länsi-Suomeen muuttaneiden itä- ja pohjois-suomalaisten asuttamat työsuhtedatot Etelä- ja Länsi-Suomen teollisuuskeskusten lähiöissä.

Uudet asukkaat olivat puolestaan tyytymättömiä siihen, että uusista lähiöistä puuttuivat koulut, julkista päivähoitojärjestelmää ei ollut vielä edes luotu. Asumistason nousu, sisäves-sat, jääkaapit ja sähköherrat, ei ennen pitkää kompensoinut huonoa palvelutasoa. Se että uudet asuinalueet eivät vastanneet sinne muuttaneiden palkkatyöntekijöiden tarpeita ja että vuokrat ja muut asumiskulut olivat korkeita, synnytti uuden asukasliikkeen vanhemman, Vuokralaisten keskusliiton, rinnalle. Etujen ajaminen on yhtenä pontimena myös 2000-luvulla asukkaiden organisoitumisessa – ei siis kuitenkaan ainoana, kuten käy ilmi seuraavasta luvusta.

Lähiöasukkaille suodaan nykyisessä syrjäytymiskeskustelussa huolta tuottavien ihmisten asema. Riskien odotetaan uhkaavan heitä todennäköisemmin kuin muita. Riskileima koskee kokonaisia asuinalueita. Palkkatyöntekijöiden asuttamista asuinalueista on tullut taloudellisten ja sosiaalisten riskien paikkoja. Ongelmia epäpolitisoidaan, niiden ratkaisemisesta tulee kunkin yksilön ja perheen omia asioita¹⁷.

Suuri määrä huono-osaisia – mukaan lukien maahanmuuttajat – sytyttää epäilyksen alueen asukkaiden vastuullisuutta ja kompetenssia kohtaan. Näin sosiaalinen erottelu alueellistuu ja saa myös näennäiseen tietoon pohjautuvia perusteluja.

Lähiöpuheesta päätellen suomalaiset kokevat huolta lähinnä alueiden ja asukkaiden hallinnan puutteista. Yhdenmukaisuusvaatimus on ilmeinen, ja se koskee asukkaiden kulutuskyyä. Yhtä tärkeällä sijalla eivät ole hyväksynnän tai hylkäämisen perusteluissa kansalaisuuteen tai moraaliseen yhdenmukaisuuteen liittyvät kompetenssit.

Lähiökeskustelussa ei käsitellä kunnallishallinnon päätösten ja palveluiden vaikutuksia asukkaiden elämään, ei liioin paikallisen talouden vaikutuksia tai sitä, millaisia ovat asukkaiden ajankohtaiset tarpeet ja mielialat. Laman jälkeinen työllisyyskehitys on heikentänyt paikallisia työmarkkinoita, ja voimistanut myös lähiöasukkaiden riippuvuutta asuinalueen ulkopuolisista ammatti-ihmisistä. Nämä ovat tärkeiden voimavarojen säätelijöitä, portinvartijoita, jotka säätelevät paikallisten resurssien saantia¹⁸. Eurooppalaisia lähiöalueita koskevan tutkimuksensa perusteella Judith Allen ja Göran Cars ihmettelevät sitä, miksi asukkaiden ja ammattilaisten yksimielisyys keskeisistä asukkaiden aineellisista ongelmista ei saa ihmisiä muuttamaan toimintaansa ja toimintatapojaan. Ongelma on, että ammattilaiset eivät pyri muodostamaan kokonaiskuvaa alueen tilanteesta ja ihmisten tarpeista, vaan tyytyvät oman tehtäväalansa mukaiseen, kapeaan näkökulmaan¹⁹.

Näyttää siltä, että nykyiset kuntalaiset pitävät toisiaan ensi sijassa kuluttajina suhteessa kunnallishallinnon tarjoamiin tai tarjoamatta jääviin palveluihin. Niinpä kysymys tarjolla olevista palveluista ei oikeastaan kuulukaan kuntalaiselle – korkeintaan maksajana, ja palveluja koskevat ratkaisut tekee yksinomaan ”tuottaja”. Kuluttaja voi vain valittaa, silloin kun palvelutaso ei vastaa luvattua.

Sekä ylivaltaa että yhteisvaltaa

Tässä artikkelissa ovat esillä varsinkin sellaiset rajoittavan vallankäytön muodot, jotka koskevat asukkaiden itsemääräämistä palkkatyöväen asuinalueilla. Suomalaisen aluekehittämisperinteesen kuuluvat paikkaan ja asumiseen liittyvät sosiaalinen kontrolli ja hyväksynnän ja hylkäämisen mentaliteetit.

Yhteiskuntapoliittisten ongelmien aluekohtaistamisen ja siihen liittyvän sosiaalisen erottelun rinnalle on aina virinnyt moninaisia tapoja vastustaa erotteluja ja ratkoa sen tuomia ongelmia. Niihin kuuluu sekä yhdyskuntasuunnittelun virallisia menettelyjä että moninaisen vastavallan muotoja: asukkaiden osallistamista ja myös itsemääräämisen laventamiseen pyrkiviä projekteja, kansalaisryhmiä ja liikkeitä. Yhteisessä elämässä vaikuttaa siis sellaisiakin juonteita ja aika ajoin vahvoja toimia, joiden tavoitteena on ollut parantaa oloja ja avata asukkaille mahdollisuuksia parantaa omaa elämäänsä. Osa liittyy kiinteästi yhdyskuntasuunnittelun kommunikatiiviseen käänteeseen, osa taas ympäristö- ja muihin kansalaisliikkeisiin.

Yhteiskuntateoreettiselta kannalta on kyse siitä, että kontrollin ja ylivalan rinnalla ilmenee

yhteiskuntaelämässä tavoitteellisuutta ja aikaansaavaa, uutta luovaa toimintaa. Valtasuhteitten mielessä siinä on kyse ”yhteisvaltaa” merkitsevistä vuorovaikutuksesta vastakohtana ”ylivallalle”, itsemääräämiseen kohdistuvalle rajoittavalle, osin tuhoavalle, repressiiviselle vallankäytölle⁽²⁰⁾. Ylivallan ja yhteisvallan muodot kietoutuvat toisiinsa ja vallitsevat rinnakkain myös suomalaisessa lähiökysymyksessä. Kaiken kaikkiaan lähiökehittämisessä on kysymys toimista, joilla pyritään vastaamaan yhdyskuntien toimintakyvyn haasteisiin.

Sata vuotta sitten Lahden ja Porin kaupungeissa selviteltiin vähävaraisten asumistarpeita ja varattiin alueita työväenasuntojen rakentamista varten. Vastaavalla tavalla yhteissuunnittelun ja kuntasuunnittelun alueellistaminen loi SoFy:ssa 1980–90 -luvuilla osaltaan edellytyksiä paikalliselle sosiaalipolitiikalle. Kaikesta päättäen se muovasi sellaisia työtapoja, jotka vahvistavat asukkaiden itsemääräämistä lähiöissä. Syntyi näkemys alueotteesta, joka auttaisi kokonaiskäsitteilyksen saamisessa ja lieventäisi alussa hallinnollisten sektorijakojen vaikutusta.

Joissakin kunnissa, esim. Seinäjoella, kunnan viranomaisten ja asukkaiden tunnustettu ja myös organisoitu tarve yhteistyöhön kunnan kehittämisessä juurtui työskentelytapoihin (Seinäjoen SoFy-toimikunta). Raahen kaupungissa SoFy-töy merkitsi kymmenvuotiskaudella 1988–1998 pyrkimystä kuntasuunnittelun alueellistamiseen⁽²¹⁾.

SoFy-hankkeitten jälkeen lähiökysymys joutui 1990-luvun laman ja EU:hun liittymisen tuoneen ja muun kansainvälistymisen seurauksena Suomessa uuteen valoon. Lähiöparantamisesta tuli valtiollisen mielenkiinnon kohde. Valtakunnallinen lähiöuudistus ohjelmallisti lähiöparantamisen ja toi julki kuntien tarpeen sitoutua lähiökehittämiseen paikallisesti.

Lähiöuudistus lähti liikkeelle 1990-luvun loppupuolella vanhalta pohjalta: tarpeesta ehkäistä fyysisen parantamisen ja korjausrakentamisen keinoin kansantaloudellinen uhka eli lähiöiden rakennuskannan rappeutuminen ja tehdä tämä riittävässä yhteistyössä kuntien ja lähiöalueiden asukkaiden kanssa. Toisena pyrkimyksenä oli vastata uusiin sosiaalisen segregaaion uhkiin. Suomalainen lähiökehittäminen liitettiin nyt ensi kertaa unioni-lähtöiseen, eurooppalaiseen segregaaion vastaiseen politiikkaan. Lähiökehittäminen palvelee nyt ennen muuta monen kaupungin imagotyötä niiden välisessä kilpailussa enemmän tai vähemmän – yhtenä välineenä taloudellisen menestyksen tavoittelussa.

Yhteisvaltaa merkitseviin kehitelmiin kuuluvat myös ryhmärakentamishankkeet kuten Koti kaupungissa – Hem i Stan -yhdistys ja Oranssi ry:stä lähtöisin olevan Asuntopoliittisen yhdistyksen Vaahteramäen asumisratkaisuja koskeva työ. Lehdistä voi lukea innostuneita esittelyjä ryhmärakentajista, heistä jotka haluavat suunnitella ja rakentaa oman asuintalon yhdessä muiden tavanomaista yksilöllisempään, monesti yhteistoiminnallisempaan sekä ekologisempaan asuntoon haluavien kanssa. Toivo löytää eläviä vaihtoehtoja asumiseen kanavoituu nyt ryhmärakentajiin, Helsingissä Violapuiston, Vanhankaupungin Kellokkaan, Koti kaupungissa – Hem i Stan -yhdistyksen ja Loppukirin kehittäjiin⁽²²⁾. Rakennusliikkeiden myyntitaktiikasta saattaa löytää kuluttajälähtöisyyttä kuuluttavaa retoriikkaa, vaikka asiakkaiden osallistuminen ei kuulu rakennusliikkeiden työtapoihin⁽²³⁾.

Lähiökehittämisen työtavat ja yhteyshankkeet asukkaiden, päättäjien ja muiden tärkeiden toimijoiden kesken eivät kuitenkaan ole kovin ennustettavia; jonain aikana tarjolla olevat yhteydet voivat piankin hävitä tai muuttua toisenlaisiksi. Sektorihallinnon ja aluetyön yhteydet ovat usein sattumanvaraisia riippumatta siitä, onko kyse asukkaiden liikkeelle laittamasta vai kuntaorganisaatiosta lähteneestä aluetoiminnasta. Yhteyksiä ei myöskään vahvista kehitystyön projektimuoto. Se heikentää työn tulosten juurtumismahdollisuuksia sektorihallinnossa. Lähiökysymyksen syntyvaiheissa 1970-luvulla ajankohtaisista asukkaiden tarpeista välittivät tietoa hyvinvointipolitiikkojen ja laajenevien palvelujen kaudella puolueiden alueyhdistykset ja tietoa kulki kunnallishallintoon luottamusmiesjärjestelmän kautta. Nyt viranomaiset eivät näytä huomaavan jo olemassa

olevia paikallisia verkostoja ja foorumeja. Virallisia verkostoja voi vaivata itseriittoisuus.

Laimentunut puoluepoliittinen toiminta kunnissa ei palvele aluedemokratian tarpeita. On aika kehittää sellaisia vaikuttamisen keinoja, jotka olisivat nyt tarkoituksenmukaisia. Se asia on tämän kirjan pääaiheena. Paikallisten välitystehtävien kantajien väheneminen ja epämääräistyminen ovat suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän legitimitietin ja ns. poliittisen vakaisuuden ongelma. Lähiöasukkaiden omavastuun korostaminen tai vertaistuen merkityksen kehuminen ei myöskään pelasta automaattisesti. Epäviralliset verkostot saattavat edistää asukkaiden keskinäisiä yhteyksiä ja vahvistaa näiden tärkeitä resursseja, mutta niissä syntyy myös sisäpiirejä. Ne voivat myös eristää asukasryhmiä toisistaan ja voimistaa syrjintää.

Allenin ja Carsin mukaan aluetyö tarvitsee paikallisia oloja vastaavia strategioita – ja sellaisia, jotka pystyvät kokoamaan epävirallisia verkostoja ja elävöittämään virallisia verkostoja niin että syntyy yhteyksiä alueiden asukkaiden jokapäiväiseen elämään. Paikallisiin oloihin sopeutetut strategiat voivat kasvattaa asuinalueella olemassa olevia ”tehokkaita” voimavaroja. Se tapahtuu silloin, kun strategioissa pyritään vahvistamaan epävirallisten verkostojen resursseja, kun vältetään virallisten resurssien tuhlaamista eikä käytetä niitä itsetarkoituksellisesti⁽²⁴⁾.

Ryhmärakentaminen sekä aluefoorumityö ja muu aluekehittäminen kuten esim. Maunulassa vastaavat ajankohtaiseen paikallisiin välitystehtäviin.

Aluekehittämisen on aika irtautua ulkoa päin ohjautuvasta vaikuttamisesta, muuttamisesta ja kehittamisestä ja nähdä virallisten ja epävirallisten verkostojen rinnakkainen ja toisiinsa kytkeytyvä voima.

Organisoitunut aluetyö vaatii sellaista avoimuutta ja herkkyyttä, joka välttää häiritsemästä epävirallisia verkostoja ja suo ”paikalliselle kollektiiviselle toimijalle” mahdollisuuden tulla esiin ja vahvistua. Toimijan tulee muotoilla yhteiset tavoitteet ja pystyä esiintymään alueen ulkopuolella, laajemmilla poliittisilla ja taloudellisilla foorumeilla⁽²⁵⁾.

Parhaiten paikalliset strategiat edistävät Allenin ja Carsin mukaan voimavarojen hyvää käyttöä silloin, kun ne liittyvät asukkaat ja virkamiehet yhteisesti sovittuun hankkeeseen ja yhteisen tärkeysjärjestyksen taakse. Tarpeen on tunnistaa sellainen tapa sovitella ja ratkoa ristiriitoja tavalla, joka sopii asuinalueen asukkaiden arkipäivän elämään. Tunnustetaan, että ristiriidat kuuluvat yhteiselämään ja haetaan vilpittömästi hedelmällisiä tapoja käsitellä, sovitella ja säädellä niitä. Ratkaisut pitää räätälöidä jokaisen asuinalueen erityisiin tarpeisiin.

Viitteet

- 1) Lapintie 2008
- 2) Mäenpää 2008
- 3) Kaukamaa 1958
- 4) Kaukamaa 1958
- 5) Kaukamaa 1958
- 6) Åström 1957
- 7) Esikaupunkialueiden ja tehdasyhdyskuntien väestöä oli kaupunkimaisesta väestöstä vuonna 1940 vajaat 11 prosenttia, 130 000 henkeä, taajaväkisten yhdyskuntien asukkaita 47 000 henkeä – vajaat 4 prosenttia. (Waris 1952, 92–93, 304.; vrt. Soikkanen 1966, 551–552.)
- 8) Siivonen 2006, 3
- 9) Innamaa 1968
- 10) Siivonen 2006, 55
- 11) Innamaa 1968, 432–435.
- 12) Kröger 1997, 51, 56; Soikkanen 1966, 747; Nupponen 2000, 142.
- 13) (Vrt. Soikkanen 1966, 551–552.) – Esikaupunkikikysymys alkoi ratketa Suomessa Vuorelan mukaan 1920- ja 1930-luvuilla kahdessa vaiheessa. Vuonna 1925 hyväksyttiin laki kunnallisen jaotuksen muuttamisesta. Sen mukaan oli mahdollista liittää kaupungin alueeseen maata ilman edeltävää maanostoa tai lunastusta. Keinoina oli joko vapaaehtoinen sopimus tai pakkolunastus, mutta siihen ei yleensä haluttu mennä. Asemakaavalain valmistuminen vuonna 1931 ja voimaantulo seuraavana vuonna merkitsivät toista vaihetta. (Vuorela 1982, 16.)
- 14) Saarinen 1973, 293–294.
- 15) Nupponen 2001, 32–37.
- 16) Viirkorpi 1990)
- 17) Ks. Rose 1995, 31, 41.
- 18) Allen & Cars 2000, 11.
- 19) Allen & Cars 2000, 11, 12.
- 20) Peltonen & Kangasoja 2004.
- 21) Raahen kaupunki 1999.
- 22) Nupponen 2008.
- 23) Väliniemi, Rask & Timonen 2008, 3, 30–38.
- 24) Allen & Cars 2000, 20.
- 25) Allen & Cars 2000, 17, 21.

Lähteitä

Allen, Judith & Cars, Göran (2000) The Tangled Web: Neighbourhood Governance in a Post-Fordist Era. Paper for the European Network for Housing Research (ENHR 2000). Housing in the 21th Century: Fragmentation and Reorientation. Workshop 19: Urban Renewal and Housing Rehabilitation. The Institute for Housing Research, Uppsala University, Gävle, Sweden, June 26-30, 2000.

Höyssä, Ari & Jarkko Keskinen (2002) Porin esikaupunkikysymys 1800-luvulla. Ennen ja Nyt 3/2002. <http://www.ennen-janyt.net/3-02/pori.htm> (luettu 2.3.2010)

Innamaa, Kerttu (1968) Suur-Ulvilan historia. Osa III. Pori.

Kaukamaa, L. I. (1958) Porin esikaupunkikysymys 1860-luvulla. Historiallinen Arkisto N:o 56, 315-339.

Kokkonen, Juha, Marjaana Seppänen & Ilkka Haapola (2009) Lähiöiden kehittäminen Suomessa. Kokemuksia asukkaiden osallistumisesta. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.

Lapintie, Kimmo (2008) Ilmastonmuutos ja elämän virta. Kestävä kehitys vastaan asumispreferenssit. Yhdyskuntasuunnittelu 2008: 1.

MAP II + -hanke http://www.maunula.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2347&Itemid=925

Maunulan aluefoorumi. http://kaupunginosat.net/maunula/asuminen/aluefoorumi_esittely.htm (luettu 29.4.2010.)

Maunula Living Lab http://www.maunula.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2435&Itemid=947 (luettu 29.4.2010)

Mäenpää, Pasi (2008) Avara urbanismi. Artikkeliteoksessa Asuttaisiinko toisin. Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa, toim. Markku Norvasuo. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B95. Espoo.

Nupponen, Terttu (2001) Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Kartoitus valtion asuntorahaston ja kuntien lähiöuudistusprojekteista 1990-luvun lopulla. Helsinki 2001: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisusarja n:o 8, Edita.

Nupponen, Terttu (2002) Lähiöistä, murroksista ja yhteisestä muistista. Heinäkuu 2002 Pro Sunila; Pro Sunila -yhdistyksen Kotkan asuntomessuja varten toimittama lehden erityisnumero.

Nupponen, Terttu (2008) Omatoiminen ryhmärakentaminen. Artikkeliteoksessa Asuttaisiinko toisin. Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B95. Espoo.

Peipinen, Vesa, Lehtinen, Pekka, Paju, Maija & Porkola, Pilvi (1999) Nuorten oma asuntotuotanto. Oranssi ry. Ekotieto, Rakennustieto.

Peltonen, Lasse & Kangasoja, Jonna (2004) Kaupunki, kamppailut ja vallan mekanismit. Yhdyskuntasuunnittelu 3-4/2004.

Raahen kaupunki (1999) Mattilanperän alueen kehittämissuunnitelma. Raahen kaupunki, suunnittelu ja kehittäminen, SOFY-yhteissuunnittelu. http://www.mattilanpera.net/SCAN0060_000.pdf.

Rose, Nikolas (1999) Powers of Freedom. Reframing Political Thought. Cambridge University Press.

Saarinen, Juhani (1972) Porin kaupungin historia III. Kokemäki: Porin kaupunki.

Scorsese, Martin (1974) Alice ei asu enää täällä. Elokuva.

Siivonen, Kristiina (2006) "Pannaan kivet kulmiin ja mitataan tontti kunhan kerittään". Maarian seurakunnan ja kunnan suhtautuminen Raunistulan esikaupunkialueeseen v. 1875-1939. Historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Seinäjoen SOFY-toimikunta http://www.seinajoki.fi/info/kaupunginosat_ja_kylat/sofy-seinajoki-toimikunta.html . (luettu 18.3.2010.)

Soikkanen, Hannu (1966) Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia. Helsinki: Maalaiskuntien Liitto.

Viirikorpi, Paavo (1990) Lähiöiden kehittämisen edellytykset ja strategiat Suomessa. 5. 10. 1990. Moniste.

Vuorela, Pertti (1982) Yhdyskuntasuunnittelun sosiologia. Soveltavan sosiologian luentomoniste. Yhdyskuntasuunnittelun laitos, julkaisuja B54. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun laitos.

Vuorela, Pertti & Suonoja, Kyösti & Hirvonen, Jukka (1994) Kymmenen vuotta yhteissuunnittelua. SOFY-projektin eteneminen, tulokset ja jatkonäkymät. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu.

Väliniemi, Jenni & Mikko Rask & Päivi Timonen (2008) Asumisen tarjontakatsaus: konseptitarkastelu kuluttajien valinta ja vaikutusmahdollisuuksista. Helsinki: Kuluttajaintutkimuskeskus, julkaisuja 3. https://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/5188/2008_3_julkaisu_asumisen_tarjontakatsaus.pdf (luettu 3.7.2008),

Waris, Heikki (1952) Suomalaisen yhteiskunnan rakenne.

Åström, Sven-Erik (1958) Samhällsplanering och regionsbildning i kejsartidens Helsingfors. Studier i stadens differentiering 1810-1910. Helsingfors.

Vuorovaikutteisuudesta vertaisuuteen

– alueen asukkaat seuraajina vai toimijoina
suunnittelussa

ARTIKKELINI TARKOITUKSENA ON HAHMOTTAA JA JÄSENTÄÄ julkisen suunnittelun ja asukkaiden välistä vuorovaikutussuhdetta sekä sitä, miten paikallisuus ja asukkaiden rooli määrittyy muutamien esimerkkitapausten valossa. Esiitykseni perustuu omiin kokemuksiini toimiessani suunnittelijana, tutkijana tai havainnoitsijana jäljempänä kuvatuissa prosesseissa. Samalla pyrin hahmottamaan muutosta ja kehitystä. Oletan, että asukkaiden ja suunnittelun välinen suhde on muuttumassa erilaisista vuorovaikutuksen muodoista itseorganisoitumisen suuntaan. Luonnehdin tätä muotoutuvaa kehityssuuntaa vertaissuunnittelun tai -jakamisen käytännöiksi.

Asukkaatko mukaan kaupungin tulevaisuutta suunnittelemaan?

Lähden liikkeelle SoFy-tradition viimeiseksi jääneestä sovelluksesta, tulevaisuuden strategisesta kehittämisestä Kerava 2010 -suunnittelukokeilusta, jossa toimin yhdessä SoFyn perustajan Pertti Harjun kanssa vv. 1989–1991. Tässä paikallisuus liittyi pienen kaupungin suunnitteluun.

Sosiaalisen ja fyysisen suunnittelun nivominen yhteen koettiin haasteeksi 1980-luvulla. Teknisen korkeakoulun yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus kehitti toimintamalleja, joissa kuntien eri toimijat, erityisesti asukkaat olivat mukana suunnittelemassa asuinalueitaan:

”Yhteissuunnittelu yhdistää suunnittelun kunnan toimintojen sekä viranhaltijoiden tehtävien työskentelytapojen ja roolien kehittämiseen. Asukasnäkökulma tuodaan suunnitteluun mukaan auttamaan viranhaltijoiden tehtävien, työskentelytapojen ja roolien kehittämisessä. Se saa hallinnossa aikaan nykyistä parempaa responsiivisuutta: asukkaiden esille tuomiin ongelmiin ja puutteisiin sekä tehtyihin aloitteisiin nopeata ja joustavaa vastaamista. Yhteissuunnittelu tuo asuinalueen kokonaisvaltaiseen – ei ainoastaan tiettyihin kohteisiin rajattuun – suunnitteluun ja kehittämiseen mukaan asukkaiden lisäksi elinkeinoelä-

män, yksityiset maanomistajat sekä asuinalueella vaikuttavat erilaiset organisaatiot. Eri intressiryhmien väliset ristiriidat – koskiessaan ainoastaan kehittämisen kohteena olevaa asuinaluetta – ratkotaan yhteissuunnitteluryhmässä tai sen luomissa yhteyksissä. Yhteensovittamisen periaatteen soveltamisen avulla eri intressiryhmät oppivat ymmärtämään toistensa näkökohtia ja tarpeita.”¹⁾

Onko asukkaiden mukana olo kaupungin tulevaisuuden suunnittelussa ylipäänsä mahdollista ja miten? Tähän kysymykseen törmättiin heti alkuvaiheessa. Suora osallistuminen valmisteluun ja päätöksentekoon ei perinteisin keinoin ollut mahdollista. Siksi lähdimme pohtimaan erilaisia moniäänisiä uudenlaisia valmisteluelimiä. Kutsuimme niitä ”studioiksi”. Studioidea perustui Freudin ”vapaiden assosiaatioiden periaatteeseen”. Osallistujien mielipiteitä ja ajattelun erilaisia lähestymistapoja ei rajattu etukäteen. ”Kukin puhukoon omalla äänellään”. Ja studioon olivat tervetulleita kaupunkilaiset, virkamiehet ja päättäjät. Studiovalmistelulla haettiin vuorovaikutusta kaupunkilaisten ja kaupungin valmistelu- ja päätöksentekokoneiston kanssa sekä toisaalta kaupunkilaisten ja valmistelevien virkamiesten ja päättäjien kanssa.

Studioidea törmäsi nopeasti kuntasysteemin tiukkaan ja säänneltyyn toimintatapaan: asiantuntijavirkamiehen on valmisteltava, vastuuvirkamiehen tehtävä päätösehdotus, kuntasuunnittelulautakunnan on päätettävä esitys kaupunginhallitukselle, joka vie asian valtuuston ratkaistavaksi. Vapaamuotoinen joustava ja innovoiva studiotyöskentely ei istunut lainkaan tähän logiikkaan. Riitti myös se, että luottamusmiehet edustivat kuntalaisia eikä laajempaa vuorovaikutusta tarvittu.

Toinen jännite liittyi tiedon tuottamisen luonteeseen, intressiin siitä, keiden tieto oli relevanttia. Tässä suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmän tuottama tieto koettiin tärkeimmäksi. Keravan tulevaisuuden SoFy -projektissa taas uskottiin relatiiviseen, suhteelliseen tiedonintressiin: kaikki toimijat ovat yhtäläillä ”tietäjiä”, asukkaat, asiantuntijat, kaupungin palkolliset ja päättäjät.

Tilannetta ratkottiin projektin, kaupungin virkamiesten ja päättäjien korkean tason ”konfliktikokouksissa”. Keskusteltiin mahdollisuuksista saada kaupunkilaisia mukaan uusien valmistelutapojen kautta. Kovan väännön jälkeen päädyttiin siihen, ”että voidaanhan asioita toki kokeilla”. Samalla tuli esille myös toinen suunnittelusysteemiin liittyvä ongelma - kaupunginvaltuuston rooli. Useat valtuutetut olivat sitä mieltä, että myös heidän pitäisi päästä mukaan valmisteluun hyvissä ajoin. He eivät olleet tyytyväisiä kaupunginhallituksen tuomaan valmiiseen suunnitelmaan. Tämä pulma ratkottiin lopulta melko näppärästi. Päätettiin perustaa valtuuston johtosäännön mahdollistamana kaksi valmisteluvaliokuntaa, johon valtuutetut jakautuisivat. Toki heillä oli mahdollisuus tulla myös mukaan studioihin harkintansa mukaan. Näin valtuusto otti itsellensä vallan ja pyrki vaikuttamaan valmisteluun ja kaupunginhallituksen esitykseen.

Muita epämuodollisia vuorovaikutusfoorumeita, joissa kaupunkilaisten kanssa pohdittiin ja työstettiin Keravan tulevaisuutta, olivat tulevaisuuskahvilat, tulevaisuusverstaat, asukkaiden haastattelut työmatkaliikennejunissa, nuorten kouluissa laatimat tulevaisuuskuvaukset sekä eri lautakuntien ja yhteisöjen antamat kannanotot. Näiden toteuttaminen ei kuitenkaan synnyttänyt samanlaisia jännitteitä suunnittelujärjestelmän kanssa kuin edellä kuvattu studioidea .

Vuorovaikutusta mutta keiden kanssa?

Vuosina 1989–91 toteutettu Kerava 2010 SoFy -case kuvaa osuvasti tilannetta, jossa vuorovaikutusta etsivä ja kaupunkilaisten osallisuutta painottava projekti interventiona törmää kaupunkisuunnittelujärjestelmään. Tästä aiheutui edellä kuvattuja jännitteitä. Kiinnostavaa oli, että hyvin epäluuloisesta tilanteesta, jossa kaupunkilaisten vuorovaikutteinen osallistuminen, koettiin lä-

hes mahdolliseksi, löydettiin kompromissi ja toimintaa voitiin jatkaa. Samoin valtuuston valiokuntakäytännön uudenlainen soveltaminen, toi motivaatioita monien rivivaltuutettujen työs-kentelyyn. He kun kokivat olevansa usein vain valmiiden ratkaisujen siunaajina. Vielä vuosia tämän prosessin jälkeen, kun vaikeita asioita Keravan koneistossa tuli esiin, mietittiin studioiden perustamista. Jotain siis jäi elämään SoFy -prosessin jäljiltä.

Vuorovaikutusta saatiin aikaiseksi asukkaiden ja koneiston välillä – vaikkakin jännitteisten tapahtumien jälkeen. Ehkä Kerava 2010 SoFy -case pikemminkin toi esille valmistelu- ja suunnittelukoneiston luonteen ja vuorovaikutuksen tarpeen valmistelijoiden ja päättäjien välillä kuin kuntalaisten kanssa käytävän keskustelutarpeen.

Rakennuttajayhtiö vuorovaikutuksen moottorina

Keravan Ahjon kestävä kehityksen kokeilussa 90-luvun alussa oli merkittävänä toimijana kaupungin rakennuttajayhtiö Keravan Ahjo Oy. Ahjo-hankkeessa oli kyseessä rajattu kaupungin alue ja yleinen pyrkimys selvittää sitä, mitä kestävä kehitys tarkoittaa kaupunginosan suunnittelussa. Yhtiön tehtävä oli rakennuttamisen lisäksi monimuotoinen alueen kehittämistyö, jota toteutettiin yhdessä rakennusyritysten, asuntohallituksen ja ympäristöministeriön sekä paikallisten asukastoi-mijoiden kanssa.

Kestävän kehityksen käsite jäsennettiin asuinalueella kolmen kierron periaatteille: ihmisten kierto, rahan kierto ja materiaalin kierto. Tavoitteena oli, että ihmiset viihtyvät alueella ja voivat vaihtaa sen sisällä tarvittaessa uusiin asuntoihin. Myös hyvät palvelut pitävät ihmisiä alueella. Rahan kierron tavoitteena on säästäminen, rakennuskannan hyödyntäminen, kaavatalous ja investointien oikea ajoitus. Materiaalin kierrolla tavoiteltiin luonnon säästämistä materiaalin ekologisella tuotannolla, kestävyydellä, jätehuollolla ja kierrätyksellä²⁾.

Tässäkin casessa interventio, uusi toimija Keravan Ahjo Oy, synnytti jännitteitä. Rakennuttajayhtiö otti roolin myös alueen lähipalvelujen ja infran suunnittelussa. Näin se astui kaupungin hallintokuntien tontille. Tilanne merkitsi käytännössä sitä, että yhtiö tuotti uusia vaihtoehtoja palvelujen toteuttamiselle ja ”sparrasi” näin hallintokuntia. Toinen jännite liittyi siihen, että yhtiö etsi suoria kontakteja alueen asukkaisiin ja heidän yhteisöihinsä ja pyrki tällä ruohonjuuritason lähestymisellä vaikuttamaan alueen palveluihin ja viihtyvyyteen. Asukaskyselyin kartoitettiin asukkaiden näkemyksiä alueesta ja palvelutarpeista. 90-luvun laman aikana oli myös tarvetta etsiä edullisempia ja alueen elinkaareen kytkeytyviä palvelukonsepteja, joilla voitaisiin hyödyntää maksimaalisesti nykyistä ja tulevaa rakennuskantaa sekä käyttää pääomia tehokkaasti pitkän tähtäimen investointeihin.

Yhtiö oli itse paikallinen toimija, jolla oli intressejä saada alueesta houkutteleva. Näin saatettiin alueen asuntojen markkinointiin puhtia ja rakennettavat asunnot myydyiksi. Kehitystyöllä pyrittiin siihen, että ostaessaan asunnon asukas saa myös samalla tarvittavat lähipalvelut ja monipuolisen toiminnan mahdollistaman viihtyisän asuinyhteisön. Siksi lähdettiin kehittämään lähipalveluja siten, että ne toteutetaan samaan aikaan asuinrakentamisen kanssa noudattaen ”juuri oikeaan aikaan strategiaa”.

Alueen kehittämisestä ja asuntojen rakentamisesta tiedotettiin laajasti. Yhtiö osti esimerkiksi lähetyksiaikaa paikallisradio Etelän Äänestä. Viikoittainen ohjelma ”Ahjottaako” sai hyvän suosion. Ohjelma kertoi monipuolisesti kestävä kehityksen suunnittelusta ja rakentamisesta.

Paikallisena toimijana alueen asukkaat olivat tärkeitä. Yhtiö järjesti omasta kiinteistöstään

toimitiloja partiolaisille, lennökkikerholle sekä asukkaiden perustamalle YTY-ryhmälle. Yhtiön hallitsemasta vanhasta teollisuuskiinteistöstä muodostui paikallisen toiminnan keskus. Yhtiö oli aktiivinen myös erilaisten juhlien ja tilaisuuksien järjestelyissä. Ahjo-viikko sisälsi useita tapahtumia, joissa paikalliset toimijat olivat mukana. Tällä tasolla vuorovaikutus asukkaisiin oli tiivistä. Voidaan ajatella, että rakennuttajayhtiön rooli tässä lähestyi jopa perinteistä kansalaistoimijan roolia.

Itse alueen suunnitteluun asukkaat osallistuivat Ahjo-keskuksessa kommentoimalla luonnoksia ja pienoismalleja. Koululaiset kirjoittivat tarinoita tulevasta kaupunginosasta ja piirsivät omia luonnoksia ja mielikuvia asuinalueesta. Ahjon sillan suunnittelussa käytettiin koululaisten ideoita.

Tiiviimpää vuorovaikutusta mutta...

Edelliseen Kerava-2010 -caseen verrattuna asukkaiden rooli alueen kehittämisessä oli huomattavasti keskeisempi. Vuorovaikutus oli kiinteämpää. Paikallisuus astui tässä esiin vahvemmin kuin koko kaupungin suunnittelun ollessa kohteena. Rakennuttajayhtiön vahva intressi paikallisena toimijana tarkoitti sitä, että sillä oli johtava rooli alueen kehittämisessä suhteessa muihin.

Rakentaminen ja suunnittelu ovat myös professionaalista työtä, jossa ekspertit tuottavat vaihtoehtoja ja innovaatioita. Keskeisemmästä roolistaan huolimatta asukkaat olivat kuitenkin enemmän kommentoijia ja seuraajia kuin toiminnan subjekteja. Ei voida puhua myöskään kehittämisen paikallisesta itseorganisoitumisesta rakennuttajayhtiön hallitsevan roolin vuoksi.

Keravan Ahjo-case, ”Kestävän Kehityksen Kaupunki”, oli sidoksissa aikansa kehitystilanteeseen. Kestävän kehityksen ratkaisuja ja paikallisia sovelluksia etsittiin aktiivisesti maassamme. Lama oli syvenemässä ja oli tarvetta etsiä uusia rakenteita tuottaa palveluja ja käyttää pääomia. Kaupungin suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä koettiin jäykäksi vastaamaan aluesuunnittelun ja -rakentamisen joustavia ja nopeita tarpeita. Rakennuttajayhtiö laajoin valtuuksin koettiin uudeksi mahdollisuudeksi. Toisaalta oli myös tarvetta saada suora kontakti asukkaisiin raskaan edustuksellisen demokratian sijasta. Siksi myös rakennuttajayhtiö omaksui ”kansalaislähtöisen” toimintatavan.

Huoli demokratiasta – osallistaminen avuksi

Valtakunnassa oltiin huolestuneita kansalaisten äänestysaktiivisuuden vähenemisestä ja kansalaisten ja päätöksentekijöiden vuorovaikutussuhteen heikkoudesta. Paavo Lipposen hallitus sisäasiainministeriön välityksellä käynnisti valtakunnallisen osallisuushankkeen, johon kuntia maaniteltiin tekemään omia hanke-ehdotuksiaan. Vantaan kaupunki oli mukana osallisuushankkeessa vuosina 1998–2001. Vantaan hankkeen teemana oli alueellistamisen syventäminen ja kehittäminen. Vantaan kaupunki koostuu viidestä suuralueesta. Haasteena oli syventää alueellistamiskehitystä, aluetoimikuntien työtä ja alueiden asukkaiden osallisuutta. Kukin suuralue suunnitteli omat hankkeensa paikallisista lähtökohdista käsin.

Vantaan osallisuushanke kytkeytyi tilanteeseen, jossa keskusteltiin alueellistamisen haasteista ja vaihtoehtoista osana kaupunkiorganisaation kehittämistä. Alueellistaminen perustui sosi- ja terveystoimen organisoitumistapaan. Kullakin alueella oli aluejohtaja, joka toimi yhteistyössä alueellisen kehittämistoimikunnan kanssa. Toimikunta koostui puolueiden nimeämisestä ehdokkaista sekä paikallisten asukasryhmiensä edustajista. Sister -ankkuroinnista huolimatta alueelliset kehittämistoimikunnat käsitelivät kaikkia alueen kannalta keskeisiä asioita kuten liikenneverkkoja, jätehuoltoa, teiden kunnossapitoa, virkistysalueita ja peruspalveluita. Kokoukset

olivat keskustelevia, eivätkä ne perustuneet lautakuntamaiseen toimintatapaan. Yhteydet alueen asukkaisiin olivat pääsääntöisesti läheiset, toimikunnan jäsenet edustivat aluetta.

Samaan aikaan keskusteltiin myös tämän rakenteen purkamisesta, sosiaali- ja terveystoimen uudelleen organisoinnin yhteydessä. Hankekauden aikana tilanne pysyi ennallaan. Kuitenkin valtuusto nimesi puolueiden edustajat aluetoimikuntiin ja hyväksyi yksilöidymmän toimintasäännön. Näin väljemmästä kehittämistoimikunta-ajattelusta siirryttiin lähemmäksi lautakuntamaista aluetoimikuntatyöskentelyä. Myöhemmin sosiaali- ja terveystoimi muutettiin linjaorganisaatioksi. Aluejohtajien tehtävät poistuivat ja aluetoimikuntia ryhdyttiin organisoimaan uudelleen vapaa-ajan ja asukaspalveluiden toimialaan. Tällä hetkellä aluetoimikunnat käynnistävät työtään uudelleen ja etsivät omaa rooliaan.

Edellä kuvatusta käy ilmi, että fokus oli kaupungin hallintoon liittyvissä muutoksissa. Osallisuushanke itsessään oli ylhäältä käsin asetettu. Sen hyvänä ajatuksena oli kuntalaisten osallistamisen edistäminen. Vantaan osallisuushanke kehitti vuorovaikutusta asukkaiden kanssa hallinnon intresseistä käsin. Kaupungilla oli hyvä pyrkimys luoda uusia vuorovaikutuskanavia asukkaidensa kanssa. Yhtenä hankkeen tuloksena oli, että kuntalaisten osallisuus otettiin yhdeksi kaupungin strategiseksi menestystekijäksi. Pulmana oli kuitenkin ”ylhäältä päin katsominen”, vaikka vuorovaikutuksen foorumeita kehitettiin eri alueilla. Vantaan traditioon kuuluu se, että hallinnon ja asukas-toiminnan roolit kietoutuvat paikoin toisiinsa. Helsingin Helka ry:n tyyppistä asukasorganisoinnin rakennetta ei ole olemassa.

Asukkaiden oma osaaminen ja paikallinen tieto tulivat hyvin esille muutamissa hankkeissa. Keimolan omakotiyhdistyksen aktiivit olivat kehittämässä Kivistön alueen asemakaavan osallisuus- ja arviointimallia pilottina. He konsultoivat kaavoittajia. Vastaavaa työtä asukkaat tekivät Lapinkylän asemakaavan valmistelussa. Kiinnostava hanke oli myös Askiston asukas- ja koulutilan rakentaminen. Asukkaat tekivät innovatiivisen vaihtoehtoehdot suunnitelman kustannuslaskelmiseen koulun laajentamiseksi. Hanke kariutui kuitenkin kaupungin yleiseen linjaukseen, jossa koulujen ala-aste ja päiväkotit pyrittiin saamaan samaan rakennukseen.

Vertaisuus ja jakaminen

Keimolan ja Askiston asukasaktiivien toiminta viittaa jo itseorganisoidun, kansalaislähtöisen kehittämisen polkuihin. Helsingissä, Maunulan alueella on jo päästy paikallisyhteisön itse tuotamaan ja organisoimaan malliin. Myös Internet -maailma ja sen tuoma kehitysvaihe 2.0 ja 3.0 mahdollistavat, että ihmiset itse pystyvät toimimaan nopeasti, jakamaan omia ajatuksiaan, ratkomaan ongelmia ja ohjaamaan tulevaisuutta. Tässä kirjassa Kimmo Rönkän kuvitteellinen kertomus lennokkiharrastajien toiminnasta tilojen saamiseksi on hyvä esimerkki vertaisuudesta ja jakamisesta. Lennokinharrastajat vertaisina jakavat kokemuksiaan ja pyrkivät verkottumalla saamaan itselleen kumppaneita toiveittensa toteuttamiseksi.

Tehokkuuden vaiheesta ollaan Internetissä siirtymässä jakamisen ja vertaisuuden vaiheeseen. Miten tämä voi nivoutua alueiden itseorganisointumiseen? Kysymyksessä on myös sukupolvihaaste. Nuoremmat, Linux-sukupolven edustajat ovat jo tottuneet vertaistuotantoon. Vanhempi polvi pitää usein tärkeämpänä jakamista face-to face -tilanteissa, esimerkiksi erilaisilla foorumeilla ja asukastapahtumissa.

Yhdysvalloissa on huomattava määrä yhteisöjä, jotka perustuvat vertaisuuteen. Nämä p2p-yhteisöt eli vertaisverkot luovat uutta tuotantoa sekä arjen elämistä edistäviä sosiaalisia ja teknisiä innovaatioita. Samalla ne kehittävät uutta kansalaisliikettä ja politiikkaa, joka perustuu itseorganisointumelle ja verkostoitumiselle ilman holhousta (esim. <http://blog.p2pfoundation.net>).

Suomessa tätä edustaa Demos Helsinki, joka toteuttaa omaa lähestymistapaansa vertaisuuteen ja jakamiseen muun muassa kaupunkisuunnittelun alueella. Olisiko meille tulossa vertaisyyhteiskunta, jossa paikallisuus on tärkeää ja hierarkioiden aika ohitse? Yhteiskunta, jossa ihmiset haluavat luoda ja toimia itse sen sijaan että lukisivat ja kuuntelisivat instituutioiden viestejä ja uutisia? (<http://demos.fi>)

Onko vertaisuus sitten riittävää itseorganisoitumiselle? Millaisia kehittämisjännitteitä vertaisuus ja jakaminen aiheuttavat? Vertaisuus ja hallinto luonnollisesti ovat jännitteisessä suhteessa. Toisaalta hallinto voi myös luoda hedelmällisen uuden suhteen. Sosiaalinen media voi olla myös apuväline kunnille suunnittelussa ja kehittämisessä. Vuorovaikutus ja vertaistuottaminen tapahtuvat kätevästi netin kautta, kun tarkoituksenmukainen alusta on käytössä. Esimerkiksi polkupyöräilyreittien kehittäminen Helsingissä vertaisten polkupyöräilijöiden ajatuksiin tukeutumalla tapahtuu nopeasti ja reaaliaikaisesti (<http://fillarikanava.fi>).

Entä vertaiset keskenään? Miten esimerkiksi Kimmo Rönkän kuvitteellisessa tapauksessa eri harrastukseen pohjautuvat vertaisryhmät löytävät yhteisiä intressejä omien harrastustensa ylitse? Vai aiheuttavatko vertaisryhmät keskenään uusia kehittämisjännitteitä? Mitkä ovat vertaisyyhteiskunnan tulevat sisäiset ristiriidat?

Nyt olemme siirtyneet tarinassamme vuorovaikutuksesta vertaisuuteen. Kun Kerava 2010 SoFy-projektissa keskusteltiin, kenen tieto on olennaista suunnittelussa, niin nyt puhutaan vertaisten itsensä tuottaman tiedon tärkeydestä suunnittelun ja kehittämisen perustana. Suhteellisesta tiedon intressistä on siirrytty vertaistiedon tuottamisen ja jakamisen intressiin.

Mistä olemme tulossa ja mihin olemme menossa?

Seuraavassa taulukossa on koottu edellä esiteltyjen tapausten tai lähestymistapojen keskeiset elementit:

Taulukosta ilmenee, että vuorovaikutteisessa lähestymistavassa aloitteentekijöinä ja samalla myös merkittävimpänä toimijana ovat hallinto tai sitä lähellä olevat. Tämä merkitsee jo lähtökohtaisesti sitä, että lähestymistapa kehittämiseen ei ole tasavertainen. Pyrkimys tasavertaisempaan vuorovaikutukseen on toki olemassa mutta, kehittäminen lähtee ylhäältä alas -asetelmasta. Asukkaiden roolit muotoutuvat myös hankkeiden luonteen perusteella.

Case/lähestymistapa	Kohde/teema	Asukkaiden rooli	Aloitteentekijä	Kehittämisjännite
Kerava 2010 kaupungin tulevaisuuden suunnittelukokeilu, vv. 1989-1991	Kaupungin tulevaisuus	Tiedon tuottajia, interventiodien synnyttäjiä	Kaupunginjohtaja/suunnittelulautakunta	Asukkaat vs. kaupunkisysteemi, Valmistelukoneisto vs. valtuusto
Keravan Ahjo, kestävän kehityksen kokeilu vv. 1991-1993	Kestävän kehityksen kaupunginosa	Kehittämisen seuranta ja kommentointi, sosiaalisen toiminnan toteutus	Kaupunginjohtaja, Keravan Ahjo Oy rakennuttajayhtiö	Keravan Ahjo Oy vs. kaupungin toimialat
Vantaan kaupungin osallisuushanke 1998-2001	Alueellistamisen syventäminen ja kehittäminen	Osallistujia ja joisakin hankkeissa toimijoita	Kaupunginjohtaja, kaupunginhallitus	Alueellistaminen vs. siitä luopuminen
Vertaissuunnittelu ja jakaminen (mahdollinen kehitystrendi)	Asukkaiden/vertaisten valitsema kohde	Toimijoita	Asukkaat/vertaiset	vertaiset vs. hallinto vertaiset vs. vertaiset?

Vertaissuunnittelu ja jakamisen käytäntö edustavat mahdollista tulevaa kehityssuuntaa. Sen analysointi taulukossa ei perustu kokemuksiin vaan on hypoteettista. Oletus on, että tässä lähestymistavassa asukkailla on aloitteentekijän ja toimijan rooli. Hallinnon ja suunnittelun täytyy tässä löytää muu, kuin aloitteentekijän ja johtavan toimijan rooli.

Mihin sitten kuntahallintoa ja suunnittelua enää tarvitaan, kun vertaisuus ja jakaminen ovat keskeisiä lähestymistapoja? Paikallinen tieto, osaaminen ja osin kehittämisresurssitkin sijoittuvat p2p-yhteisöihin. Voiko hallinto tulla mukaan näihin yhteisöihin? Voiko se edustaa vertaisuutta? Luoko se vain raamin, jonka puitteissa vertaiskehittäminen tapahtuu? Mikä on sen konsultatiorooli suhteessa asukkaisiin tällaisessa tilanteessa? Mitä potentiaaleja vertaisuus ja jakaminen merkitsevät alueiden toiminnan ja kehittämisen itseorganisoidumiselle? Millaiseksi paikallisyhteisöllisyys muotoutuu?

Tulevaisuus on täynnä mahdollisuuksia. Miten osaamme ne kohdata?

Viitteet:

- 1) (Harju 1988, s. 254)
- 2) (Laasanen ja Tolonen 1992)

Lähteet:

Harju Pertti, 1988: Yhteissuunnittelu asuinalueiden kehittämisessä, YTK:n julkaisuja A 15

Kerava 2010 – Valmius kohdata tulevaisuus, 1991: Raportti Keravan kehittämisen strategioista

Laasanen Yrjö ja Tolonen Hannu, 1992: Ahjon palvelujen ja aluehallinnon kehittämiskokeilun tutkimusraportti

Laasanen Yrjö, 1994: Kestävä kehitys ja talouden murros, raportti Keravan Ahjon palvelurakenteen toteuttamisesta

Laasanen Yrjö, 1999: Osattomasta osalliseksi – rakennushankkeen osallisuusmallin perusteiden arviointia. Esimerkkinä päiväkotij- ja opetustilojen suunnittelu Vantaan Askistoon.

Laasanen Yrjö, Lehtikoinen Marita, Mäkinen Rauno, 2001: Alueellistamisen syventäminen ja kehittäminen Vantaalla. Osallisuushanke 1998-2001.

Tehokkuudesta jakamiseen – tietoyhteiskunnan uusi vaihe, 2009: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 2/2009

Lähiöiden palvelurakenne ja uudet verkottuvien asumispalvelujen mallit

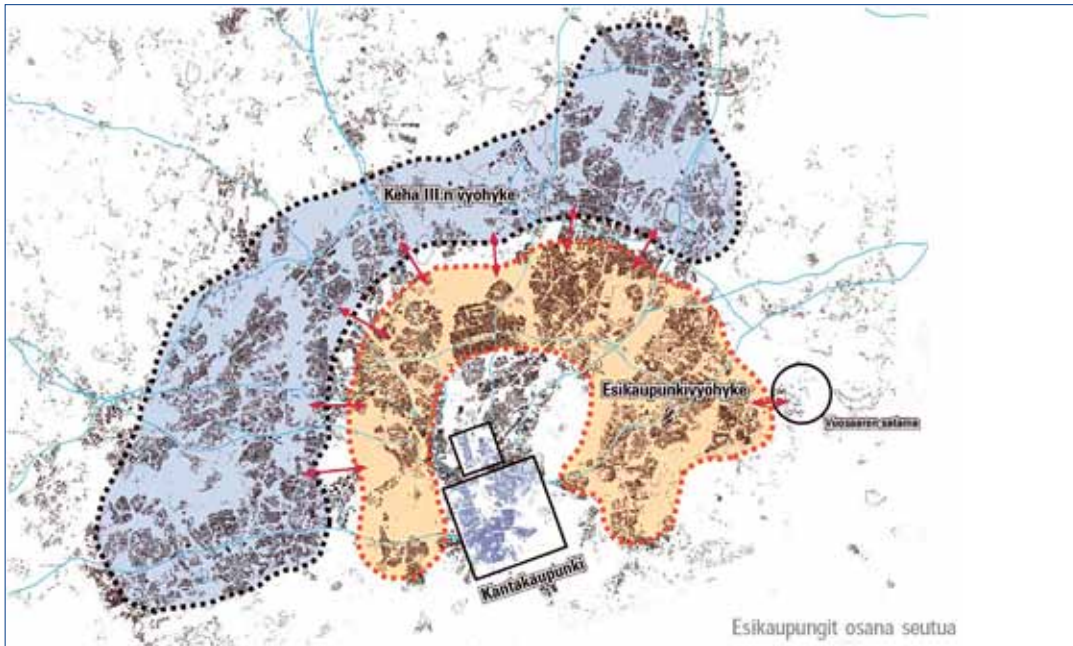
ON MONIA SYITÄ KEHITTÄÄ 1950–70-LUKUJEN SUOMALAISTEN LÄHIÖIDEN ostoskeskuksia. Tällaisia ovat pyrkimykset säilyttää päivittäispalvelut lähiön alueella, yhteisten tilojen tarjoaminen asukkaille, tilat kolmannen sektorin toiminnalle ja sosiaalisille palveluille, lähiöiden yleisen viihtyisyyden lisääminen ja myös rakennusperinnön säilyttäminen. Kun lähiöt koostuvat pääosin asuinrakennuksista, ostoskeskukset muodostavat erityisen ympäristön lähiön sisällä. Toisaalta ostoskeskukset ilmentävät myös lähiöiden rapistumista. Moni ostoskeskus on jo ajautunut purettavaksi ja usein korvautunut uusilla liike- ja asuintiloilla. Vanhojen ostoskeskusten kehittämisen viime hetket alkavat siten olla käsillä.

Erityisesti viime vuosina on voimistunut malli, jossa ostoskeskuksia tarkastellaan ensisijaisesti kannattavuuskysymyksenä, kaupallisista lähtökohdista. Jos toisaalta katsotaan lähiökehittämisen menneisyyttä, ostoskeskusten kehittäminen on usein ollut sidoksissa lähiön yhteisöllisen toiminnan kehittämiseen¹. Tämä sidos ei ole sattumanvarainen eikä perustu vain viimeaikaisiin yrityksiin korjata lähiöihin syntyneitä sosiaalisia ongelmia. Haluankin kiinnittää huomiota siihen, kuinka monitahoinen kysymys ostoskeskuksista on, kun tarkastellaan niiden rakentamisen historiallisia lähtökohtia, nykyisten palvelujen muuttuvaa suhdetta asumiseen sekä lähiöiden rakennusperinnön säilyttämistä täydennysrakentamisen paineessa.

Lähiöt suunniteltiin suhteellisen omavaraisiksi, eivätkä niiden palvelut olleet ajan standardeilla mitaten erityisen huonoja. Ei kuitenkaan kyetty ennakoimaan, mitä kulutuksen, lähiöiden ulkopuolisen tarjonnan ja liikkuvuuden runsastuminen tulisivat aiheuttamaan. Ostoskeskusten tarjonta on vaatimatonta verrattuna usein kohtuullisen matkan päässä sijaitseviin suurempiin kaupan keskittymiin.

Viimeaikaisena kehityskulkuna erityisesti pääkaupunkiseudulla mutta myös muissa kasvukeskuksissa on ollut kaupunkirakenteen tiivistyminen ja sen myötä lähiöiden integroituminen ympäröivään rakenteeseen. Kehitystä voi kuvata termeillä verkostokaupunki (joka kiinnittää huomiota solmukohtiin ja keskuksiin) tai välikaupunki (mosaiikkimaisen kaupunkimaisen korostus). Tällaisen kehityksen rinnalla ovat pyrkimykset tiivistää lähiöitä sisäisesti. Hyvin ajankohtainen esimerkki ovat suunnitelmat Espoon Suvelan täydennysrakentamiseksi². Tiivistäminen tarjoaa mahdollisuuksia, mutta kehittäminen johtaa helposti vanhan ostoskeskuksen purkamiseen, osin johtuen esikaupunkilähiöiden yhä keskeisemmästä sijainnista ja maan arvosta.

Kuva 1. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston Esikaupunkien renessanssi -hankkeen seuturakenteellinen hahmotus. (Naapurikaupunkien perspektiivistä tilanne voisi hahmottua toisenlaisena.)⁽⁴⁾

Helsingissä täydennysrakentaminen on tullut ratkaisumalliksi erityisesti kaupunkisuunnitteluviraston Esikaupunkien renessanssi -hankkeen myötä. Lähtökohtana on ajatus lähiöiden integroitumisesta esikaupungeiksi ”kasvamalla sisäänpäin” ja Helsingin jako kolmeen vyöhykkeeseen:

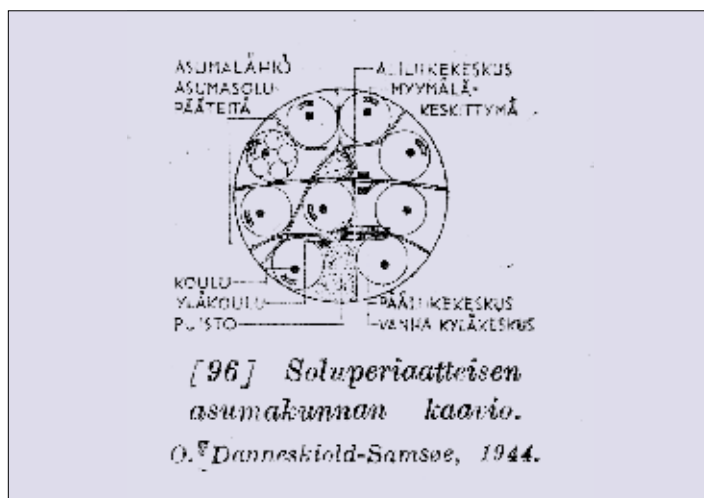
- 1) sisimpänä kantakaupunkiin
- 2) sitä reunustavaan esikaupunkialueeseen, johon lähiöt kuuluvat
- 3) uloimpaan Kehä III:n vyöhykkeeseen (kuva 1).

Täydennysrakentamisen ideaksi määritellään ”kaupunkirakenteen ’hukkapalojen’ käyttöönotto ja fyysisen rakenteen kehittäminen siten, että väestölliset ja toiminnalliset edellytykset paranevat.” Kuitenkin ”esikaupunkialueita tulee kehittää monipuolisesti etenkin sosiaalisista ja toiminnallisista tavoitteista eikä vain fyysisesti tiivistämällä itse rakennetta.” Tässäkin on siten mukana sosiaalinen painotus.⁽³⁾

Lähiöiden historiallisesti keskeiset ideat palvelurakenteesta ja toisaalta lähiön sosiaalisesta keskuksesta ja sosiaalisesta verkottumisesta tarjoavat yhden näkökulman pohtia ostoskeskusten ongelmaa. Tältä osin kirjoitukseni perustuu siihen työhön, jota on tehty Tekesin rahoittamassa URBA-tutkimushankkeessa (Urbaanin asumisen tulevaisuuden konseptit). Sen keskeinen tavoite on ollut tunnistaa ja arvioida kiinnostavia kansainvälisiä urbaanin asumisen konsepteja ja tuottaa niistä sovelluksia kasvavan ja tiivistyvän pääkaupunkiseudun olosuhteisiin. Laajemmin hankkeen lähtökohtia ja tavoitteita on kuvattu hankkeen ensimmäisessä julkaisussa Asuttaisiin toisin, joka on kuluvana vuonna saamassa jatko-osan.⁽⁵⁾ Kysymyksiä käsitellään osaksi myös ympäristöministeriön lähiöohjelmaan kuuluvassa MOVE-hankkeessa.⁽⁶⁾

URBAN alkuvaiheessa tarkastellut kansainväliset asuinrakentamisen mallit toimivat lähtökohtana prosessimuotoiselle työlle, jonka ytimenä oli neljä vuonna 2009 pidettyä työsemi-

Kuva 2.
Hajakeskitysmallin mukainen asuma-
kunta, jonka osia asumalähiöt ovat.⁹

naaria. Niiden rinnalle organisoitiin pienempiä konseptityöryhmiä, joiden sisäinen agenda oli vapaa ja jotka käsittelivät kukin yhtä valittua asumiskonseptia.⁷ Palvelujen kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti kaksi ryhmää, joiden työnimet ovat hybriditalo (eli kauppa-asuintalo) sekä James. Nämä muodostavat kiinnostavan vastaparin, sillä ensimmäisen ryhmän aiheena oli asumisen yhdistäminen rakentamisen keinoin kaupallisiin palveluihin, jälkimmäisen puolestaan asumista tukevat palvelut toiminnallisempana konseptina.

Ostoskeskusten muuttuva asema

Vaikka mielikuvat lähiöistä korostavat tietynlaista ympäristön samankaltaisuutta, lähiöt ovat lopulta varsin yksilöllisiä. Niiden rakentuminen tapahtui useammassa vaiheessa. Kirmo Mikkolan idea "metsäkaupungista" kuvaa hyvin alkuvaiheen lähiörakentamista. 1960-luvun puolivälistä ryhdyttiin suosimaan tiiviimpää rakentamista ja ruutukaavaa. Lisäksi kummassakin ryhmässä voidaan erottaa alarakenteellisia piirteitä.⁸ Lähiöiden varhaisia ajatuksellisia lähtökohtia olivat varsinkin puutarhakaupunkiaate, arkkitehtuurin modernismin suosima kaupungin jaottelu toiminnallisiin vyöhykkeisiin sekä kaupungin puumainen organisointi alakeskuksiin. Palvelujen järjestäminen kiteytyi sodan jälkeen hajakeskityksen periaatteeseen, siihen että palvelut pelkistyivät siirryttäessä paikkahierarkian ylemmän tason keskuksista alemmille tasoille. Yksittäinen asuinalue ostoskeskuksineen oli hierarkian alimpana ja palvelut vastaavasti karsituimpia. (Kuva 2)

Kirmo Mikkola on osuvasti nimennyt suomalaisen lähiörakentamisen symboliksi jo varsinaista lähiöiden aikaa varhaisemman Kotkan Sunilan asuinalueen, jonka Alvar Aallon toimisto suunnitteli 1930-luvun puolivälissä. Asuinkerrostalot sijoiteltiin viuhkamaisesti metsämaastoon. Lisäksi alueella oli muun muassa työläisten sauna ja posti, ja alueelle oli suunniteltu muitakin yhteisiä toimintoja.¹⁰ Sellaisten rakentaminen oli teollisuusrakentamisen perinteen mukaista. Kun sitten Otto-Iivari Meurman kuvasi Asemakaavaopissaan (1947) hajakeskityksen periaatteen, asumakunnan ja sen osan asumalähiön kuvauksesta voi hyvin tunnistaa teollisuustajamalle ominaisia piirteitä.¹¹ Käsitykseni onkin, että lähiörakentamisen alkuvaiheissa kuvastui vielä vuosisadan alkupuoliskon teollisuusrakentamisen perinne, eikä puhe yhteisöllisyydestä ollut pelkkää teoriaa.

Suurempien kaupunkien liepeille rakennetut lähiöt veivät kehitystä toiseen suuntaan, kun työ ei enää yhdistänyt asukkaita. Syntyi vastakohtaisuutta toisaalta pastoraalia yhteisöllisyyttä ja kaupungin anonymiteettia korostavien välille sekä toisaalta väljää lähiörakentamista ja tiivistä kaupunkia kannattaneiden välille. Kysymykset yhteisöllisyydestä, kaupunkimaisuudesta ja väljyydestä liittyvät toisiinsa. Mervi Ilmonen totesi vuonna 1994, että lähiöt miellettiin edelleen ”keskenäisiksi kompaktikaupungeiksi”, joilta puuttuivat urbaanit kvaliteetit.⁽¹²⁾ Vuonna 2007 Pasi Mäenpää katsoi väljän ympäristöön tulleen jo hyväksytyksi ja kuvasi tilannetta avaran urbanismin käsitteellä.⁽¹³⁾ Tiivistämistä voidaan kuitenkin edelleen perustella ekologisin tavoittein, samalla kun voidaan hyötyä lähiöiden rakennusmaan arvonnoususta.

Lähiöiden palveluja kannattavuusongelmat ovat merkittäväällä tavalla sidoksissa hajakeskityksen tuottamaan kaupunkirakenteeseen, jota nyt pyritään muuttamaan täydennysrakentamisella. Ostoskeskusten erityisenä ongelmana on usein sijainti lähiön keskellä. Vaikka monet lähiöt ovat alkaneet integroitua ympäröivään kaupunkirakenteeseen ja sen tarjoamiin palveluihin, niiden sisäinen rakenne ei ole muuttunut. Keskustamaisen katutilan puute, toiminnallinen yksipuolisuus ja julkisen tilan käsittelemättömyys eristävät vanhoja ostoskeskuksia lähiön ulkopuolisesta ympäristöstä, eikä vähäinen läpikulkuliikenne riitä takaamaan asiakasvirtoja.

Keskittäminen tavalla tai toisella on palvelujen kehittämisen hankalasti kyseenalaistettava lähtökohta. Liikennevirrat ja ostopotentiaali on kaupunkirakenteellisin keinoin ohjattava palvelutarjonnan kautta. Keskusta-alueilla perinteiset ratkaisumallit ovat kadunvarsiliiketilat ja korttelinomaiset kaupan keskittymät. Esimerkiksi RAKLIn organisoima Jätkäsaaren uuden kaupunginosan konseptikka tarkasteli vaihtoehtoina yhtä vahvaa monitoiminnallista keskittymää, useita pienempiä monitoiminnallisia keskittymiä yhdellä omistajalla sekä useita pienempiä monitoiminnallisia keskittymiä, joista kukin eri omistajalla.⁽¹⁴⁾ Viimeaikaisista uutisista päätellen tosin jopa keskustan liiketilojen kannattavuudessa on ongelmansa.⁽¹⁵⁾ Vastaavia ratkaisumalleja on pyritty soveltamaan myös uusien asuinalueiden kaavoituksessa sekä lähiöiden ostoskeskusten ja asemaseutujen kehittämisessä.

Jos palvelujen kannattavuus pyritään varmistamaan ulottamalla massiivinen täydennysrakentaminen lähiön sisään, seurauksena on helposti alkuperäisen ostoskeskusympäristön tuhoutuminen. Voi käydä myös niin, että vanha ostoskeskus jää sivuun kehittämisestä, jos kaupunkirakenteellinen integraatio johtaa palvelutarjonnan työntymiseen ”ulkoapäin” lähiön kylkeen, ympäröivien liikennevirtojen ääreen. Täydennysrakentamiseen perustuva malli ei siis välttämättä pysty pelastamaan vanhaa ostoskeskusta, mutta sitä kohtaan voidaan esittää toinenkin varaus: sen suhde lähiön kehittämisen mahdollisuuksiin on ulkokohtainen, ja se korostaa kenties liiaksi toimimista päivittäistavarakaupan ehdoilla.

Yhtenä kehittämisen mallina on liittää ostoskeskuksiin mahdollisimman paljon erilaista palvelutarjontaa. Tällöin joudutaan kuitenkin kilpailemaan palvelujen keskittämistä vastaan, etenkin kun kirjaston tapaisia palveluja on ryhdytty sijoittamaan suuriin kauppakeskuksiin. Jäljelle jäävät lähiölle ”ominaiset” palvelujen muodot, kuten kolmannen sektorin toimintatilat (kerhot, seurakuntatoiminta, maahanmuuttajien tilat jne.). Pelkkä yhteistilojen tarjoaminen ei kuitenkaan synnytä tällaista toimintaa. Dick Urban Vestbro kritisoi jo vuonna 1968 tällaisia yrityksiä ja naapuruston ideaa koskevia painotuksia.⁽¹⁶⁾

URBA-hankkeessa on kuitenkin pohdittu myös palvelutarjonnan monipuolistamisen mahdollisuuksia. Tämä pohdinta voi antaa joitakin aineksia myös lähiöpalveluihin ja ostoskeskusten kehittämiseen, vaikka työ onkin ollut alustavaa eikä sen tuloksia toistaiseksi ole testattu käytännössä.

Kaksi lähestymistapaa palveluihin

Asumisen ja kaupan toisiinsa liittämässä URBA-hanke on tarkastellut kahta päämallia. Niin kutsutussa hybriditalokonseptissa huomio kiinnittyi asumisen ja kaupan yhdistämiseen samoihin rakennuksiin. Tämä ehto toteutuu esimerkiksi perinteisissä kadunvarsiliiketoimistoissa, jotka on sijoitettu asuinrakennusten alakerroksiin. Tähän vaihtoehtoon liittyvät ongelmat koskevat olennaisesti käytäntöjen joustavuutta, esimerkiksi mahdollisuutta erottaa rakennus pystysuunnassa useammaksi kiinteistöksi, jolloin asunto-osakeyhtiön ja liiketoimiloiden hallinta on erotettu toisistaan. Hybriditaloryhmä korosti tiivistä keskusta-asumista, palvelujen läheisyyttä ja pyrkimystä osin sekoittuneeseen urbaaniin ympäristöön. Asumisen ja kulutuksen tilat ovat erillisiä ja hyvin määriteltyjä. Vanhojen ostoskeskusten kannalta hybriditalokonsepti tukee vallitsevaa täydennys- ja lisärakentamisen mallia, jonka tarkoitus on lisätä paikan houkuttelevuutta ja liikennevirtoja.

Toinen URBA-hankkeessa tarkasteltu asumisen ja palvelujen yhdistämisen konsepti, työnimeltään *james*, on tarkastellut asumisen ja palvelujen yhdistämistä sisällöllisestä, palvelujen käytön ja tuotannon näkökulmasta.⁽¹⁷⁾ Alkujaan sveitsiläisen mallin ideana on arkielämän palveluja tarjoava porttiero, ”James”, mutta ryhmän käsittelemät palvelut laajenivat sisällöltään ja irtautuivat myös toteutusmalleiltaan alkuperäisestä porttieroimallista. Olennaista on palvelujen liittyminen konkreettisesti arjen ja asumisen käytäntöihin. Ne voidaan tuottaa erilaisin yhteistyön muodoilla. Tärkeää on myös tehdä palveluista helposti tavoitettavia, tuoda ne lähelle, osin henkilökohtaisin kontaktein, mutta myös paikasta riippumattomien jakelukanavien avulla. Näin sekä tiedon, paikkojen että toimijoiden verkottuminen kuuluvat konseptiin.⁽¹⁸⁾

URBA-hankkeen kaikkien seitsemän konseptiryhmän tuottamista aineistoista olen eritellyt neljä keskeistä asumisen konseptien teemaa, jotka liittyvät myös palveluihin:

S Sosiaalinen ulottuvuus (social dimension)

Konseptin sosiaaliset perustelut ja asumisen avainryhmät, valinnan ja vaikuttamisen mahdollisuudet, osallistuminen ja vuorovaikutus, kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus.

P Paikka kaupungissa (place in the city)

Konseptin sijainti kaupunkirakenteessa, arkkitehtoniset ominaisuudet, suhde muihin paikkoihin ja toimintoihin. Kaavoituksen haasteet ja ekologiset tavoitteet.

E Mahdollistaminen ja esteet (enabling and obstacles)

Uuteen siirtymisen esteet ja niiden poistaminen, kannustuskeinot, alkuvaiheen ja muutostilanteiden riskien hallinta, normit ja lainsäädäntö.

C Yhteistyön kysymykset (cooperation)

Konseptin tuottajatahot, uudet yhteistyön muodot, kannattavuus ja toimintamallit. Mitä konsepti korvaa, mikä on sen taloudellinen perusta ja ”filosofia”.

Ostoskeskuskiinteistön palvelujen kehittäminen (hybriditalo)

Lisää tarjontaa, lisää ostovoimaa

Ostoskeskuksen laajentaminen	• keskitetty omistus ja managementi
Täydennysrakentaminen, tiivistäminen	• päivittäistavarakauppa
Saavutettavuuden parantaminen	• pienyrittäjyys

mahdollisuus lähiön palvelujen uudelleen kehittämiseen?

Hajauttaminen asuinympäristöön	• pienyrittäjyys
Uudet jakelukanavat	• toimijaverkostot, yhteistyö
Palvelujen verkottaminen	• asukas-yhteistyö

Lisää yksilöllisyyttä, lisää palvelumuotoja

Asumiseen tukeutuva palvelujen kehittäminen (james)

Kuva 3. Hybriditalo- ja james-ryhmien jäsenyyksien soveltaminen lähiöiden palveluihin.

Hybriditalokonsepti tarkastelee palveluita ensisijaisesti kaupunkirakenteen ongelmina painottaen keskitettyjä paikkoja ja vahvojen toimijoiden tuottamia muutoksia. Toisaalta ryhmän työ toi esiin myös aihealueen sisäisiä ristiriitoja. Keskustoille ominaista kaupunki-ihannetta ei ole helppo toteuttaa esikaupunkialueilla, ja toimijoiden väliset intressien erot vaikeuttavat ostoskeskuskonseptin monipuolistamista.

James-konsepti, joka suomalaisena sovelluksena on vasta ideavaiheessa, lähtee palvelujen sisällöstä ja korostaa niiden sosiaalista merkitystä ja palvelujen tuottamista yhteistyön keinoin. Toteuttajat voivat edustaa yksityisiä yrityksiä, instituutioita ja kolmannen sektorin toimijoita. Palvelut voidaan sijoittaa vaikutusalueeltaan eri mittakaavatasoille: asuintalon tiloihin, asuntoyhtiöön, kortteliin tai alueellisesti. Ne liittyvät asumisuran eri vaiheeseen ja vaihtuviin elämäntilanteisiin, kuten yksin asumiseen, lapsiperheisiin ja ikääntyviin, kehitysvammaisiin, maahanmuuttajiin jne.

Hybriditalo ja James eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia mutta edustavat kahta vastakaista näkökulmaa palveluihin. Molemmat perustuvat merkittävästi kuluttamiseen ja palvelujen kysyntään. Kysymykset paikasta (P), sosiaalisista merkityksistä (S) sekä yhteistyöstä (C) ymmärretään kuitenkin eri tavoin. Jos nämä näkökulmat pystyttäisiin edes osittain yhdistämään, tuloksena voisi olla uudenlaisia palvelumalleja asuinalueita varten. (kuva 3)

Kokonaisuutena palvelut voisivat ankkuroitua esimerkiksi taloyhtiöiden aulatiloihin (sellaisia olisi ehkä suunniteltava tähän tarkoitukseen), alueiden yhteistiloihin ja ostoskeskuksiin. Täydennysrakentamisen yhteydessä voidaan toteuttaa tarvittavia tilaratkaisuja taloyhtiön, korttelin tai koko lähiön mittakaavassa. Alueellisen yhteistyön muodot, pienyrittäjyys ja institutionaaliset toimijat voisivat yhdistää voimiaan palvelujen tuottamisessa.⁶⁹ Verkottumiseen ja kehittämisen käynnistämiseen tarvitaan erilaisia foorumeja ja projekteja. Palvelut tukeutuvat toimijoiden ja toimintatapojen yhdistelmiin, jossa jaetaan paikkoja ja keskinäisiä resursseja aiempaa monitahoisemmilla tavoilla. Muutamat edelläkävijäpalvelut voivat toimia mallina uusille ideoille.

Jos tämäntyyppiset palvelumallit osoittautuvat mahdollisiksi uusilla asuinalueilla, joihin niitä on toistaiseksi ensisijaisesti ajateltu, ei olisi ratkaisevaa estettä niiden soveltamiseen lähiöiden kehittämisessä. Lähiökeskuksiin historiallisesti liitettyjen yhteisyyden ja sosiaalisen toiminnan korostusten siis tarvitse olla ajatuksellisesti vanhentuneita, eivätkä ne välttämättä edusta ”ei-kaupallista” vastakohtana kaupan ja kiinteistönomistuksen kehittämismalleille.

Viitteet

- 1) Esimerkiksi vuonna 2009 laaditussa hankekoosteessa on taulukoitu 2000-luvun viisitoista suomalaista lähiö-kehittämishanketta, joissa asukasosallistuminen on ollut tärkeää. Monissa hankkeissa on pyritty parantamaan alueen yhteistiloja ja palveluja. Samoin 2000-luvun lähiöohjelman kolmannen toimintalinjan painopistealueeseen "asuinyhteisön sosiaalinen toimivuus ja turvallisuus" sisältyi lähiökeskusten kuten koulujen, päiväkotien ja ostoskeskusten kehittäminen. Myös Helsingin lähiöprojektissa (1996–) ostoskeskusten kehittäminen on ollut tärkeää. Ks. Kokkonen et al. 2009, 10–11 ja passim sekä liitetaulukko.
- 2) Helsingin Sanomat 11.4.2010. Opinnäytetöistä mainittakoon Otranen 2009.
- 3) *Esikaupunkien renessanssi. Täydennysrakentamisen yleissuunnitelman lähtökohtia*, 2006, 7, 10.
- 4) *Esikaupunkien renessanssi. Täydennysrakentamisen yleissuunnitelman lähtökohtia*, 2006, 7.
- 5) Lehtonen, Hilka et al. (2008). Urba-hankkeen verkkosivut ovat osoitteessa <http://urba.tkk.fi/>.
- 6) MOVE Monimuotoinen, vetovoimainen lähiö -hankkeen (2009–2011) kohdealueena on Espoon Suvela. Lisätietoja on verkkosivulla <http://yt.tkk.fi/fi/tutkimus/hankkeet/move/>.
- 7) Ryhmiä oli seitsemän ja niiden teemat olivat: kaupunkipientalo, ryhmärakentaminen, omaehtoisesti joustava rakentaminen, kerrostalon kehittäminen ja kotiutumisasunto, james – asumisen ja palvelujen yhdistäminen, hybriditalo eli kauppa-asuintalo sekä hallintamuodot ja rahoitusinstrumentit.
- 8) Hankonen 1994, 26–28; Mikkola 1972, passim.
- 9) Meurman 1947, 78.
- 10) *Alvar Aalto architect* vol. 7, 2004, 104, 115, 122–123.
- 11) Mikkola 1972, 190; Meurman 1947, 78–79. Erityisen näyttävästi sosiaalisen keskuksen ajatus ilmeni Aallon ja Albin Starkin sodan aikana laatimasta Avestan keskustasuunnitelmasta Ruotsiin, ks. Arkkitehti 1944, 108–113.
- 12) Ilmonen 1994, 25–27. Johanna Hankonen on omassa työssään tukeutunut lähiöiden määrittelyssä "arkipuhekäytäntöön" ja pyrkinyt välttämään sidosta brittiläiseen perinteeseen liittyviin yhteisöllisiin painotuksiin. Hankonen 1994, 19.
- 13) Mäenpää 2008, passim.
- 14) Jätkäsaaren kaupalliset palvelut -klinikan loppuseminaari 25.8.2009.
- 15) Kervinen 2009.
- 16) Vestbro 1968, 76–92. Kritiikin kohteena oli erityisesti vuonna 1954 käyttöön vihitty Årsta centrum Tukholmassa.
- 17) James-ryhmän nimi on peräisin Zürichissä vireillä olleesta projektista, jonka ideana on järjestää asuintaloon portieerityyppisiä palveluja. Rantala 2008. Katso myös: James – Wohnen mit Service in Zürich.
- 18) Esimerkkinä verkottumisesta on Jyväskylän seudulle synnytetty hyvinvointialan yritysten markkinapaikka Klemmari, ks. <http://www.klemmari.org/>. Lindberg 2009. Hieman vastaava idea on Ubiikki Helsinki ja Alpakka -projekteissa Helsingin Herttoniemeeseen kehitetty palvelutiski ja siihen liittyvä Hubi-portaali. Ks. <http://www.herttoniemi.fi/> sekä <http://www.hubi.fi/>. Wallin 2009.
- 19) Folkhälsan, jonka toimintaa esiteltiin myös James-ryhmälle, on monessa tapauksessa onnistunut toteuttamaan ruotsinkielisille suunnattuja paikallisia palvelukokonaisuuksia yhdistämällä esimerkiksi kulttuuri-, koulutus- ja hoivatoimintaa. Konsepteihin sisältyi myös suunnitelma siitä, miten toiminnan käynnistämisen riskit hallitaan. Toiminnan kehittämisen aluejohtaja Tom Kankkosen esitys 11.6.2009.

Lähteet

Alvar Aalto architect, vol. 7, Sunila 1936–54 (2004). Ed. Pekka Korvenmaa. Helsinki: Alvar Aalto Foundation / Alvar Aalto Academy.

Arkkitehti 1944.

Asunto-, toimitila- ja rakennuttajaliitto RAKLI:n hankintaklinikan esittely URBA-projektin työseminaarissa, kehitysjohdaja Erkki Aalto 8.9.2009.

Esikaupunkien renessanssi. Täydennysrakentamisen yleissuunnitelman lähtökohtia (2006). Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston selvityksiä 2006:5. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Saatavissa: http://www.hel.fi/static/ksv/julkaisut/2006/yos_selv_2006-5.pdf [luettu 2010-02-16].

Hankonen, Johanna (1994). *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla*. Espoo; Helsinki: Otatieto; Gaudeamus.

Helsingin Sanomat 11.4.2010.

Herttoniemen palvelutiski. Internet-portaali, saatavissa: <http://www.herttoniemi.fi/> [luettu 2010-02-16].

Ilmonen, Mervi (1994). Puutarhakaupungista ongelmalähiöön. Teoksessa *Ihmisten kaupunki*. Toim. Tuukka Haarni. YTK Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus & STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. Stakes raportteja 152. [s.l.] 19–34.

James – Wohnen mit Service in Zürich. Internet-aineisto, saatavissa: <http://www.james.ch/> [luettu 2010-02-15]

Jätkäsaaren kaupalliset palvelut -klinikan loppuseminaari 25.8.2009. Asunto-, toimitila- ja rakennuttajaliitto RAKLI ry. Elektroninen aineisto, saatavissa <http://www.rakli.fi/attachements/2009-08-26T13-17-3086.pdf>

Kervinen, Elina (2009). Helsingin kivijalkakauppiaat taistelevat liikkeidensä puolesta. *Helsingin Sanomat* 2.2.2010. Klemmari, internet-portaali. Saatavissa: <http://www.klemmari.org/> [luettu 2010-02-16]

Kokkonen, Juha; Seppänen, Marjaana & Haapola, Ilkka (2009). *Lähiöiden kehittäminen Suomessa. Kokemuksia asukasosallistumisesta*. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Saatavissa: http://www.helsinki.fi/palmenia/hankkeet/2009/Osterit_asukasosallistumisen_kokemukset.pdf [luettu 2010-04-28]

Lehtonen, Hilikka et al. (2008). *Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa*. Toim. Markku Norvasuo. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 95. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Lindberg, Mia (2009). Klemmari – hyvinvointiyritysten markkinapaikka. Kokemuksia palveluiden järjestämisestä Jyväskylän seudulla. Powerpoint-esitys URBA-hankkeelle 2.12.2009.

Meurman, Otto-I. 1947. *Asemakaavaoppi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mikkola, Kirjo (1972). *Metsäkaupungin synty: funktionalismin kaupunkisuunnittelun aatehistoria*. Lisensiaattityö. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Arkkitehtuurin historian laitos. [Julkaisematon käsikirjoitus.]

Mäenpää, Pasi (2008). Avara urbanismi. Yritys ymmärtää suomalainen kaupunki toisin. Teoksessa Lehtonen, Hilkka et al., 21–47.

Otranen, Patrik (2009). *Suvelan asuinalueen kehittäminen täydennysrakentamisen keinoin*. Diplomityö 18.3.2009. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto, Rakennetun ympäristön tiedekunta, Arkkitehtuurin laitos. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ty-200906081061> [luettu 2010-05-03].

Rantama, Kirsi (2008). Osuuskuntarakentamista Zürichissa. Teoksessa Lehtonen, Hilkka et al., 239–268.

Wallin, Sirkku. Asukaslähtöinen palvelurakenteen kehittäminen – Ubiikki Helsinki ja Alpakka-hankkeen esittely. Powerpoint-esitys URBA-hankkeelle 30.9.2009.

Vestbro, Dick Urban (1968). *Att bygga för jämställdhet*. Stockholm: Aldus/Bonniers.

Living Labeista kansanlaboratorioihin

Intohimot ja merkitykset
kaupunginosien kukoistuksen perustana

KYLLÄ KANSA TIETÄÄ JA OSAA. Talonpoikaisjärjellä ja rakkaudesta taiteisiin. Kylähul-
luudesta luovaan ajatteluun. Näillä iskulauseilla voidaan kuvata jäljempänä olevan
artikkelin sisältöä. Artikkelin käsittelee Euroopassa ja myös Suomessa yleistynyttä li-
ving lab -lähestymistapaa. Näkökulma on ruohonjuuresta – tai pikemminkin ruohon-
kärjestä, mutta kirjoittajalla on usko siihen, että 2010-luvulla tulee tapahtumaan suuri muutos
paikallistason osaamisessa ja kyvykkyyksissä. Kaupunginosat lähtevät aitoon kukoistukseen vain
omin voimin ja vain omilla ajatuksilla.

Skenaario tulevaisuudesta

Erkki ja Pentti ovat lennokkimiehiä. He ovat olleet sitä parikymppisistä. Kaikki sai alkunsa siitä, kun lennökkikerho irtisanottiin vanhasta halvasta kellaritilasta. Lennökkikerho oli kokoontunut vuosikymmenen ajan tähän tilaan rakentamaan lennokeitaan ja jakamaan kokemusta ja osaa-
mista nuoremmille. Kiinteistönomistaja halusi pois pienistä hankalista vuokralaisista ja vuokrasi
koko talon yhdelle vuokralaiselle. Pieni paikallistoimija sai mennä.

Nyt jo perheelliset miehet kokoontuivat verkossa pohtimaan tulevaisuutta – miten ratkais-
taisiin tilanne. Mätäjoen puisto toimii ulkolennätyspaikkana, talvinen sisälennätyspaikka saatiin
lähikoululta, mutta miten ratkaistaan kerhon lennökkien rakentamistila? Erkki ja Pentti jakoivat
lopulta ongelmansa kaupunginosan verkkosivuilla ajatuksella, että onko kellään ideoita tai ko-
kemuksia vastaavista. Verkko reagoi yllättävän nopeasti. Samanlaisessa tilanteessa olivat myös
soitinrakentajien yhdistys, perinnepukukerho, sienten ystävät sekä myös kamelikerho. Keskuste-
luun osallistui myös moni pitkäaikaisen intohimonsa herättämänä partioseniorit, kalliokiipeilijät
ja lasten pehmosählykerho.

Verkkokeskustelussa ideoitiin kaupunginosan harrastushalli, jossa oli pienjumbasali (20x30 metriä) sekä kaksi erikokoista tilaa tekemiselle. Seinien piti olla purettavia, siirrettäviä ja muunneltavia. Ideana oli perustaa yhdistysten yhdistys, kaupunginosan kantava voima, joka alkaisi kehittää tilakonseptia pidemmälle. Tässä vaiheessa verkkokeskustelusta kuuli kaupunginosan verhoomoyrittäjä, jolla oli omistamansa vanha varastotila osittain tyhjänä. Nuoruutensa lennokkiharrastuksen uudelleen aloittama yrittäjä otti yhteyttä harrastushalli-keskusteluun ja tarjosi tilaansa käyttö-, kunnossapito- ja korjauskonseptilla.

Kaupunginosan harrastushalli on lähes 95% käytössä aamusta iltaan, harrastushalli-konsortiolle toiminta tuottaa voittoa ja varastotilan omistajalla on varma ja luotettava vuokralainen. Harrastushalli on kaupunginosan uuden luovuuden dynamo. Malli on konseptoitu ja formaatti levinnyt useaan kaupunkiin. Myös kulttuuriviejät ovat kiinnostuneet.

Kaikki sai alkunsa intohimosta, idean yhteiskehittelystä, luovuudesta ja ennakkoluulottomuudesta. Kansalaislaboratorio tuotti jälleen uutta asumisen arkeen ja juhlaan.

Aloitusteoria - miten tähän tultiin

Tarina ei ole totta. Se on keksitty. Tarinan kulku on kuitenkin mahdollinen, mikäli hyödynnämme kansanlaboratorioitamme. Mitä ne sitten ovat?

Suomalaiset ovat tällä hetkellä kielitaitoisia, koulutettuja, matkustavat paljon ja seuraavat maailman tapahtumia tarkasti ja herkästi. Suomalaisissa on talenttiutta, jota pullahtaa aina silloin tällöin maailmalle. Tavoilla, jotka aina yllättävät meidät.

Tämähän ei ole uutta. Kaikki muistavat tarinat entisaikojen kylähulluista, joita oli joka paikkakunnalla. Tosin ennen vain sitkeimmät ja määrätietoisimmat puskiivat itsensä läpi vähätellyn, epäilyn ja latistamisen. Parhaimpia esimerkkejä itselähtöisestä lahjakkuudesta ovat monet yrittäjähirmut kuten Ponsse-yhtiö, Polar Electro ja miksei myös Kesken kyläkauppiaskin. Yhtenäiskulttuurille erilaisuus oli myrkyä, ja toisinajattelijoiden uudet ajatukset ohitettiin vaikeamella tai ne lyötiin maahan vitsailulla ja naureskeluilla. Rohkeampi ja yksilöllisempi kulttuurin muutos sekä varsinkin 2000-luvulla joka puolelle levinnyt sosiaalinen media on antanut erilaisille ajatuksille siivet – maaseudun kylähulluudesta siirrytään urbaaniin kaupunginosien kyvykkyyteen.

Paikallisesti kukoistava lahjakkuus toimii eräänlaisena kansanlaboratorion taikinan juurena. Käytäntö kohtaa teorian, fakta fiktion ja ammatti intohimon. Tämä tulevaisuuden iätön nuorisoseura kokoaa ruohonjuuritason luovat ideat ja parhaimmillaan löytää käytännölliset sovellukset. Kansanlaboratorio hyödyntää alueen osaamista ja samalla lisää entisestään alueen sosiaalista pääomaa.

Käyttäjainnovatiivisuus kehittämisen moottorina

Amerikan innovaatioprofessori Eric von Hippel kirjoitti jo vuonna 1988, että käyttäjillä voisi olla paljon suurempi rooli yritysten tuotekehityksessä (Eric von Hippel, *Sources of Innovation*, 1988). MIT:n professorin kirja *Democratizing Innovation* (2005) käynnisti käyttäjälähtöisyyden vyöryn, joka mullisti kaikkien toimialojen tuote- ja palvelukehityksen. Von Hippel todisti tieteellisin keinoin yritys esimerkkien avulla siitä, että firman itselähtöinen ja sisäinen kekseliäisyys jää kohteeksi kakkoseksi verrattuna siihen, että innovaatiotoimintaan mukaan otetaan intohimoiset ja motivoituneet tuotteen ja palvelun käyttäjät. Useat opinnäytteet ja tutkimukset kertoivat sen,

että käyttäjien rooli passiivisesta innovaatioiden vastaanottajasta on muuttunut yhteistyön osapuoleksi ja aidoksi uusien ajatusten tuojaksi ja toiminnan kehittäjäksi.¹

Käyttäjälähtöisyys ja myös käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta ovat nykyään myös tunnustettuja innovaatiopolitiikan perusasioita. Työ- ja elinkeinoministeriössä painotetaan käyttäjä- ja kysyntälähtöisen innovaatiotoiminnan roolia ja merkitystä. Vuoden 2010 alussa lanseeratussa toimenpideohjelmassa on seuraava määritelmä:

Käyttäjälähtöinen innovaatiopolitiikka edistää käyttäjien tarpeisiin ja järjestelmälliseen osallistamiseen perustuvaa innovaatiotoimintaa sekä yksityisellä että julkisella sektorilla.

Aika hurjaa. Kukaan ei olisi uskonut kymmenen vuotta sitten, että uskottava yritys hakee kuluttajilta uusia tuote- tai palveluideoita tarpeisiin, joita ei yrityksessä edes tiedetä olevan! Insinööritoiseen suunnitteluun, teknologiaan ja suuruuteen perustuva ylivoima on saanut kilpailijan: monialaisen verkottumisen, ihmiskeskeisen käyttäjäosaamisen ja internet-pohjaisen ketteryuden.

Miten Living Lab tuli Suomeen?

Vuosituhanneen alussa tilanne oli siis toisin. Tuotteiden ja palvelujen käyttäjät ja asumisessa asukkaat olivat vielä aikamoista jäsentymätöntä höttöä. Intuitio ohjasi kuitenkin siihen suuntaan, että kehitystyössä tarvittiin parempaa ymmärrystä aidoista käyttöympäristöistä.

Yksi näistä uusista höttöisistä ideoista oli Living Lab. Kuulin itse ensimmäistä kertaa Living Labista 2000-luvun alussa ollessani työssä Taideteollisessa korkeakoulussa. Yksi Future Home Instituutin tutkijoista, arkkitehti Jarmo Suominen oli jo tuolloin tiiviissä yhteistyössä kuulun amerikkalaisen MIT-yliopiston kanssa. MIT:n Medialabin perustajan William Mitchellin Living Lab -määritelmää on siteerattu paljon: ”Living Labs represent a user-centric research methodology for sensing, prototyping, validating and refining complex solutions in multiple and evolving real life contexts.” (lähde: Wikipedia). Tuotteiden ja palvelujen kehittäminen muualla kuin oikeissa ympäristöissä ei tuota tarpeeksi hyviä tuloksia, joten kehittäjien pitää mennä aitoihin ympäristöihin. Mikäpä sen aidompi ympäristö olisi kuin koti, asuinalue tai kaupunginosa.

Tuolloin 2000-luvun alussa Arabianrannan aluetta Helsingissä alettiin rakentaa kovalla tohinalla pitkän suunnittelun jälkeen. Näimme myös itse, että Arabianranta voisi olla hieno asumisen kehitysympäristö. Tähän mahdollisuuteen oli perustettu vuonna 1998 Future Home – Tulevaisuuden koti -konsortio Helsingin kaupungin ja Taideteollisen korkeakoulun yhteishankkeena, jossa yhtenä tavoitteena oli toteuttaa asumisen koelaboratorio Arabianrannassa.

Ajatus Arabianrannasta Living Lab -alueena sai vastakaikua myös ICT-alan kehityksen kärjestä. Nokiassa nähtiin käyttäjälähtöisyys tapana virittää tuotekehitys uudelle tasolle. Vuoden 2003 aikana toteutettu jättimäinen EU-hankevalmiste Mobile Infrastructure in Europe/Supporting Individualising of Environments (ns. MIE/SIE-hanke) lanseerasi kaikkien living labbien äidiksi Helsingin Arabianrannan. Tätä seurasi Intelcities-hanke vuosina 2004–2006 sekä useita useita erilaisia Arabianrantaan liittyviä kehitysprojekteja. Arabianrannan Living Lab oli taustalla usealle kymmenelle erilaiselle Living Lab -hankkeelle Suomessa ja EU-tasolla.

Yksi esimerkki toteutusta Tekes- ja yritysrahoitteisesta kehityshankkeista sai alkunsa kesäkuussa 2005 pidetystä Arabianrannan alueen esittelytilaisuudesta. Siellä espanjalainen julkisen sektorin virkamies kysyi, että ”paljonko yritys joutuu maksamaan siitä, että tuotetta tai palvelua kehitetään Arabianrannan alueella”. Meillä alueen esittelijöillä jäi suut auki – suomalaiset eivät tuolloinkaan osanneet ajatella pragmaattisesti rahalla. Tästä alkukipinästä seurasi kaksivuotinen

Helsinki Living Lab -projekti, jonka yritysaset toteutettiin Arabianrannassa vuosien 2006–2007 aikana. Tämän hankkeen lopputuloksena syntyi myös Helsingin seudun Living Lab -verkosto (www.helsinkilivinglab.fi).

Kolmoiskiarteesta neloskiarteeseen

Suomalaisen innovaatiojärjestelmän lähtökohtiin kuului 1990-luvulla Tripple Helix -malli, jossa toimijoina ovat julkinen sektori (valtio ja kunnat), tutkimus (yliopistot ja tutkimuslaitokset) sekä yritykset (suuret ja pk-yritykset). Osaamiskeskusohjelma luotiin tälle periaatteelle, samoin alueelliset innovaatiokeskukset Technopoliksen johdolla toteuttivat tätä ns. kolmoiskierrettä alueella. Tulevaisuuden kehitysalustat -hankkeessa (Culminatum ja Tekes 2006-2007) tuotiin tarkasteluun yksi taso, eli DNA:han yksi kierre lisää – käyttäjät, kansalaiset, opiskelijat ja työssäkäyvät. Innovaatioympäristöä alettiin kutsua neloskiarteeksi, jonka englanninkielinen sana Qaudruple Helix kuulosti alussa turhan mahtipontiselta. Kun muut alkoivat käyttää sanaa, uskalsin itsekin ottaa sanan aktiivikäyttöön – mutta muutamia vuosia myöhemmin!

Alun perin Neloskierre-sanan lanseerattiin vuonna 2005 *Neloskierrettä kaupunginisiin* -kirjassa, jossa neljäntenä toimijana nostettiin alueen asukkaat, asukasyhdistykset ja muut kaupunginosan toimijat. Taustalla oli ollut muun muassa Maunulan kaupunginosan kehittämisenä saadut kokemukset.

Neloskierre tuntui silloin ja yhä edelleen toimivalta tavalta analysoida paikallisia innovaatioympäristöjä. Kunnes kuulin kesällä 2009 Kuntaliiton Tuula Jäppiseltä, että ruotsalaiset käyttävät sanaa Penta Helix, jossa viidennellä kierteellä tarkoitetaan kansalaisyhteiskuntaa. Torjuin – tietenkin – aluksi ajatuksen, mutta ajatus jäi kytemään ja lopulta parin kolmen kuukauden alitajuntaisen pyörittämisen jälkeen uteliaisuutta seurasi lopulta voimallinen fanitus: living labeista on siirryttävä kansanlaboratorioihin!

Living Lab jäi sanaksi ilman sisältöä

Jo tätä aikaisemmin uskoni living lab -toimintaan alkoi horjua. Vaikka kolme Helsinki Living Lab -hankkeeseen kuulunutta yrityshanketta onnistuttiin toteuttamaan menestyksekkäästi, rahoittajayritykset olivat tyytyväisiä tuloksiin ja asukkaat yllättyneitä saamastaan huomiosta, niin selvästi ilmassa oli tunne siitä, että tästä nyt puuttuu jotakin. Aloin itse epäillä Living Labeja toimintamallissa. Hommassa tuntui olevan vaarallista uskonvaraista samanmielisyyttä. Jotain puuttui.

Käsite oli epäselvä ja turhan tieteellinen. Minun olisi intuitiivisesti pitänyt tajuta se yksinkertainen asia, että living lab -sanaa ei voinut käyttää tavallisissa konsulttityössä. Väistin Siperian opit tämän jargonin selittämisessä välttämällä sanan käyttöä. Selittämisen tie on aina huono tie, koska sanaparia Living Lab ei (haluttu) ymmärretty tai se (haluttiin) ymmärrettiin väärin. Oli parempi puhua, tarpeiden ja tilanteiden havaitsemisesta, käyttäjien havainnoinnista sekä siitä, että käyttäjälähtöisyyden avulla parannetaan tuotteita ja palveluja.

Kesäkuussa 2009 olin Säätytalossa kuuntelemassa kun kansakunnan idoliksi noussut Eric von Hippel varoitti Suomea liian systeemisestä lähestymistavasta. Innovaatioprofessori kannusti suomalaisia yrityksiä menemään lähemmäksi loppukäyttäjiä ja hakemaan paradigmaattisesti uudistavaa energiaa ihmisistä itsestään. Lähdin seminaarista von Hippelin esityksen jälkeen posket punaisina ja varmistuin silloin, että haluan olla jatkossa mukana entistä käyttäjälähtöisemmissä projekteissa. Myös TEMissä von Hippelin sanottava otettiin vastaan tosissaan, strategiaa muu-

tettiin ja lopputuloksena oli kansainvälisesti moderni käyttäjälähtöisen kehittämisen kansallinen strategia (www.tem.fi/inno).

Kaupunki kehittyi keskustellen

Maunula-foorumi on ollut Suomessa kaupunginosafoorumien edelläkävijä. Siellä on järjestetty liikkemäs 80 foorumia lähes 15 vuoden ajan. Kuntaliitto aloitti vuoden 2009 alussa hankkeen, jossa haettiin edelläkävijäkuntia käyttäjälähtöisyyden edistämiseksi. Mukaan tuli Mikkelin kaupunki ja käyttäjälähtöisyyden ajattelutapaa alettiin viedä kaupungin käytäntöihin. Muutosprosessissa järjestettiin kaksi Käyttäjätoria, joissa esiteltiin erilaisia näkökulmia käyttäjälähtöisen palvelukaupungin kehittämiseen. Ensimmäiseen käyttäjätoriin osallistui myös ”Mies Maunulasta” (Ylen alueuutisten käyttämä nimitys), Hannu Kurki, joka kertoi huhtikuussa 2009 siitä, miten Helsingin Maunulassa oli edetty. Hannun foorumi-opit otettiin nopeasti käyttöön. Järjestettiin kolme Mikkelin-foorumia, joista ensimmäinen kesällä 2009 Mikkelin torilla seniori-teemalla, kaksi seuraavaa Mikkelin kirjaston Mikkelin-salissa teemoilla omaishoito (lokakuussa 2009) ja maaseutu-kaupunki Mikkelin (joulukuussa 2009). Omaishoidon paneelikeskustelussa oli avoimia näkökulmia omaishoitajasta palvelun järjestäjään. Tilaisuuden kokemuksellisuus johti myös kaupungin lisäpanostukseen. Budjetissa nostettiin omaishoidon avustusta saavien määrää 16 henkilöllä.

Foorumi vahvisti sitä, että kansalaisyhteiskunnassa virallinen päätöksenteko tarvitsee tuekseen neutraalia keskustelua. On tärkeää synnyttää paikkoja, joissa keskustellaan epävirallisesti – ilman päätöksenteon, organisaation tai puolueen painolastia. Epävirallisuus vapauttaa keskustelun ja myös keskustelijat avoimeen kehittämiseen. Foorumitoiminta on erinomainen tapa elvyttää kaupungin viestintää. Lopullisena tuloksena on eri osapuolia vahvistava ymmärrys, sekä toisista osapuolista että omasta roolista.

Hannu Kurki kertoi esityksessään Mikkelin 1. käyttäjätorilla huhtikuussa 2009, että muutosprosessi kestää vuosia. Pitää varautua siihen, että viisikin vuotta menee ennen kuin kulttuuri muuttuu aidosti keskustelevalaksi. Olisi pitänyt uskoa Hannua. Mikkelissä foorumitoiminta otettiin vastaan kiinnostuksella, keskustelukulttuurissa tuntui muutoksen ituja. Kunnes Mikkelin kaupunkilehti muistutti perinteisestä latistamisen kulttuurista. Paikallislehden otsikko ”Kolmaskaan Mikkelin-foorumi ei kerännyt sankkoja väkijoukkoja” kertoi siitä, että medialla on iso rooli hyvän puhunnan, itseensä uskovan me-kuvan ja alueylpeyden luomisessa. Uutisesta välittyi ensiksikin se, että tilaisuudet eivät vetäneet väkeä – järjestäjien mielestä paikalle onnistuttiin saamaan poikkeuksellisen paljon osallistujia, 40–50 henkeä. Uutista ei löytynyt siitä, että ”foorumissa ideoitiin Mikkelin ekolääni 2.0-versiota”. Toimittaja ei nostonut otsikkoon sitä, että ”lähienergia luo uusia työpaikkoja Mikkelin maaseudulle”. Latistettavaa sen sijaan löytyi. Osallistujamäärää, avointa keskustelua ilman johtopäätöksiä (joka on tärkeä osa luovaa keskustelukulttuuria) ja ylipäätensä havaittavaa innokkuutta ei nähty minkäänlaisena positiivisena signaalina, vaan uutisella jatkettiin kyynistä ja latistavaa paikalliskirjoittamisen kulttuuria.

Paikallislehti halutessaan voi ylläpitää kehittämisessä latistamisen kulttuuria. Verrattuna Maunulaan lehden rooli oli siis päinvastainen – lehden sloganina on olla ”Maunulan Sanomat on riippumaton, alueellisen kehittämisen äänenkannattaja”. Mikkelissä hyvää kehittämisen henkeä hukattiin typerään amatööriin toimittamiseen.

Latistamista ei tarvitse hyväksyä. Jälleen ajankohtaista tukea tuli filosofi Pekka Himasen kirjasta *Kukoistuksen käsikirjoitus* (2010). Hänen mielestään oppimisprosessin kärjessä on luova intohimo ja luovuuden kulttuurissa on oltava foorumeita rikastavan vuorovaikutuksen syntymiseksi.

En siis anna periksi omalle intohimoiselle näkemykselleni. Tekemiseen kuuluu intohimo, rikastava yhteisö ja lopulta keskinäistä heittäytymiseen kannustavaa luottamusta.

Kansanlaboratorio tarvitsee kyläajattelua

Palataan kansanlaboratorioon. Mennään kylien kehittämisen puolelle. Mikä muuten on kylä? Kaupunkilainen liittää kylän maaseutuun, harvaan asutukseen ja vain muutamaa naapureihin. Kyläajattelu toimii kuitenkin myös kaupungeissa. Keskustan ulkopuolisia esikaupunkialueita ja kaupunginosia tulisi pitää enemmänkin kylinä, ihmisten ja toimintojen arkisena verkostona. Helsingin Lauttasaari on hyvä esimerkki kylästä, joka rajautuu mereen ja on selkeästi yhtenäinen alue, kylä. Tämä kylämäinen ajattelu leimaa myös lauttasaarelaisia, jotka ovat hyvin omanarvontuntoisia ja ylpeitä alueestaan.

Kyläajattelu siis kehittää kaupunkeja? Olin kesällä 2009 Paras asuinalue -kilpailun raadin jäsenenä. Valitsimme kansan ehdotusten pohjalta kuusi asuinaluetta, joista sitten kisattiin loppusuoralla. Itselle tuli tehtäväksi esitellä Kirkkonummen Sundsbergin alue ohjelmassa. Sundsberg on rakennettu 2000-luvun aikana kylämäisen tiiviisti, talot ovat puurakenteisia pientaloja, jotka on kytketty toisiinsa.

Mikä Sundsbergin alueessa sitten on kiinnostavaa? Alueen asukkaat ja itse organisoiden syntynyt toiminta. Asuinalueen asukasyhdistys organisoii, käynnistää ja verkottaa alueen ihmisiä sekä kannustaa kaikenlaiseen uuteen ja innostavaan, perinteiseen ja hyödylliseen. Asuinalueen sisällön, kylän kipinän, ovat luoneet yksittäiset ihmiset ja asukasyhdistys on ollut taustalla. Vaikka Sundsbergin aluettakin valtamedia on toistuvasti moittinut, niin alueen asukkaat ovat onnistuneet synnyttämään yhteisen hyvän, keskinäisen yhteistyön ja hauskanpidon. Kukoistava kyläyhteisö voi siis syntyä, mikäli kylän asukkaista löytyy tarvittavaa luovaa intohimoa.

”ME”, sanoi osallistava kyläpäällikkö

Osallistuin syksyllä 2009 päijäthämäläisen Asikkalan kunnan innovaatioseminaariin. Kuuluin työryhmään, jossa käsiteltiin käyttäjälähtöisyyttä. Samassa työryhmässä oli myös vanhempi herra, joka kertoi omasta kylästään, Kalkkisten kylästä. Osallistava kyläpäällikkö Heikki Lagom, tuo Asiakkalan Barack Obama, puhui aina tekemisestä me-muodossa. Kysyinkin, että mitä tarkoitat sillä, että ketkä me? Kyläpäällikkö vastasi kovalla äänellä, että ME. Asia tuli selväksi, kyse oli yhteisestä tahdosta ja yhteisestä tekemisestä. Ja kylä menestyi innovatiivisten yksilöiden avustuksella, yhdessä.

Opittavaa löytyy tästä pienuuden suuruuden logiikasta. Kun toimijoita on vähän ja rahaa niukasti, on osattava niputtaa ja ketjuttaa – eikä vaan puheissa. Tekemistä ei voi ulkoistaa. On osallistuttava, jaettava omaa läsnäoloa, mukana on oltava aitoutta ja välittämistä. On jaksettava pitää kädestä ja katsoa silmiin. Kalkkisten kylä elää vahvasti päijäthämäläistä ihmiskeskeistä kulttuuria osana eurooppalaista elämää hyödyntäen modernia tietoyhteiskunnan keinoja (www.phnet.fi/ky-lat/kalkkinen).

Käyttäjäkokemus kansanlaboratorion uudistavana voimana

Kansalaisyhteiskunta koskettaa ja ylläpitää inhimillisiä kohtaamisia. Vahvuutena on keskinäinen luottamus, tekemisen kokemuksellisuus ja arkinen inhimillisyys. Verrattuna aikaisempiin testausvoittoisiin living labbeihin, kansanlaboratorioissa elämä voittaa – aina. Oleellista ei ole paras sovellus vaan onnistunut arki. Yritykset löytävät kannattavuutensa sitä mukaa maltti ja kärsivällisyys kehittyvät.

Olen itse ollut monissa ideasessioissa ja kehittämistilaisuuksissa. Konsulttina on eettinen pakko antaa kaikkensa asiakkaan onnistumiseksi, mutta joissakin harrastusluonteisissa tilaisuuksissa olen miettinyt, että miksi antaisin parhaat ideani toisille – usein ilmaiseksi ja ilman ideoinnista tulevaa tekemisen riemua. Jos tilaisuus on merkityksellinen tai suhtaudun asiaan intohimoisesti, annan pyyteettömästi ajatukseni toisten käytettäväksi. Tässä on minusta kansanlaboratorion ydin – on ihan toista ideoida jos tarve on tunnistettu, todellinen ja käsinkosketeltava.

Kansanlaboratorio on vaativa paikka siellä kehittämistyötä tekeville yrityksille. Minusta tuntuu, että yritykset eivät oikein edes tajua sitä vastuuta, mitä heille annetaan asiassa. Menestyminen kansanlaboratoriossa edellyttää yrityksiltä vahvoja arvoja, sellaisia, joihin ulkopuoliset käyttäjät ja omat työntekijät uskovat. Voiton maksimoimisen sijaan on keskityttävä arvon tuottamiseen. Jos tässä onnistutaan ja pidetään käyttäjien luottamus, niin lopputuloksena on todennäköisesti myös menestyvä liiketoiminta.

Parhaat vanhus- tai vammaisinnovaatiot syntyvät silloin, kun kohteet ja tekijät ovat tuttuja – syntyy tunne siitä, että tarvitaan oikeasti uusia ratkaisuja, hätä on suuri ja meidän on pakko keksiä tähän hyvä ratkaisu. Taideteollisen korkeakoulun muotoilun professori Juhani Salovaa on sanonut, että muotoilija osaa parhaiten suunnitella itselleen, lapsilleen ja vanhemmilleen mutta ei niin hyvin enää muille. Näiden muiden käyttäjäryhmien tilanteiden tuntemus edellyttää empaattista käyttäjälähtöisyyttä, jossa pyritään tavoittelemaan samanlaista käyttäjäkokemusta kuin tuttujen kohderyhmien parissa.

Kansanlaboratorioissa eivät tee töitä miehet vaan äidin pojat. Luupäisinkin insinööri on jonkun äidin poika – uskokaa tai älkää! Kokemuksellisuuden vahvistamisella vahvistetaan myös insinöörin osaamista; tietämättömyyden tunnistaminen tekee viisaammaksi ja heikkouden myöntäminen vahvemmaksi. Arvot jäävät abstrakteiksi ilman niiden liittymistä asioihin – siksi tarvitaan konkretiaa, käytäntöjä ja kokeiluja.

Viime aikoina laajempi kokemuksellinen ja liiketoiminnan suuntaan vaikuttava ajattelu (ns. Design thinking) on saanut jalansijaa myös Suomessa. Kokonaisvaltainen design-ajattelu ulottuu ihmisen tasolle. Kansanlaboratoriot ainakin voisivat muodostaa yhden alustan tämän ajattelun eteenpäin viemiselle.

Tottelemattomuus on osa rohkeaa aloitteellisuutta

Yhtenäiskulttuurin aikana kammoksuttiin kansalaistottelemattomuutta. Nyt on aika positiivisen tottelemattomuuden, epäonnistumisia pelkäämättömästä sinnikkyydestä ja rohkeasta aloitteellisuudesta. Projekti ajattelusta on siirryttävä prosessiajatteluun.

Julkisen sektorin rahapulan sijasta olisi pohdittava sitä, miten paljon julkista rahaa käytetään jatkuvasti tavoilla, joita ei voi millään keinoilla sanoa innovatiiviseksi. Jos yritykset tekisivät aina samalla tavalla kuin alalla on yleensä totuttu tekemään, ei tällainen yritys pitkään olisi elinkel-poinen. Yrityksen toiminnan yksi perusydin on eräänlainen tottelemattomuus – ei haluta pysyä

samassa vaan etsitään uutta. En nyt tarkoita laittomuuden rajoille menemistä enkä rakennusmääräyksillä kikkailua, vaan sitä, että hakemalla haetaan uutta ja erilaista – ollaan siis sovitusti tottelemattomia. Kansanlaboratoriot tarvitsevat kukoistuksensa turvaksi luovan ajattelun virkamiestottelemattomuutta.

Parhaimmissa kunnissa on kykyä jo organisoitua niin, että tottelemattomuus käännetään innovatiivisuuden siemeneksi. Projektioorganisaatioita myös yhtiöitetään, jotta tätä tottelemattomuuden liikkumavaraa saadaan lisää.

Ymmärrystä, intohimoa ja tekemistä

Palaan alun skenaarioon. Lennokkiharrastajien päättäväisyydestä ja intohimosta lähtenyt kipinä löi tulta suotuisissa olosuhteissa. Yksittäinen ilmiö on usein heikko signaali suuremmasta ilmiöstä. Suomalainen yhteiskunta on nyt siinä vaiheessa, että osaamisemme on nostettavissa uudelle tasolle. Kyse ei ole kasvuyrittäjyydestä vaan ymmärryksen kasvusta. Paluuta ei ole aikaan, jolloin kunta tai valtio hoiti asiat. Eikä auta valittaa siitä, että miksi kukaan ei tee mitään. On aika valittamisen sijaan alkaa välittää. Kaupunginosat kukoistavat, mikäli niissä ymmärretään muuttunut maailma, käytetään intohimoja ja merkityksellisyyttä polttoaineena ja aletaan toimia!

Viitteet

- 1) Mäkitalo-Keinonen, Arenius & Liikala 2008; von Hippel 2005

Kaupunginosien välisestä kumppanuudesta

Esimerkkeinä Kulttuuriraide ja Artova-alueet

VUODEN 2005 SYKSYLLÄ LÄHESTYIVÄT KURKIMÄKELÄISET JÄRJESTÖT Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskusta vaatien paikallisen korttelitalon toiminnan jatkamista. Talo oli jäämässä puolityhjäksi Urban II – yhteisöaloiteohjelman päättyessä alueella. Liikuntavirasto oli pyörittänyt puolikasta taloa muutaman vuoden Urban-projektirahoituksella. Kaupungin johto asettui tukemaan paikallisia vaatimuksia.

Siitä käynnistyi Kulttuuriraiteen (Kura) nimeä kantava prosessi, jossa alettiin kokonaisvaltaisemmin suunnitella metron yhdistämien itäisen, Myllypurosta Mellunmäkeen ulottuvien kaupunginosien kulttuurityötä. Kura oli aukaisemassa tietä näiden kaupunginosien syvemmälle kumppanuudelle, klusteroitumiselle ja yhteiselle suunnittelulle. Perinteisestihän alueita on kehitetty rajautumalla vain yhteen kaupunginosaan miettimättä useinkaan laajemmasta vuorovaikutuksesta syntyviä logistisia hyötyjä.

Tässä artikkelissa kuvaan Kulttuuriraide-prosessia ja siihen kuuluvien asuinalueiden yhteistyön vaiheita vuoteen 2009. Vuonna 2009 itäisten kaupunginosien verkostoituminen laajeni Vetoa ja Voimaa -lähidemokratiapilotiksi, jolloin yhteisen suunnittelun kohteet ja osapuolet lisääntyivät merkittävästi. Peilausalueena käytän hieman vastaavaa kaupunginosaklusteria itäisessä kantakaupungissa eli Arabianranta – Toukola – Vanhakaupunkia (Artova).

Huomion kohteena ovat epäsuorasti myös isojen projektien jälkivaikutukset. Kuvauksien yhtenä tavoitteena on herättää kysymyksiä tavoista, joilla hallintokunnat voivat olla mielekkäästi mukana alueiden kehittämisessä osana paikallista vuorovaikutusverkostoa. Niukkenevien julkisten resurssien aikana on yhä tärkeämpää koota voimavaroja sekä löytää uusia kumppaneita ja malleja vaikkapa palvelukonseptien kehittämiseen. Tämä taas edellyttää hallinnoltakin asenteellista joustavuutta, kykyä vuoropuheluun ja itseriitaisuuden uudelleen arviointia.

Idän ”jälkihoidossa” olen ollut aktiivisesti mukana, Artova-prosessin kuvailut perustuvat aktivistien kuulemiseen. Näkökulmani on väkisinkin rajautunut ja kulttuurityön sävyttämä. Hahmotukset ja intressit ovat eri toimijoilla aina erilaiset, mikä näkyy myös tulkinnoissa. Paavo Haavikko lainaten täytyy pyytää anteeksi myös sitä, mitä on jättänyt sanomatta. Vastaväitteitäkin ehkä syntyy, mutta toivottavasti ne johtavat pullonkaulojen avautumiseen ja yhteisen ymmärryksen syvenemiseen.

Pääpiirteitä Kura- ja Artova-alueista

Mellunkylän peruspiirissä oli vuonna 2009 yhteensä 36 347 asukasta ja Myllypurossa 9 303. Mellunkylän keskitulo on 21 200 € ja Myllypurossa 22 700 €. Artova-alueella asukkaita on vain 5190. Keskitulo yltää väkirikkaimmassa Arabianrannassa lähes 29 000 euroon. Väkimääriltään pienemmissä Toukolassa (1426 asukasta) ja Vanhassakaupungissa (217 asukasta) jäädään keskituloissa 23 000 € pintaan. Väestö on Artova-alueella myös idän kaupunginosia nuorempaa mikä näkyy etenkin työikäisten huomattavasti suurempana määränä.

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on Arabianrannassa 16 %, Toukolassa 13,1 % ja Vanhassakaupungissa 12,4 %. Mellunkylässä vastaava luku on vain 4,5 % ja Myllypurossa 7,1 %. Koko Helsingin luku on 12,7 %. Koulutustasossa erot alueiden välillä ovat siis huomattavat. Artova-aluetta voi pitää jopa eräänlaisena kulttuurisen pääoman keskittymänä Helsingissä.

Kontulan ostoskeskus on selkeästi raidealueen suurin palvelukeskittymä, noin 30 000 asiakaskäynnillä vuorokaudessa. Se on vakaasti säilyttänyt asemansa Itäkeskuksen puristuksessa. Artova-alueella on pienempi kaupallinen keskittymä aivan keskustanpuoleisella laidalla.

Klusterien synty

Vuonna 2005 ilmestyneessä *Neloskierrettä kaupunginisiin* -kirjaan kokosimme pääkaupunkiseudulta kokemuksia ja näkemyksiä alueiden kehittämisestä. Pääpaino oli tässä vaiheessa kaupunginosien eri toimijoiden välisten sisäisten riippuvuuksien ja ravintoketjujen tunnistamisessa. Seudullinen näkökulma alkoi kuitenkin nostaa pikkuhiljaa esille myös alueiden keskinäisiä riippuvaisuuksia.

Yksikään alue ei ole kokonaan omavarainen vaan vaihdantasuhteessa lähialueisiinsa esimerkiksi palveluissa ja työpaikoissa. Aloimme vähitellen KaKe hankkeen ydinpiirissä ymmärtää paremmin paikkoja yhdistävien väylien ja erikokoisten keskusten välistä dynamiikkaa. Puhuntaamme ilmaantui myös käsite klusteri – tässä tapauksessa yhtä kaupunginosaa laajempi logistinen systeemi.

Idän ”banaanitasavalta”

Idän metrovarren kaupunginosista tuli solmut-väylät -mallin yksi koealue. Kurkimäen korttelitalon pelastusoperaatioon liittyvissä asukastapaamisissa nousi esiin termi ”banaanitasavalta”. Näin eräät paikalliset kutsuivat puolitosissaan Myllypurosta Mellunmäkeen ulottuvaa käyrän muotoista aluettaan. Klusteri-aihiota oli siis kehitelty muuallakin. Banaanitasavallan toiminnallisena ideana idässä oli kaupunginosien profiloituminen sekä tilojen sujuvampi yhteiskäyttö. Kulttuuriraide-konsepti tuntui istuvan tähän ajatteluun mainiosti.

Kulttuuriraiteessa keskityimme muutamaaan pääasiaan: tilamalleihin, vuorovaikutukseen ja viestintään sekä kansalaisjärjestöjen kulttuurityöhön. Käytännössä tämä edellytti yhteistyöver-

koston rakentamista hallintokuntien, asukasjärjestöjen ja muiden toimijoiden välille, intressien perkausta ja yhteisten tavoitteiden etsintää. Oli luotava plussummapelilautaa. Laajempia, eri sektoreita yhdistäviä avoimia verkostoja ei alueella ainakaan enää ollut.

Mellunmäki, metroradan päätepiiste, ei ollut kuulunut suurten projektien toiminta-alueeseen. Kaupunginosalla ei ollut yhteyksiä muualle Mellunkylään (Kontula, Vesala, Kurkimäki, Kivikko). Mellunmäki oli jäänyt myös paitsioon julkisilta palveluilta. Mellunmäki-Yhdistys esittikin kulttuurisiasiainkeskukselle vuonna 2006, että virasto lähtisi tukemaan paikallisen toimintakeskuksen perustamista. Vanhalla ostarilla oli sopivasti tyhjäksi jäänyttä tilaa. Jälleen kaupungin johto tuki mellunkyläläisiäkin. Tilan kunnostamiseen saatiin kaupungin Lähiörahastosta resursseja. Kulttuuritila Mellarin rakentaminen käynnistyi loppuvuodesta 2006. Kaupunginosayhdistys alkoi suunnitella lisätilojen hankintaa omiin nimiinsä, jossa se onnistuikin myöhemmin. Koko ostarista alettiin puhua kulttuuriostarina.

Mellunmäen ja muun Mellunkylän yhteys rakennettiin varsin nopeasti muun muassa yhteisillä kulttuurihankkeilla kuten Mellunkylän kaupunkipolut. Vuoropuhelu käynnistyi ja syveni. Aktivistit tutustuivat toisiinsa, huomasivat yhteiset intressinsä ja keskinäiset riippuvuudet alueen vetovoiman rakentamisessa.

Kura-alueen kaupunginosajärjestöt perustivat Mellunkylän asukasneuvottelukunnan vuonna 2007 yhteisten asioidensa ajamiseksi. Mellunkylä-identiteetti oli kuoriutumassa. Mellunkylästä alettiin pian puhua omana kaupunginosanaan. Hallinnon jaottelussa Mellunkylän asema on hieman epäselvä, alueen voi tulkita sekä peruspiiriksi että kaupunginosaksi. Sillä ei kuitenkaan lopulta ole suurta merkitystä. Olennaista on paikallisten toimijoiden oma hahmotus. Muutosta heijastaen Kontula-lehti muutettiin koko alueen Mellunkylä-lehdeksi vuonna 2008.

Mellunkylä-identiteetin syntymistä voi pitää klassisena esimerkkinä siitä, kuinka yhteisten etujen tunnistaminen ja kanssakäyminen lisäävät osapuolten välistä luottamusta. Tunneperusteisesta luottamuksesta edetään taas vähitellen yhteisiin merkityksiin. Tässä tapauksessa ”Mellunkylään”.

Yhteydet Myllypuroon jäivät kapeiksi. Vaikka metro yhdistää Mellunkylää Myllypuroon – etenkin sen loistaviin liikuntapalveluihin – on Myllypuro henkisesti jäänyt klusterialueen ulkopuolelle. Itäkeskus on Myllypuroille luontevampi suurempi logistinen palvelukeskittymä kuin Kontulan ostari. Lisäksi Kehä ykkönen leikkaa ikävästi sen minkä metro yhdistää. Kulttuuriyhteistyössä Myllypurokin on tosin ollut jonkin verran mukana.

Arabianranta-Toukola-Vanhakaupunki -yhteenliittymä

Vanhakaupunki ja Toukola ovat nimekkäitä ja perinteikkäitä kaupunginosia. Arabia on taas tullut tunnetuksi pääasiassa teollisuudestaan. Teollisuusalueen kylkeen on 2000-luvulla syntynyt uusi, iäkkäitä naapurikaupunginosiaan suurempi asuinalue, Arabianranta. Vanhat teollisuuskiinteistöt taas ovat lähestulkoon kaikki siirtyneet kulttuurikäyttöön tai oppilaitoksiksi.

Arabianrannan ensimmäiset näkyvämmät asukasliikehdinnät liittyivät vaatimuksiin saada vanha puurakenteinen Bokvillanin huvilatalo asukastilaksi. Asian edistämiseksi perustettiin Taidetalo Bokvillan niminen yhdistys. Prosessi on edelleen kesken. Toukolalla ja Vanhallakaupungilla taas on ollut pitkät perinteet kaupunginosatyöstä.

Arabianrannan uudet asukkaat alkoivat alusta saakka liittyä Toukola-Vanhakaupunki -yhdistykseen. Alueet rajautuvat toisiinsa. Läheiseen Viikin hieman vanhempaan uudisrakennusalueeseen ei ollut logistista tai muutakaan tarttumapintaa. Viikki on myös alueena laaja ja hajanainen. Artova-klusteriin liittyi myöhemmin myös Vanhakaupunginkosken uudisalue.

Uuden alueen asukkaiden liittyminen vanhaan yhdistykseen ei ollut kivutonta. Toukola-Vanhakaupunki -yhdistyksen toiminta oli vuosien saatossa päässyt aika lailla uuvahtamaan. Vanhalla

hallituksella ei riittänyt potkua uusien haasteiden ja mahdollisuuksien edessä, joita lähialueen rakentaminen toi mukanaan. Uusien jäsenten liittyminen oli ajoittain lähes mahdotonta. Näin siitäkkin huolimatta, että useimmat hallituksen jäsenet asuivat itse Arabianrannan puolella.

Joka tapauksessa vuonna 2007 jo valtaosa Toukola-Vanhakaupunki -yhdistyksen jäsenistä oli Arabianrannasta. Syksyllä 2007 tulokkaat kaappasivatkin koko yhdistyksen ja muuttivat myös sen nimen Artova ry:ksi. Toiminnan elvyttäminen ja luottamuksen rakentaminen saattoivat alkaa.

Alueelliset toiminta- ja organisoitumismallit

Taustaa ja lähtökohtia

Idässä ja Artova-alueella on päädytty toisistaan poikkeaviin organisoitumismalleihin, osin historiallisista ja rakenteellisista syistä. Idässä on alueryhmäpohjainen suunnittelu nostettu etualalle, kaupunginosayhdistykset ovat säilyttäneet itsenäisyytensä ja lähiroolinsa. Artova-alueella yksi yhdistys edustaa eri kaupunginosia. Yhdistys on kuitenkin omaksunut perinteistä poikkeavan roolin ja toimintatavat.

Itä projektien jälkeen

Lähiöprojekti ja Urban II-hanke toivat vaikutusalueensa kaupunginosaan mittavaa ulkopuolista rahoitusta. Rahoituksen turvin saattoivat hallintokunnat luoda uusia palvelukonsepteja (Lähiöasema, Kontupiste, Kurkimäen korttelitalon liikuntakäyttö jne.). Myös asukasjärjestöt saivat useita ideoita toteutettua (mm. Kontufestarit, Näköradio Kontula jne.).

Toisaalta hallintokuntien normaali palveluiden kehittäminen häiriintyi helpon ulkopuolisen rahoituksen takia. Normaaliin budjettirahoitukseen ei tarvinnut turvautua. Esimerkiksi kulttuuriasiainkeskuksella ei ollut viraston budjettiin kuuluvia palveluita Kura-alueella. Vertailukohtana voi käyttää vaikka asukasluvultaan suunnilleen yhtä suurta Vuosaarta, jossa oli Vuotalo ja ruotsinkielisen Nordsjö-Rastis -keskuksen kulttuuripalvelut.

Erityisesti ongelmat alkoivat näkyä projektien lähestyessä loppuaan. Monet käytännöt lopahitivat asukkaiden pettymykseksi. Myös tilat, esimerkiksi Kontupiste, joutuivat rahoitusongelmiin. Tilojen käytön muuttuminen asukkailla maksulliseksi projektien päätyttyä aiheutti paljon nuriinaa. Vapaaehtoistyössäkin totuttiin ”helppoon” rahaan. Paluu ankeaan arkeen on ollut ajoittain kivuliasta ja projektiaikaisista toimintatavoista on hankala luopua.

Projektien vaikutukseksi idässä voi laskea vastuunkantoon ja tuotantoihin kykenevien asukkaiden ilmaantumisen areenalle. Piiri ei ollut suuri mutta ei se useimmiten ole muuallakaan. Aktiivit eivät aina suostuneet heille tarjottuihin rooleihin, vaan halusivat itse päättää tekemisistään. Joskus päädyttiin tiukkoihinkin vastakkainasetteluihin virkakunnan ”top down” -lähtökohtien kanssa. Hienoisia kaikuja ristiriidoista saattoi huomata vielä pitkään projektien jälkeenkin.

Etenkin Kontulan asukasaktiivit olivat rakentaneet jo pitemmän aikaa suhteita kunnallispoliittikkoihin. Yhteydenpito oli samalla myös peliä alueelle suunnatuista resursseista ja niiden hallinnasta. Tultuaan perustetuksi asukasneuvottelukunta laajensi entisestään tätä suhdetoimintaa koko Mellunkylässä. Kaikkien alueen valtuutettujen mukaan tulo yhteiseen suunnitteluun antoi prosessille uskottavuutta myös hallintokunnissa. Mellunkylän Vetoa & Voimaa -projekti aloitti säännölliset tapaamisensa 2009. Monista alueryhmistä poiketen myös niin sanotut kovat sektorit ovat olleet mukana. Vetoa & Voimaa on vuoden 2009 aikana järjestänyt myös lukuisia avoimia foorumeita ajankohtaisista aiheista.

”Aletaan tehdä, katsotaan ketkä tulevat mukaan” –Artova

Uusille asuinalueille muuttavat ovat alussa aktiivisia ja avoimia. Tämän totesi jo sosiologi Matti Kortteinen vuonna 1982 klassikon aseman saaneessa lähiötutkimuksessaan. Sittemmin into uhkaa taantua naapureiden käyttämiseksi.

Kun kaupunginosayhdistys oli syksyllä 2007 vallattu, alettiin sen roolia ja toimintamalleja panna uusiksi. Alue työryhmän varaan ei kehittämisessä voitu laskea paljoakaan, koska se ei ollut erityisen aktiivinen. Kovat hallintokunnat eivät olleet mukana vaan seurustelivat paikallisen kaupungin omistaman kehitysyhtiön ADC:n kanssa. Kehitysyhtiö oli perustettu edesauttamaan alueen rakentamista ja suunnittelua.

Peruslinjaksi kaupunginosayhdistyksessä valittiin suora toiminta. Mikäli eteen tuli asioita, joita pidettiin tärkeinä, niitä lähdettiin ajamaan heti. Jos muutkin pitivät tavoitteita hyvinä, niin eri sidosryhmät saattoivat liittyä mukaan pitkin matkaa. Yhdistys ei halunnut olla riippuvainen esimerkiksi kaupungin hallintokuntien kannoista tai tuesta ellei se ollut välttämätöntä. Kaupunginosayhdistys ei myöskään halunnut leimautua vain asukasyhdistykseksi, vaikka esimerkiksi ADC hahmottelinkin tällaista työnjakoa. Silloin toiminta-ala olisi jäänyt vaikuttavuudeltaan kapeaksi ja vaille aluekehittämisroolia.

Yhdistyksen sisäinen työnjako muuttui sekin. Vanhan uuvahtaneen hallituksen työtapo toimi tehokkaana pelotteena. Systemiä piti keventää. Yhdistys otti mallikseen paikallisen koordinaattorin ja verkottajan roolin, liikaa omaa tekemistä piti välttää. Yhdistys organisoitui sisäisiin itseensäisiin, kaikille avoimiin ja autonomisiin työryhmiin (palstaryhmä, lehtiryhmä, tilaryhmä jne.). Tällä vältettiin tehtävien kasaantuminen harvoille.

Omaehtoista kehittämisprosessia varten on käynnistetty syksyllä 2009 Sessiot. Teemoiksi on selvitysten pohjalta valikoitu turvallisuus, yhteisöllisyys ja moninaisuus. Sessioissa analysoidaan tilanne ja haetaan konkreettisia ehdotuksia ja ratkaisuja edellä mainittuihin aihepiireihin. Sessioilla haetaan myös vastuunottoon pystyviä aktiiveja, jotka voisivat lähteä viemään eri toimenpiteitä käytännössä eteenpäin.

Viestintä

Alueellisiin vuorovaikutusrakenteisiin ja -välineisiin on perinteisesti kiinnitetty projekteissa ja kaupungin hallinnossa suhteellisen vähän huomiota. Alueellisen viestinnän tukeminen ei sektorihallinnossa kuulu kenenkään vastuualueeseen. Paikallisviestinnällä on kuitenkin keskeinen merkitys alueellisen näkökulman ja tiedon, alueen tarpeiden ja kumppanuuksien rakentajana.

Itä

Vuonna 2006 oli jokaisella kaupunginosayhdistyksellä omat, varsin kirjavasti ylläpidetyt nettisivunsa. Kontulassa ilmestyi kaksi kertaa vuodessa Kontula – lehti. Kura-prosessissa alettiin välittömästi tukea viestinnän yhtenäistämistä. Vuonna 2007 keväällä otettiin käyttöön Mellunkylän alueportaali. Tavoitteena oli päästä yhdestä sivustosta kiinni kattavasti Mellunkylän tapahtumiin ja uutisiin. Alueportaalin tekemisen ja ylläpidon tilasi kulttuuriasiankeskus Kontukeskus ry:ltä. Kontukeskus on tuotanto-organisaatio, jonka taustalla on ostoskeskuksen yrittäjäyhdistys, FC Kontu ja Kontula-seura.

Mellunkylä-lehti (entinen Kontula-lehti) ilmestyy 2–3 kertaa vuodessa aikakauslehtimäisenä väripainoksena. Sen kustannuksista vastaavat pääosin hallintokunnat ja mainostajat.

Nettipisteiden, joita Kontupisteen lisäksi perustettiin myöhemmin myös Mellariin, yhtenä tavoitteena on ollut torjua digisyrjäytymistä. Ilmaisten internet-yhteyksien ja henkilökohtaisen neuvonnan lisäksi pisteissä on järjestetty paljon myös kursseja ja atk-projekteja. Nettipisteet ovat olleet myös sähköisen paikallisviestinnän keskuksia. Albumit Auki -kuvakeräys on ollut tyypillinen nettipisteprojekti.

Artova

Arabianranta on ollut Internet-yhteyksien rakentamisen pioneerialuetta. Sähköisen viestinnän infrastruktuurin rakentaminen on kuulunut Arabian Palvelu Oy:lle ja paikalliselle palveluyhtiölle ADC:lle. Taloyhtiöillä on omat intransa, joita pyörittävät moderaattorit, joita on yhteensä 30 kappaletta. Erityisesti muuttovaiheessa talointra on helpottanut asukkaiden tutustumista toisiinsa. ADC:llä on Arabianranta.fi –sivunsa, jotka kehkeytyneen työnjaon seurauksena ovat painottuneet paikallisten yritysten ja organisaatioiden esittelemiseen. Kehitysyhtiö on ollut aktiivisesti pystyttämässä myös Arabianrannan kehitysalustoja -Living Labeja. Kun rakentaminen vähitellen hiljenee, keskittyy ADC alueen markkinointiin ulospäin, muun muassa turisteille sekä paikallisten yritysten väliseen verkostoitumiseen.

Kaupunginosayhdistyksen nettisivuilla artova.fi keskitytään alueen tapahtumien ja eri toimijoiden nostamiseen. Tapahtumia on noin 200 kappaletta vuodessa. Ilmoitusten suuri määrä on seurausta jo aiemmin mainitusta yhdistyksen roolista verkottajana, ei niinkään tuottajana.

Valtaosa yhdistyksen aktivisteista on työikäisiä, monet jopa keskellä kiihkeintä uraputkea. Perinteiseen kokoustamiseen on vähän aikaa. Siksi yhdistys siirtää kaikkia toimintojaan verkkoon aina kun se on mahdollista.

Yhdistys on käynnistänyt vuoden 2009 alusta yhteistyön Vartti-ilmaisjakelulehden kanssa. Yhdistyksen Kuohu – lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa Vartin liitteenä. Painos on 75 000 ja leviää laajasti Etelä-Helsinkiin Vartin välissä. Yhdistys tuottaa Kuohun sisällön ja Vartti kerää ilmoitustulot. Lehdellä on oma toimitusneuvosto ja itsenäinen toimitus. Koska yhdistyksen sisällä on lehdenteon ammattilaisia, on yhdistys ottanut vastatakseen myös lehden taitosta.

Lehteä perustettaessa kuulutettiin netissä vapaaehtoisia kirjoittajia. Avustajia ilmaantuikin peräti 30 kappaletta. Toimitustyö on siis hyvin hajaantunutta ja vapaaehtoisuuden varassa. Se kertoo myös alueen kulttuurisesta pääomasta ja aktiivisuudesta.

Asukkaiden kulttuurihankkeet

Asukaslähtöisyydestä puhuttaessa jää itse käsite usein epämääräiseksi. Usein sillä tarkoitetaan pelkästään hämärähköä palveluihin liittyvää ”käyttäjälähtöisyyttä”. Asukkaan rooli rajautuu tällöin useimmiten pelkäsi kuluttajaksi. Kuluttaja-asukas käyttää muiden tuottamia kulttuuripalveluja, maksaa niistä ja nauttii henkilökohtaisista elämyksistä. Hyvässä lykyssä saattaa kuluttaja antaa palautetta saamastaan palvelusta ennen poistumistaan yksityisyyteensä.

Kansalaisasukas sitä vastoin mieltää kulttuurin osaksi lähiympäristönsä vetovoimaa, ja hän haluaa myös vaikuttaa siihen aktiivisesti. Kansalaisasukkaalla saattaa olla laajemminkin näkemyksiä lähialueen palveluista ja hankkeista, ehkä valmius hypätä itse tuottajan saappaisiin. Kulttuuri ei ole itsetarkoituksellista, vaan sillä on myös välinearvoa. Kansalaisasukas vaikuttaa tavalisesti erilaisissa paikallisissa yhteisöissä ja esiintyy niiden kautta.

Kansalaislähtöisten kulttuurihankkeiden vaikuttavuus on erilainen kuin vaikkapa kunnallisissa tuotannoissa. Onnistunut paikallishanke luo esteettisten elämysten lisäksi pysyvää vuorovaikutusta, joka näkyy sittemmin ehkä muuallakin alueen kehittämisessä.

Idän festarit

Kura-alueen suurin tapahtuma on vuosia ollut Kontufestari. Sitäkin iäkkäämpi Kurkimäen Skidirock on maan suurimpia lasten musiikkiriehoja. Erilaisia festareita itään on tullut jatkuvasti lisää kuten FillariFestari ja Etnofestari. Nimenomaan Kontula on halunnut profiloitua juhlien kaupunginosana ja tapahtumien tuottajana.

Idän kuten monien muidenkin alueiden pullonkaula on tuottajien vähäisyys. Suurten tuotantojen takana on tavallisesti Kontukeskus. Myös Skidirockia on vuodesta toiseen väentänyt aikailla sama asukas- ja virkamiesporukka, välillä hammasta purren ja toisinaan tarmoa puhkuen.

Erilaiset verkostomaiset sateenvarjotapahtumat, kuten esimerkiksi Kallio Kukki – viikko, ovat alueiden kehittämisen näkökulmasta kaikkein hedelmällisimpiä. Ne yhdistävät lukuisia toimijoita, luovat koheesiota ja vuorovaikutusta sekä uusia ideoita. Myös kustannukset jakaantuvat tasaisemmin.

Kura-alueella syvempään verkostomaiseen tuotantotapaan – FillariFestaria lukuun ottamatta – ei ole kunnolla päästy. Erilaisia kulttuurisia ja etnisiä kuppikuntia alueella on paljon mutta toistaiseksi useimmat haluavat pyöriä omissa ympyröissään. Idän uudet tilakonseptit saattavat auttaa solmujen avaamisessa.

Artova

Alueella on runsaasti tapahtumia, joista suurimpia ovat vuosittainen Koskipäivä sekä Iso Kierrätystapahtuma. Arabian tehdasalueen kulttuuriklusteri luo mahdollisuuksia monenlaiseen paikalliseen yhteistyöhön. Kaupunginosayhdistys on ollut pystyttämässä siltoja eri toimijoiden välille. Välittömien kertahyötyjen sijasta on lähdetty tavoittelemaan pitempiaikaisia kumppanuuksia. Yhteistyön muodot ovat koko ajan kehittymässä. Myös ADC on ollut aktiivinen toimija kulttuuririntamalla.

Kulttuuri- ja asukastilat

Useamman asuinalueen kumppanuus antaa mahdollisuuden kulttuuri- ja vapaa-ajantilojen profiloitumiseen ja yhteiskäyttöön. Edellytys tälle on luonnollisesti toimipisteiden vaivaton saavutettavuus, liikkumisen helppous. Tulevaisuudessa kulttuuriverkostot voisivat linkittyä entistä tiiviimmin myös suuriin alueellisiin kulttuurikeskuksiin. Yhteistyö lisäisi keskusten aineenvaihduntaa ympäristönsä kanssa ja toisi kenties uusia yleisöjä. Verkostoille avautuisi taas uusia ulottuvuuksia tuotantojen rakentamisessa.

Idän tilaverkosto

Kurkimäen korttelitalon pelastamiseksi saatiin kulttuuriasiainkeskuksessa rakennettua kitulias, työllistettyjen varaan perustuva ”tekohengitysmalli” vuonna 2006. Se pohjautui puhtaasti tilojen ulosvuokraukseen oppilaitoksille ja järjestöille. Onneksaasti korttelitalolle löytyi kuitenkin vuonna 2008 uusi vuokralainen paikallisesta monikulttuurisesta yksityisestä musiikkikoulusta, josta tuli muuton jälkeen aktiivinen jäsen alueen verkostoihin. Siten myös Kurkimäen korttelitalo on edelleen mukana alueen vapaa-ajantilojen verkostossa.

Kulttuuri- ja vapaa-ajantila Mellarin (n. 650 m²) ylläpitomallia voi pitää innovatiivisena ja toimivana – myös kustannustehokkaana. Kulttuurikeskus päävuokralaisena ylläpitää Mellarissa nettipistettä. Sosiaalivirastolla on taas henkilöstön työtiloja sekä erilaisia projekteja ja sosiaalipalveluja. Kulttuurikeskus ja sosiaalivirasto maksavat sopimassaan suhteessa tilan vuokran kaupungin tilakeskukselle. Tilan pyörittämisestä ja hallinnasta vastaa taas Mellunmäki-yhdistys ry. Se kerää muun ulosvuokrauksen tuotot, jotka sitten käytetään Mellarin ylläpitoon. Suuria tilavuokraajia on esimerkiksi työväenopisto, jolla on noin 20 kurssia lukukaudessa.

Mellari-malli muistuttaa jossain määrin nettobudjetoitua. Käytännössä kustannukset ja kautuvat laajalle ja tiloista tulee näin edullisia kaikille. Mellarin tilat ovat joustavasti kaikkien osapuolten käytössä, kunhan varaukset vain koordinoidaan ajoissa. Malli edellyttää osapuolten välistä luottamusta, joustokykyä ja ahtaasta reviirijattelusta luopumista.

Mellunmäki-yhdistyksen paikallinen näkyvyys ja rooli ovat nousseet onnistuneen tilahankkeen myötä. Yhdistyksellä on ostoskeskuksella omia tiloja ja yläkerran suuri aula on kunnostettu suurempia tapahtumia varten.

Kontulan ostarille on avattu äskettäin hieman vastaavanlainen joustava tilakonsepti, Kontulatalo. Toimijoita ovat sielläkin sosiaalivirasto, kulttuurikeskus ja asukasjärjestöt. Palveluiden keskittäminen yhteisiin tiloihin tuo uusia asiakkaita ja laskee yksikkökustannuksia.

Artova – yhteiskerhotilan uusi malli

Kun yritykset saada Bokvillanista asukastalo eivät edenneet, alettiin Artovassa etsiä korvaavia vaihtoehtoja. Uusi tila löytyi raitiovaunulinjan 6 entiseltä kääntöpaikalta, josta se sai myös nimensä Kääntöpaikka. Koska kyseessä olivat lakisääteiset kerhotilat, oli resurssit hankintaan kerätty rakennuttajilta jo rakennusvaiheessa. Yhteiskerhotila-mallissa yksittäisten pienten talokohtaisten harrastustilojen sijasta rakennetaan tai hankitaan isompia yhteistiloja. Tilojen hoitokustannukset katetaan tavallisesti vastikkeissa paikallisen pysäköintiyhtiön – tässä tapauksessa Arabian Palvelun – välityksellä.

Yhteiskerhotila on periaatteessa tarkoitettu vain sitä ylläpitävien Arabianrannan taloyhtiöiden asukkaiden käyttöön. Klusterialueella on kuitenkin lukuisia talo- ja kiinteistöyhtiöitä, jotka eivät kuulu Arabian Palveluun. Asukkaat joutuivat pohtimaan mallia, jossa kaikki alueen asukkaat voisivat osallistua talon toimintaan ja joka olisi kuitenkin myös rasitukseltaan oikeudenmukainen.

Ratkaisusta tuli mielenkiintoinen. Ensiksikin Kääntö pisteelle perustettiin hallintoryhmä ja toimintaryhmä. Hallintoryhmän, joka päättää nimensä mukaisesti hallinnollisista ja taloudellisista asioista, valitsevat tilaa ylläpitävät taloyhtiöt. Toimintaryhmä on taas kaikille asukkaille avoin suunnittelu- ja toimeenpanoelin. Käyttö- ja kurssimaksuihin tehtiin porrastukset, joissa otettiin huomioon alennuksina vastikkeiden kautta lankeavat ylläpito-osuudet. Arabian Palvelun revii-riin kuuluville asukkaille maksut ovat siis hieman edullisempia kuin sen ulkopuolisille.

Kansalaisyhteiskunnan haamu – yhteenveto

Viime vuosikymmenien suuria trendejä on ollut markkinoiden leviäminen uusille alueille, niin maantieteellisesti kuin yhteiskuntien sisälläkin. Yhdessä kaupungistumisen kanssa se on mullistanut ihmisten ympäristön ja suhteen lajikumppaneihin. Elämäntapa on yksityistynyt, yksilöille on syntynyt rooleja, jotka ovat yhä selvemmin erillään toisistaan. Näkyvin rooli, jota meille kaikille tarjotaan, on kuluttajan, asiakkaan ja objektin rooli. Sille perustuu markkinoiden logiikka ja enenevässä määrin myös julkinen palvelutuotanto. Yksittäisinä kuluttajina vaikutusmahdollisuutemme kapenevat kuten myös yhteiskunnan kehittämistä ohjaavat kollektiiviset palautesignaalit.

Yksityistyminen ja roolien eriytyminen ovat näkyneet myös kulttuurissa. Aikoinaan kulttuurityöllä oli keskeinen rooli kansallisessa heräämisessä ja erilaisten kansanliikkeiden sisällä. Parhaimmillaan taide ja kulttuuri ovat eläneet sidoksesta massojen sielunliikkeisiin ja edesottamuksiin. Yhteisöt ja yhteiskuntaluokat kannattelivat, tuottivat ja ruokkivat luovuutta. 1960-70-luvuilla taiteen tekeminen, tuottaminen ja jakelu ammatillistuivat samalla kun kansalaisyhteiskunta alkoi pirstoutua olohuoneiden yksityisyydeksi.

Pekka Himasen Kukoistuksen käsikirjoituksessa varataan luovuudelle ja kulttuurille paitsi kansantalouden keskeisen vetohevosena myös kansakunnan henkisen hyvinvoinnin kohottajan asema. Siihen tuskin päästään jos kansalainen ymmärretään pelkäksi kulttuurin kuluttajaksi. Kansalaisyhteiskunnan tulisi löytää uudelleen päivitetty roolinsa kulttuurin lipunkantajana. Tätä kehitystä voi-

daan politiikalla – eri tasoilla – tukea jos niin halutaan.

Kansalaisyhteiskuntaa ei kuitenkaan pidä mieltää kaupallisen tai julkisen kulttuurituotannon kilpailijaksi vaan rikastajaksi. Sen on oltava lisäksi itsenäinen, myös toimintansa rahoittamisessa. Muutoinhan koko kansalaisyhteiskunta voidaan niin halutessa lopettaa viranomaispäätöksellä.

Tässä artikkelissa kuvatuissa malleissa kulttuurityöllä on ollut valtavirrasta poikkeava rooli. Pääosassa ovat olleet paikalliset aktiivit, jotka ovat ymmärtäneet kulttuurin osaksi kaupunginosiensa kehittämistä. Välineeksi. Samalla myös toimijat ovat kehittyneet itse ja luoneet ympärilleen rikastavia yhteisöjä. Aktivistien joukko ei ole kaikkialla vielä suuren suuri, mutta kumppanuuksien mukanaan tuomat hyödyt ovat ainakin kaikille osapuolille ilmeiset.

1960-luvulla Martti Ilveskorven luotsaama Asuntosäästäjät ry. oli hetken pääkaupunkiseudun suurimpia rakennuttajia. Asuntosäästäjät oli kansanliike, joka mahdollisti asuntoa tarvitseville rahoituksen ja osallistumisen hartiapankin kautta talojen rakentamiseen. Yhdistys jäsenineen oli mukana myös infrastruktuurin ja sosiaalisten rakenteiden luomisessa. Asuntosäästäjien malli jäi pian kuitenkin pankkien ja rakennusliikkeiden jalkoihin. Muttei aivan kuollut. Edelleenkin alueet, jotka onnistuvat värväämään liikkeelle kaikki voimavaransa, lähitalouden pääoman ja inhimillisen pääoman, tulevat olemaan jatkossa vahvoilla. Myös markkinoiden ymmärtämillä mittareilla.

Artova Sessiot

Tavoitteet

Artovan alueella (Arabianranta, Toukola ja Vanhakaupunki) kehitettiin vuonna 2009 omaehtoiseen kehittämiseen ja aktivoimiseen tähtäävät Artova Sessiot. Niiden tavoitteena on aktivoida kaupunginosayhdistyksen toimintaan mukaan uusia henkilöitä, varsinkin sellaisia jotka eivät aiemmin ole olleet vapaaehtois-toiminnan piirissä, tai eivät muuten päätyisi kosketuksiin kaupunginosayhdistyksen kanssa. Toinen tärkeä tavoite on päätyä konkreettisiin toimenpide-ehdotuksiin alueen kehittämiseksi. Kolmantena tavoitteena on saattaa uudella tavalla alueen eri toimijat, luottamushenkilöt ja viranomaiset luontevaan kanssakäymissuhteeseen keskenään. Alueen ensimmäinen sessiosarja piti sisällään kolme kokonaisuutta, joista jokainen keskittyi yhteen teemaan.

- Sessio I **Turvallisuus**
- Sessio II **Moninaisuus**
- Sessio III **Yhteisöllisyys**

Teemat poimittiin vuonna 2008 toteutetusta What's next Arabianranta -tutkimuksesta, jossa ne listattiin alueen heikoiksi signaaleiksi Arabianrannan 2015 vetovoimatekijöinä.

Sessioiden rakenne

Kukin sessio toimii omana kokonaisuutena, joka mahdollistaa osallistumisen yhteen, tai vaikka jokaiseen tapaamiseen. Yksittäisen session tavoitteena on selvittää teemaan liittyviä ilmiöitä ja asioita, valita kehityskohteita ja laatia valittuihin kehityskohteisiin konkreettisia ratkaisuja sekä muodostaa toimintaryhmiä viemään ratkaisut käytäntöön. Kullekin toimintaryhmälle valitaan vetäjä. Kaupunginosayhdistys lupautuu tukemaan kutakin toimintaryhmää.

Yksittäisen session rakenne on kaksijakoinen. Kustakin teemasta järjestetään ensin aloitustapahtuma, joka toimii alueellisena puskaradio-mainoksena varsinaiselle työpajalle. Aloitustapahtumasta saadaan myös hyvin informaatiota siitä, mitä teemasta tulee todennäköisesti nousemaan esiin. Näin sessioiden ve-

täjät voivat valmistautua työpajaan. Varsinaisessa työpajassa toisiinsa törmäytetään alueen asukkaat, edustajat alueen yhdistyksistä, oppilaitoksista, yrityksistä ja alueen valtuutetut sekä asiaan liittyvät viranomaiset. Toimijat keskustelevat ja laativat konkreettisia kehitysehdotuksia eri teemoista. Osa osallistujista, varsinkin viranomaiset, täsmäkutsutaan sessioihin. Muuten sessiot ovat avoimia kaikille. Kukin paikalle saapunut osallistuu tasaveroisena.

Sessioissa ei ole alustuksia, vaan kukin osallistuja jakaa tietonsa ja taitonsa ryhmissä. Toimintatapa poikkeaa näin täysin nykyisistä kanssakäymisen ja vaikuttamistapojen muodoista eri toimijoiden kesken. Tarkoitus on muodostaa luonnollista kanssakäymistä sekä inhimillistää esimerkiksi valtuutettuja ja viranomaisia. Sessioissa käsitellään vain niitä asioita joita osallistujat tuovat mukanaan. Mitään ennakolta valmisteltua, lukuun ottamatta teemaa ei ole. Kukin aihe ensin analysoidaan ja avataan. Sen jälkeen sitä ryhdytään supistamaan konkreettisiksi kehitysehdotuksiksi pitäen mielessä realistiset toteutusmahdollisuudet.

Kehittäessään esille nostamiaan asioita osallistujat tulevat samalla sitoutuneeksi konkreettisten toimenpide-ehdotusten eteenpäin viemiseen. Kun session lopussa valitaan ryhmille vetäjiä, on jokaisessa järjestetyssä sessiossa ilmaantunut useampi halukas. Sessioiden työtavat on kehitetty erittäin demokraattiseksi. Yksittäisten henkilöiden ideat jalostuvat yhteiseksi kehittämiskohteiksi melkein kuin itsestään.

Sessioiden lopputulos

Ensimmäisten Artova Sessioiden lopputuloksena syntyi useita toimintaryhmiä. Ryhmiin liittyi lukuisia uusia innostuneita asukkaita, vanhoja aktivisteja sekä kuhunkin teemaan liittyviä viranomaisia. Ilahduttavan moni osallistunut kertoi loppuyhteenvedossa session olleen hämmästyttävän hieno tapa päästä osalliseksi alueen asioista ja tutustua eri toimijoihin. Sessiot onnistuivat yli kaikkien odotusten. Oleellista on että valta, vapaus ja vastuu jalkautettiin alueen asukaille ja toimijoille.

JANNE KAREINEN JA TAINA MIKKOLA

www.artova.fi

Kartta: Olli Turunen

Kuninkaankolmio

Kuntien raja-alueiden yhteistyö

Kuninkaankolmion seudullinen aluekehittämiprojekti

YHTEISTYÖN JA -SUUNNITTELUN TARVE pääkaupunkiseudun kaupunkien raja-alueilla on tunnustettu kaupunkien hallinnossa ja kolmannella sektorilla. Yhtenä kiinnostuksen kohteena on ollut Kuninkaankolmio eli alue, jossa kolmen kaupungin (Espoo, Helsinki ja Vantaa) rajat kohtaavat. Alue on nostettu esille maankäyttöön ja palveluiden suunnitteluun liittyvissä linjauksissa vuodesta 2005 lähtien. Vuoden 2008 marraskuussa Kuninkaankolmiosta tuli seudullinen aluekehittämiprojekti pääkaupunkiseudun kaupunginjohdajien päätöksellä. Sille annettiin tehtäväksi kehittää Helsinkiä, Espoota ja Vantaata palveleva yhteinen aluekehittämisen toimintatapa. Päätöksen mukaan yhteisellä toiminnalla luodaan edellytykset maankäytön ja palveluiden järjestämiselle yli kuntarajojen.

Kolmannella sektorilla (yhdistykset ja yhteisöt) kolmen kaupungin raja-alueella tapahtuvan yhteistyön merkitys on tiedostettu poliittisia päätöksiä aiemmin. Vuonna 1994 Vantaan, Espoon ja Helsingin kaupunginosayhdistykset kiinnittivät laatan suomalaisen kotiseutuliikkeen 100-vuotisjuhlavuoden kunniaksi kiveen, joka sijaitsee Vantaan ja Helsingin rajalla, Espoon rajan läheisyydessä. Laatan tekstissä muistutetaan yhteistyön tärkeydestä alueella.

Kuninkaankolmion seudullisen aluekehittämiprojektin projektialueeseen kuuluvat Helsingistä Kuninkaantammi, Malminkartano ja Malminkartanoon rakennettava uusi asuinalue Honkasuo, Espoosta Uusmäki ja Painiitty sekä Vantaalta Myyrmäki ja Kaivoksela. Vaikka tämä on määritelty viralliseksi projektialueeksi, aluetta tarkastellaan laajemmin toiminnallisena alueena muun muassa palvelujen suunnittelussa. Nykyisellään projektialueen väestömäärä on noin 28 000. Uusmäkeen, Kuninkaantammeen ja Honkasuolle rakentuvat kokonaan uudet asuinalueet. Myyrmäessä, Kaivoksella ja Malminkartanossa tapahtuu pääosin täydennysrakentamista. Kun alueella tapahtuva uudis- ja täydennysrakentaminen on kokonaisuudessa toteutunut, löytää alueelta uuden kodin noin 15 000 ihmistä.

Kuninkaankolmion kehittämisfoorumi

Kuninkaankolmion alueen aikaisemmasta yhteistyöstä huolimatta siellä ei ole olemassa yhteistä aluekehittämisen toimintatapaa tai sen tarvitsemia verkostoja. Kuninkaankolmion kehittämisfoorumi -hanke perustettiin luomaan alueelle tiedonrakentamisen ja hallinnan työkalua. Hanke hyväksyttiin osaksi pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelmaa ja sille myönnettiin Uuden-

maan maakunnan kehittämisrahaa kevästä 2009 alkaen. Ulkopuolinen rahoitus jatkui kevääseen 2010 saakka. Tällä hetkellä kehittämisfoorumi ja sen työtavat ovat osa Kuninkaankolmion seudullisen aluekehittämisprojektin toimintaa.

Projektsuunnitelman 2009 mukaan Kuninkaankolmion kehittämisfoorumi on kommunikation ja dialogin väline. Se täydentää kaupunkien nykyisiä vuorovaikutuskäytäntöjä ja koostuu

- 1) suunnittelu- ja kehittämisportaalista (www.kuninkaankolmio.fi)
- 2) painetusta mediasta
- 3) tiedotus- ja keskustelutilaisuuksista
- 4) monipuolisista tiedonkeräämis- ja osallistamismenetelmistä
- 5) alueella sijaitsevista infopisteistä

Kehittämisfoorumi toimii seudullisen kehittämisprojektin työvälineenä internetissä, painettuna ja kasvokkain. Se palvelee kaupunkien välistä suunnitteluyhteistyötä, eri toimijoiden tiedonrakentamista, suunnitteluun liittyvää osallistumista ja julkista keskustelua sekä alueidentiteettien tunnistamista ja alueen markkinointia.

Aikaisempi kehitystyö ja projektialueen nykytilanne

Kehittämisfoorumin toimintaympäristöissä, internetissä, painettuna ja kasvokkain, on tapahtunut viime vuosina paljon kehitystyötä. Tarkastelen alueella toiminutta Kansalaiskanava-hanketta ja muita kehityshankkeita, jotka kytkeytyvät kehittämisfoorumin ideaan. Luvussa tuodaan esille myös projektialueen nykytilanne kunkin toimintaympäristön suhteen.

Kansalaiskanava-hanke

Kuninkaankolmion oli osa vuosina 2005–2007 toimineen Kansalaiskanava-hankkeen projektialuetta. Hankkeen tavoitteena oli edistää kansalaisten ja hallinnon välistä vuorovaikutusta ja testata kohdealueella seudullisia vuorovaikutusmenetelmiä. Hankkeen toteuttaja oli Helsingin kaupunginosayhdistykset ry Helka. Hankkeen lopputuloksena annettiin konkreettisia toimenpite-ehdotuksia hallinnon ja kansalaisten välisen vuorovaikutuksen kehittämiseksi pääkaupunkiseudulla sekä julkaistiin konkreettisia apuvälineitä ja menetelmiä aluetoimijoiden käytettäväksi.

Kansalaiskanava-hankkeessa nousivat vahvasti esille seudulliseen tiedonsaantiin liittyvät asiat. Hankkeen tuloksien mukaan seudullinen tieto ja tiedottaminen tarvitsevat yhtenäisen paikan internetissä ja painetussa mediassa. Palautteiden ja aloitteiden antamisen sekä niihin reagoimisen tavat tulisi määritellä. Lisäksi osallistumis- ja vuorovaikutusprosessit olisi kuvattava. Konkreettisia työkaluja vuorovaikutukseen kirjattiin hankkeen tuloksena ilmestyneisiin oppaisiin Virtaa vuorovaikutukseen! (2007) ja Vuorovaikutuksen työkaluja alueen toimijoille (2007).

Hankkeen päättyessä vuoden 2007 lopussa projektipäällikkö Anna Kanervo arvioi, että hanke on koettu hyödylliseksi ja merkitykselliseksi. Paljon tietoa saatiin koottua yhteen ja päästiin luvattuihin tuloksiin. Kehittämistyö on kuitenkin ollut hidasta. Kehittämisfoorumi perustuu osin Kansalaiskanavan tuloksiin ja suosituksiin.

Internet

Helsingin kaupunginosayhdistys Helkalla on ollut vuosia käynnissä Kotikatu-projekti, jonka tavoitteena on tuottaa jokaiseen helsinkiläiseen kaupunginosaan kotisivut. Kaupunginosille tarjo-

taan pitkäjänteistä opastusta ja tukea kotisivujen rakentamiseen sekä ylläpitoon. Kuninkaankolmion alueella Malminkartanossa asukasyhdistyksen kotisivut ovat Helkan järjestelmässä.

Vantaalla asukasyhdistyksen sivuilla ei ole yhtenäistä formaattia Helsingin tapaan. Vantaan kaupunki on tehnyt alueportaaleja, joista Länsi-Vantaan portaaliin on koottu tietoa alueesta ja sen tapahtumista. Virtuaaliseen järjestötaloon (www.vantaalla.info) on koottu järjestöjen yhteystietoja ja tapahtumia. Vantaalaisilla asukasyhdistyksillä on kotisivuja, jotka poikkeavat toisistaan hyvin selkeästi. Uudenlaista portaalimaailmaa edustaa www.pahkinarinne.fi -sivusto, jonne on koottu Pähkinärinnettä käsittelevää tietoa alueportaalimaisesti Leijonien toimesta.

Espoolaisilla asukasyhdistyksillä on jonkin verran omia sivuja. Vantaan kaltaisia alueportaaleja Espoon kaupungilla ei ole. Kaupunginosayhdistyksen yhteystietoja ja tietoa asukastoiminnasta löytyy Espoon kaupungin kotisivuilta.

Kuninkaankolmion kehittämisfoorumin internetsivuista on tarkoitus luoda alueportaalimaiset. Oppiva kaupunkisuunnittelu (OPUS) -hankkeessa vuosina 2005–2008 on rakennettu erilaisia alueellisia sivustoja, OPUS-foorumeita. Sivustot tukivat paikallisia kehittämis-, suunnittelu-, ja kaavoitushankkeita. Hankkeessa kehittämisfoorumit (jatkossa kehittämisportaalit) liittyivät asutun alueen kehittämiseen, olivat pysyväisluonteisia ja alueportaalimaisia. Portaalit kytkeytyivät kaikkiin alueella käynnissä oleviin suunnitteluprosesseihin ja kehityshankkeisiin. Niiden alueellisiin sisältöihin kuului vuorovaikutustyökaluja sekä hankkeisiin ja suunnitteluun liittyviä sisältöjä¹. Kuninkaankolmion portaalissa kiinnitetään huomiota hankkeen kehittämissuosituksiin eli haetaan portaaliin tiedon tuottamisen helpoutta ja havainnollisuutta.

Painettuna

Projektialueen asukkaiden kanssa käydyissä keskusteluissa on selvinnyt, että printtimedia on edelleen suosittu paikallistiedon lähde. Kuninkaankolmion projektialueella ilmestyy kaupunkien julkaisemia, kaupallisia ja asukasyhdistyksen lehtiä, joissa käsitellään paikallisia asioita. Lehtiyhtymän joka kotiin jaettavat lehdet (Helsingin Uutiset, Länsiväylä ja Vantaan Sanomat) alueellisine painoksineen ovat tärkeitä paikallistiedon kokoajia. Lisäksi Vartissa on aluetta koskevia uutisia. Kaupallisten lehtien lisäksi Kuninkaankolmion vaikutusalueella ilmestyy kuusi asukasyhdistysten lehteä. Näistä levikiltään laajin on Tanotorvi, joka ilmestyy 12 kertaa vuodessa. Lehteä jaetaan Helsingissä tietyllä alueella joka kotiin ja sitä löytyy nippujakeluna kaupoista Kaivokselassa ja Myyrmäessä.

Kasvokkain

Kaupunkien vuorovaikutus- ja osallistumiskäytännöt vaihtelevat. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa työskentelee kolme vuorovaikutussuunnittelijaa, joiden tehtäviin kuuluu kaavoitukseen liittyvät vuorovaikutusasiat. Helsingissä järjestetään myös alueellisia ylipormestarin asukasiloja, joissa puhutaan alueen ongelmista ja tulevaisuudesta. Tilaisuuksiin osallistuu asiantuntijoita eri hallinnon aloilta. Jokaisella virastolla on lisäksi omia käytäntöjään vuorovaikutuksessa. Suunnitelmiin liittyviä asukasiloja järjestetään monissa virastoissa.

Espoossa ja Vantaalla kaavoituksen vuorovaikutusasiat kuuluvat suunnittelijoiden työnkuvaan ja erillisiä vuorovaikutussuunnittelijoita ei ole. Espoossa sekä Vantaalla järjestetään Helsingin tavoin asukasiloja muun muassa suunnitteluun liittyen. Espoossa alueneuvottelukuntien tilalle on perustettu alueelliset asukasfoorumit. Niissä käsitellään alueen asumisviihtyvyyteen liittyviä asioita. Asukasfoorumeilla on valmisteluryhmät ja koko asukasfoorumitoimintaa koordinoi Espoon kolmen asukasjärjestöjä edustavan keskusjärjestön muodostama asukasfoorumityöryhmä. Vantaalla toimivat aluetoimikunnat, jotka edistävät alueen asukkaiden hyvinvointia, osallistumismahdollisuuksia ja kestävä kehitystä. Aluetoimikuntien jäsenet valitsee kaupungin-

valtuusto. Jäsenet ovat alueen asukkaita ja osa heistä on valtuutettuja tai varavaltuutettuja. Alue-toimikunnat järjestävät myös asukasilloja. Aluekoordinaattorit koordinoivat aluetoimikuntien työtä ja kehittävät alueellisen osallistumisen välineitä.

Kolmen kaupungin erilaisten vuorovaikutuskäytäntöjen johdosta Kuninkaankolmion asukkaat ovat tottuneet vaikuttamaan toisistaan poikkeavin tavoin ja tottuneet erilaisiin työtapoihin vuorovaikutuksessa. Lisäksi Kansalaiskanavan aikana alueen asukkaat pääsivät osallistumaan kaikille avoimiin tietyn teeman ympärille koottuihin asukastilaisuuksiin, raja-aluefoorumeihin. Alustajina toimivat virkamiehet ja alueen asukkaan saivat kysellä heiltä ko. teemasta. Lisäksi Kansalaiskanavan aikaan painotettiin virkamiesten ja asukkaiden kohtaamisia muuallakin kuin asukastilaisuuksissa, esimerkiksi virkamiespäivystyksissä kirjastossa.

Asukkaiden omaehtoista yhteistyötä kaupunginosien välillä yli kuntarajojen ei liiemmin tällä hetkellä ole. Kansalaiskanavan aikana alueen asukas-yhdistykset tapasivat toisiaan säännöllisesti ja ainakin yksi yhteinen projekti Vantaan ja Espoon asukastoimijoiden syntyi. Nämä tapaamiset eivät kuitenkaan ole jatkuneet hankkeen päättymisen jälkeen.

Kehittämisfoorumin tilanne

Internet

Suunnittelu- ja kehittämisportaalin suhteen pohditaan perusasioita. Hankkeen alkaessa Kuninkaankolmion tiedottavat internetsivut perustettiin keväällä 2009 seutuportaaliin. Tätä päätöstä tukivat Kansalaiskanavan suositukset koota seudullista tietoa yhteen paikkaan. Nykyisillä hankkeen kotisivuilla on perustietoa aluekehittämiprojektista, kuvaus projektialueesta ja yhteystietoja.

Nykytilanteessa, jossa internetin julkaisujärjestelmät ovat kehittyneet, seutuportaalin julkaisujärjestelmä on vanhentunut ja kankea. Seutuportaalin uudistus on aloitettu, mutta se etenee Kuninkaankolmion suunnittelu- ja kehittämisportaalin näkökulmasta liian hitaasti. Näin ollen on päädytty uuden sivuston perustamiseen eri julkaisujärjestelmään. Vuoden 2010 alussa on aloitettu uuden portaalin hankinta.

Hankeryhmissä on käyty runsaasti keskustelua uudesta suunnittelu- ja kehittämisportaalista. Kuninkaankolmio on valmiiksi asuttu alue ja alueellista tietoa on olemassa paljon. Keskustelupalstat koetaan ongelmallisiksi, koska niitä on todella paljon ja keskustelu ei kaupunkien omilla sivuilla ole kovin aktiivista. Virkamiehillä ei myöskään ole työtehtävien ja niihin käytettävän ajan puitteissa mahdollista seurata erilaisia keskustelupalstoja. Yhtenä pohdittavana asiana on ollut portaalin tarve ja siihen vastaaminen. Internetissä on runsaasti erilaisia sivustoja ja kaupunkilainen eksyy helposti tähän tietotulvaan. Millä tavalla uusi portaali, voisi vastata tähän haasteeseen? Miten taataan ettei Kuninkaankolmion portaalista tule vain samanlaista nettisivua kaikkien muiden sivujen joukossa? Ikuinen kysymys on myös sivujen päivitys- ja sisällöntuotantovastuu. Varsinkin kolmen kaupungin yhteistyöprojekteissa vastuiden määrittely on tärkeää.

Myyrmäen aluefoorumeissa joulukuussa 2009 kyseltiin alueen asukkaiden näkemyksiä ja mielipiteitä uuden portaalin kehittämisestä. Yhtä yhteistä näkemystä portaalin sisällöstä ei odotetusti löytynyt. Uudelta portaalilta toivottiin monipuolisuutta sekä aluetiedon ja rakentamisen aika-
taulujen kokoamista yhteen paikkaan. Tiedon havainnollisuuteen toivottiin myös kiinnitettävän huomiota.

Portaalin kehittämisessä ja rakentamisessa on päätetty edetä pienin askelin. Uuden portaalin välttämättömät sisällöt määritellään vuoden 2010 alussa. Uusi portaali kootaan palasissa, lisäten aina uusia toiminnallisuuksia kun niihin tarve ilmenee.

Painettuna

Asukastilaisuuksissa ja asukkaiden muissa kohtaamisissa on tullut esille, että internet ei voi olla ainoa tiedonlähde. Monet eivät osaa, eivät halua tai ei ole aikaa käyttää internettiä. Printtimedian merkitys tiedonjakajana on kiistaton. Tarkoituksena on vuosittain laatia Kuninkaankolmion aluekehittämisprojektista suunnittelujulkaisu, johon kartoitettiin sisältötoiveita aluefoorumissa joulukuussa 2009. Sisällöstä on käyty keskustelua myös aluekehittämisprojektin sisäisissä kokouksissa.

Tällä hetkellä alueella ajankohtaisen aluetiedon tärkein tuottaja ovat keskustelujen perusteella Lehtiyhtymän lehdet. Lisäksi kaupunkien omat suunnittelujulkaisut luetaan tarkkaan. Lehtiyhtymän lehtien ongelmaksi koettiin ilmoitusten korkeat hinnat. Tällä hetkellä alueella ei ilmesty lehteä, jossa yhdistykset voisivat julkaista ilmoituksiaan ilmaiseksi tai pientä korvausta vastaan. Tapahumista tiedottaminen on näin ollen vaikeutunut.

Nykyisellään tiedon kokoaminen edellyttää jokaisessa kaupungissa ilmestyvien lehtien lukemista. Suunnittelujulkaisu voisi koota aluetietoa esimerkiksi kerran vuodessa yhteen. Siitä ei kuitenkaan voi rakentua alueen uutisjulkaisua, koska ilmestymistiheys on kerran vuodessa. Suunnittelujulkaisun ilmestymisen aikataulusta tai sisällöstä ei ole vielä tehty päätöksiä.

Kasvokkain

Kasvokkain kohtaamiselle on edellytyksensä, että tiedossa ovat keskeiset yhteisöt ja yritykset, joiden kanssa kehittämistyötä tehdään. Kehittämisfoorumin työ alkoi alueen toimijaverkostojen kokoamisella. Tässä työssä hyödynnettiin Kansalaiskanava-hankkeen ajoilta peräisin olevaa toimijalista. Lisäksi kaupunkien aluetta suunnittelevista virkamiehistä koottiin omat yhteyshenkilöluettelonsa. Kuninkaankolmion seudullisen aluekehittämisprojektin osana toimii näistä suunnittelijoista koottuja ryhmiä.

Syksyn 2009 aikana tärkeäksi tehtäväksi nähtiin alueverkostojen kokoaminen ja valittujen yhteisöjen sekä henkilöiden tapaaminen. Alueen asukasyhdistykset koottiin samaan tilaan kuulemaan aluekehittämisprojektista ja löytämään uudelleen yhteys Kansalaiskanava-hankkeen jälkeen. Tapaaminen koettiin hyödylliseksi. Yhdistyksien välillä on hyvin vähän yhteistyötä, koska huomio keskittyy vain omaan asuinalueeseen. Yhteistyö yhdistyksien välillä yli kuntarajojenkin nähtiin kyllä tarpeelliseksi. Yhteisiä kehittämiskohteita löytyi niin Myyrmäen aluekeskuksesta kuin naapurikaupunginosien raja-alueilta.

Asukasyhdistystapaamisen jälkeen alueen asukkaita kohdattiin joulukuussa Myyrmäessä aluefoorumin merkeissä. Paikalle oli saatu kattava joukko aluetta suunnittelevia virkamiehiä. Aluefoorumissa testattiin erilaisia osallistamismenetelmiä työpajoissa, joihin 25–30 osallistujaa siirtyivät alustuksien jälkeen. Työpajojen aiheina olivat Myyrmäen palvelut, Myyrmäen keskustan kaavoitus, kulkuyhteydet, Myyrmäen viihtyisyys ja Kuninkaankolmion viestintä. Jokaisessa työpajassa oli oma toisistaan poikkeava työskentelymenetelmä. Tilaisuudessa olleet virkamiehet kokivat saaneensa hyödyllistä tietoa työnsä tueksi. Selkeitä kehittämiskohteita alueelta löytyi.

Myyrmäen joulumarkkinoilla aluekehittämisprojekti siirtyi asukkaiden pariin. Kaksipäiväisillä markkinoilla kerättiin tietoa pisteinä kartoille sekä ideoita kyselylomakkeella. Ajatuksia vaihdettiin suunnittelijoiden kanssa myös Kuninkaankolmion karttalakanan edessä. Asukkaille jaettiin kangaskasseja levittämään viestiä nettisivuista ja esitteitä kertomaan lyhyesti projektin tavoitteista. Kiinnostusta alueen kehittämiseen löytyi ja vapaamuotoiset keskustelut antoivat ajattelemisen aihetta varmasti niin asukkaille kuin suunnittelijoille.

Toisena markkinapäivänä markkinabusseissa kerrottiin Kuninkaankolmion alueesta. Markkinabussilla oli mahdollista matkustaa Uusmäestä, Konalasta ja Malminkartanosta Myyrmäkeen ostoksille. Ihmiset olisivat olleet kiinnostuneita kiertoaajelubussista enemmän kuin markkinalin-

jasta. Bussiajelen vääränlainen konsepti ja joulukiireet verottivat markkinabussin kävijöitä. Bussien opastus sai kehuja ja alueesta ja siellä tapahtuvista muutoksista oltiin aidosti kiinnostuneita.

Syksyn 2009 järjestettyjen tapahtumien lisäksi aluekehittämisprojektia ja kehittämisfoorumin tavoitteita on esitelty asukasyhdistyksien kokouksissa, Myyrmäen aluetoimikunnassa sekä erilaisissa muissa tilaisuuksissa. Lisäksi pyynnöstä on kirjoitettu juttuja lehtiin. Voi siis todeta, että syksy 2009 on mennyt pitkälti oleellisten yhteistyötahojen kartoittamiseen ja tapaamiseen sekä hankkeen tunnetuksi tekemiseen.

Kehittämisfoorumi seudullisen vuorovaikutuksen osana

Kuninkaankolmion alue ei ole ensimmäistä kertaa projektin kohdealueena. Kansalaiskanava-hankkeen aikana alueen asukasjärjestöt, muut yhteisöt ja asukkaat osallistuivat erilaisiin tapahtumiin ja kertoivat kyselyssä mielipiteitään arjen ongelmista kaupunkien raja-alueella. Tämä asettaa Kuninkaankolmion kehittämisfoorumille haasteita. Alueen asukkaat odottavat kaikkien tapaamisien perusteella nyt todellisia toimia ja muutoksia alueella.

Kun aluekehittämisprojektin toimintatapoja vielä muodostetaan, on jollain tavalla taattava, ettei asukkailta mene usko osallistumiseen. Asukkaat on tärkeä saada ymmärtämään, että kaikki kolme kaupunkia tekevät itsenäisesti päätöksiä esimerkiksi peruskorjauksista ja rakentamisen aikatauluista. Samalla on kerrottava heille, millä aikataululla nämä asiat etenevät. Alueella tuntuu olevan epätietoisuutta siitä, mitä tapahtuu ja milloin ja siihen Kuninkaankolmion projektilla on mahdollista hankkia vastauksia.

Kuninkaankolmion kehittämisfoorumi ei ole mikään uusia innovaatio, jossa uutta ja ihmeellistä keksitään kaupunkien raja-alueella. Pikemminkin on kysymys hyväksi todettujen toimintatapojen, työskentelymenetelmien ja yhteydenpitokeinojen käyttöönottamisesta ja niiden saattamisesta osaksi toimintatapoja. Se, että projektin kohdealue sijaitsee kolmen kaupungin raja-alueella, merkitsee paneutumista kolmen kaupungin käytäntöihin ja siellä oleellisten prosessien löytämistä toimintatapojen omaksumisen kannalta.

Espoon, Helsingin ja Vantaan vuorovaikutuskäytännöt vaihtelevat. Kunkin kaupungin asukkaat ovat tottuneet osallistumaan oman kaupunkinsa tilaisuuksiin. Yleisin toimintatapa lienee edelleen suunnitelmien esittely asukastilaisuuksissa. Tähän toimintatapaan kaikki ovat tottuneet. Kehittämisfoorumin tehtävänä olisikin löytää kaikille kaupungeille uusia ja yhteisesti sopivia asukastilaisuuksien osallistamismenetelmiä monipuolistavia työtapoja. Kaikki ovat oppimassa uutta, niin virkamiehet kuin asukkaat. Uusien työtapojen omaksuminen ei ole vain tahtokysymys, vaan myös resurssikysymys. Tähän mennessä kehittämisfoorumi on voinut tarjota resursseja uusiin työtapoihin, mutta jatkossa niitä tulee löytää kaupunkien sisältä.

Kansalaiskanava-hankkeessa paneuduttiin seudulliseen vuorovaikutukseen. Kuninkaankolmion kehittämisfoorumissa näkökulma on asukkaan arjessa. Kysymyksessä eivät ole kaikkia Helsingin seudulla asuvia kiinnostavat asiat, vaan Kuninkaankolmion arjen alueen suunnittelu- ja kehittämiskysymykset. Asukkaat ovat kiinnostuneita vaikuttamaan oman asuinalueensa asioihin. Ne koskevat yleensä kaavoitusta, viheralue suunnittelua tai palveluverkkojen tarkistamista. Kaupunkien raja-alueella asuvia kiinnostaa niin ikään heidän oma elinympäristönsä. Aluefoorumissa eräs asukas totesi, että ”kuntaraja on kuin vesioja, siinä se kulkee, mutta ei merkitse”. Tuntuu, että Kuninkaankolmion alueella kuntaraja näkyy lähinnä seutulipun hinnassa ja kunnallisten palveluiden hakemisessa omasta kunnasta. Nämä ovat tietenkin isoja asioita arjessa, mutta tilanteeseen on sopeuduttu ja eletään arkea rajoitteiden puitteissa ollen kiinnostuneita arjen ympäristöstä, johon kuuluu asioita myös kuntarajan toiselta puolelta. Kehittämisfoorumin tehtävänä onkin

koota tietoa Kuninkaankolmion kolmen kaupungin rajalla sijaitsevasta arjen alueesta yhteen ja luoda keinoja tasapuolisiin vaikuttamismahdollisuuksiin yli kuntarajojen.

Onko olemassa seudullista vuorovaikutusta? Missä tilanteissa kysymys on seudullisuudesta ja missä arjesta? Kuten todettu, Kuninkaankolmion alueen kehittäminen ei kosketa koko seutua, joten kysymys ei ole seudullisen vuorovaikutuksen kehittämisestä, vaan kolmen kaupungin raja-alueella sijaitsevan arjen alueen asioiden yhteen kokoamisesta ja vuorovaikutuksesta. Toki vuorovaikutuksen keinot ovat pääosin samoja aluetasosta riippumatta. Kuninkaankolmion alueelta nousee esille teemoja, jotka koskettavat alueen arkea, mutta ovat samalla seudullisia asioita. Esimerkiksi matkalippujen tariffijärjestelmän uudistus on alueella erittäin tärkeä teema.

Hankkeen yhteydessä on keskusteltu luonnollisesti paljon rajoista. Jokaisen asian raja kulkee jossakin, myös Kuninkaankolmion projektialueen raja. Se vaikuttaa arkeen vähemmän kuin kuntaraja, mutta sen määrittely merkitsee kuitenkin aina joidenkin ulos jättämistä kehittämistyöstä. Haasteena tulevaisuudessa on löytää ihmisten ”arjen alueita” ja tuottaa niistä koottua tietoa yhteen. Ihmisiä kiinnostaa eniten heidän oman lähialueensa, joten sopivien aluekokonaisuuksien löytäminen arjen näkökulmasta esimerkiksi internetin alueportaaleille on oleellista.

Kansalaiskanava-hankkeessa pohdittiin seudullisen vuorovaikutuksen nykytilaa ja sen kehittämistä. Toimenpide-ehdotuksista valitettavan vähän on toteutunut. Hankkeen kohdealueen toimijoiden yhteistyö on myös hiipunut. Kuninkaankolmion kehittämisfoorumin tehtävänä olisi löytää toimintatapoja, jotka jäisivät elämään osaksi seudullista aluekehittämishanketta. Haasteet ovat samankaltaisia kuin Kansalaiskanavassa aikoinaan. Seudullista vuorovaikutusta eikä Kuninkaankolmion raja-alueen vuorovaikutusta koordinoi työkseen kukaan. Kehittämisfoorumin tehtävänä on saattaa osapuolet yhteen ja kehittää toimintatapa, joka takaa jatkuvuuden. Kehittämisfoorumin toimintatapojen kehittämisessä on törmätty jo kauan pinnalla olleisiin haasteisiin.

Kenen tehtäviin mikäkin kuuluu? Kuka takaa jatkuvuuden? Mitä osallistuminen vaikuttaa?

Kuninkaankolmion aluetta koskettava ajankohtainen asia on Helsingin ja Vantaan välinen kuntaliitosselvitys. Suhtautuminen seutuyhteistyöhön alueella vaihtelee juuri tästä syystä. Osa suhtautuu epäilevästi koko projektiin, koska kokee sen olevan vain esityötä liitosta varten, toiset taas ymmärtävät projektin erillisyyden kuntaliitoskysymyksestä alueen asukkaiden arjen helpottajana.

Mahdollinen kuntaliitos ei poista tarvetta kehittää toimintatapoja alueiden välille, joiden historia ja käytännöt ovat toisistaan poikkeavia. Paikallistuntemuksen ja yhteistyön avulla se vain on mahdollista.

Kuninkaankolmion kehittämisfoorumeissa ydinkysymykseksi on mielestäni muodostumassa tieto, sen määrä ja paikka. Kootaan sitten tietoa internetiin, lehteen tai vaihdetaan kasvokkain, tulisi siitä pystyä poimimaan se oleellinen. Kuka määrittelee oleellisen ja miten välttää päällekkäisen tiedon tuottaminen? Kehittämisfoorumeilla on vielä paljon kysymyksiä ratkaistavana ja asioita eteenpäin vietävänä. Pienillä askelilla kuljetaan kohti päämäärää.

Viitteet

- 1) Rantanen Heli & Pilvi Nummi (2009) Alueella on tietoa. Teoksessa Staffans Aija & Väyrynen Eija (toim.). Oppiva kaupunkisuunnittelu, 29–75. Arkkitehtuurin julkaisuja 2009/98. Teknillinen korkeakoulu TKK, Arkkitehtuurin laitos

Lähteet

Maankäytön ja asuntopolitiikan strategisia linjauksia (2005). Pääkaupunkiseudun neuvottelukunta. <http://www.hel2.fi/Helsinginseutu/Pks/Maankaytto_ja_asuntopolitiikka_linjaukset_2005.pdf>.

Kaupunkiseutusuunnitelma. Maankäytön, asumisen, ja liikenteen yhteensovittamisen ja kuntarajat ylittävien palvelujen parantaminen pääkaupunkiseudulla ja Helsingin seudulla (2007). <<http://www.hel2.fi/helakanslia/Kaupunginvaltuusto/Esityslistat/071640280.htm>>.

Kuninkaankolmion projektiohjelma (2009).

Länsi- Vantaan kaupunkipolut. Myyrmäki, Kaivoksela, Vapaala. (2009). <http://www.lansivantaa.fi/File/245df4d6-f292-4cd9-9fee-80e706a4768b/Myyrmaki_kaupunkipolut.pdf>.

Kansalaiskanava (2009).

http://helka.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2201&Itemid=902>.

Kansalaiskanavan tarina (2009).

http://helka.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2240&Itemid=907>.

Kotikatu (2009).

http://helka.net/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=111>.

Rantanen Heli & Pilvi Nummi (2009). Alueella on tietoa. Teoksessa Staffans, Aija & Eija Väyrynen (toim.). Oppiva kaupunkisuunnittelu, 29–75. Arkkitehtuurin julkaisuja 2009/98. Teknillinen korkeakoulu TKK, Arkkitehtuurin laitos.

Aluetoimikuntien johtosääntö (2009). <http://www.vantaa.fi/liitetiedosto.asp?path=1;304;25350;25352;82168>.

Espoon kaupunki/Asukasfooromit (2009). www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;18678;18734;9422.

Espoon kaupunki/Kaupunginosayhdistykset (2009). www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;18678;18734;18737.

Helsingin kaupunki/Osallistuminen (2009). www.hel.fi/wps/portal/Helsinki/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Helsinki/fi/P_tksenteko+ja+hallinto/Osallistuminen.

Virtaa vuorovaikutukseen! (2007). <http://helka.net/images/stories/tiedostot/VirtaaVuorovaikutukseen.pdf>.

Vuorovaikutuksen työkaluja alueen toimijoille (2007). <http://helka.net/images/stories/tiedostot/TyokalujaToimijoille.pdf>.

Kuninkaankolmion kehittämisfoorumin projektisuunnitelma (2009).

Tyynilä, Suvi (2009). Maanläheisesti urbaani Malminkartano.

Päätös § 44 (2009). Maakunnan kehittämisraha. Uudenmaan liitto.

Länsi-Vantaan alueportaali (2009). www.lansivantaa.fi.

vantaalla.info (2009). www.vantaalla.info/sivu/index.php.

Alueellisen toimijan muistilista (2009). http://helka.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2203&Itemid=904.

Kotikaupunkipolut (2009). www.kotikaupunkipolut.fi.

Päivi-tytär maistelee juhannuspäivänä kesän antimia. Huom! Keittiön värit ja Kaj Franckin Kilta-astiat.
Kuva: Rainer Perkiönmäki, 1970-luku.

Kontula kuvissa

Albumit Auki – Kontulasta Eurooppaan

Arjen taltiointia – taustaa

ARKKITEHTUURIN KUVAAJANA TUNNETULLA SIMO RISTALLA on persoonallinen ja utelias tapa katsella maailmaa ja dokumentoida näkemäänsä. 1960-luvun lopulla Rista halusi irrottautua raskaan ja hankalan palkkikameran rajoituksista ja alkoi kuvata Helsinkiä myös kinofilmikameralla. Hän kuvasi ennen kaikkea helsinkiläisten arkea; ihmisiä kaduilla, puistoissa, kulkemassa, mutta oli kiinnostunut myös muuttuvasta kaupunkikuvasta.

Simo Rista ja valokuvaaja Eeva Rista alkoivat kuvata laajalti katoavia maisemia varsinkin kaupungin pohjoisilla, koillisilla ja itäisillä alueilla, missä oli vireillä useita rakennushankkeita, kuten lukuisia asuntoalueita, metro, päätieverkko ja tuleva Itäkeskus, joka tuolloin vielä kukoisti kaalimaana. Heidän yhteistyönsä tuloksena syntyi ainutlaatuinen ja monipuolinen valokuva-arkisto. Arkisto käsittää yhtäältä yhdyskuntasuunnittelua palvelleeseen aineiston sekä lehtiin ja julkaisuihin kuvatun aineiston, esimerkiksi reportaaseja työpaikoilta ja taiteilijoita työssään.

Arkiston materiaalia julkistettiin Stadin taivaan alla -näyttelyssä, joka pidettiin Lasipalatsin Mediakeskuksen Näyttelytilassa syksyllä 1999.

Näyttely oli vasta remontoidun Lasipalatsin avajaisnäyttely ja koostui kahdesta osasta: toinen oli varsinainen valokuvanäyttely ja toinen internetin välityksellä selattava tietokanta (www.taivaanalla.lasipalatsi.fi).

Stadin taivaan alla keräsi ennätysyleisön Lasipalatsin uuteen näyttelytilaan. Stadin taivaan alla -nettisivujen suosio puolestaan yllätti kaikki. Kävijämäärät olivat hämmäyttävän suuret ja sivustolle virtasi palautetta, jossa kommentoitiin kuvia ja annettiin lisätietoja kuvauspaikoista. Osa kommentoijista kertoi vastaavia kuvia löytyvän heiltäkin. Tästä tietotekniikan opiskelija Aapo Rista sai idean ryhtyä keräämään Internettiin kokoelmaa tavallisten ihmisten albumeissa olevista kuvista ympäri Helsingin. Rahoitus Albumit auki -hankkeelle saatiin Euroopan Unionin Urban II -yhteisöaloiteohjelmasta ja hanketta koordinoi Lasipalatsin Mediakeskus.

Blomin sisarukset sunnuntaiasusteissa Työväen Säästöpankin edustalla.
Kuva: Pirjo Anttonen, 1967.

Emmi-täti Lohjalta tulee käymään Helsingissä. Kuva: Armas Mäki, 1966.

Kontula koulu aloitti toimintansa parakissa, kirkon luona. Varsinainen koulurakennus ei ollut vielä valmis. Opettaja on kutsunut lapsia koulun ulko-oven eteen. Ensimmäinen koulupäivä on alkanut. Jännitys saattamassa olevien vanhempien ja koulunkäyntinsä alkavien lasten joukossa on tiivistynyt. Kuva: Tuulevi Levin-Silfenius, 1967.

Kontulan ostarin B-käytävällä aamupäivällä. Kuvan keskellä Kontulankaari, taustalla Keinulaudantien taloja. Eeva Rista 2005.

Tähän artikkeliin ja myös kirjaan liittyviä tunnelmapaloja löytyy lisää Albumit auki sivuston valokuvista (albumit.lasipalatsi.fi). Albumeissa kerättiin valokuvia pääasiassa yksityisten ihmisten kotialbumeista ja kuvakokoelmista – pääasiassa Kontulan ostoskeskuksessa sijaitsevassa Kontupisteessä loppuvuodesta 2002 alkaen vuoden 2006 loppuun saakka, sekä Mellunmäessä Mellupisteessä vuoden 2008 alkupuolella. Kontupiste on ilmainen nettipiste Kontulan ostoskeskuksessa, jossa asiakkaiden käytössä on Linux-koneita, opastusta ja henkilökohtaista neuvontaa. Mellupiste on vastaava paikka Mellunmäessä.

Albumit auki idässä – tarinoita – kohtaamisia

Helsingin Sanomat uutisoi Albumit auki -projektin laajasti, myös Itä-Helsingin Uutiset ja muut paikallislehdet julkaisivat näyttäviä artikkeleja hankkeesta. Projektista tiedotettiin myös kaupunginosayhdistysten kautta ja Kontupisteessä järjestettiin teemailtoja, jonne kutsuttiin talonyhtiötä ja muita paikallisia toimijoita. Tiedotuskampanja tuotti satoa. Albumit auki nousi nopeasti Kontupisteen suosituimmaksi palveluksi Urban II -projektin aikana v. 2000–2006, varsinkin iäkäämpien asiakkaiden keskuudessa. Kuvia tuotiin tuhansittain monessa muodossa: paperikuvinä kotialbumeihin liimattuina, irrallisina, kenkälaatikoissa tai valokuvaamoiden kuvapusseissa, dioina, negatiiveina tai digikuvina CD-romilla. Perinteiset valokuvat olivat vain hetken lainassa: ne siirrettiin sähköiseen muotoon ja tallennettiin kuvatietoineen Albumeihin. Tekijänoikeus kuvaan jäi kuvaajalle ja Albumit auki sivusto sai siihen vain näyttöoikeuden. Omia kuviaan pystyi liittämään sivustolle myös kotikoneelta.

Osoitteessa albumit.lasipalatsi.fi voi edelleenkin selailla tallennettuja kuvia. Kuvia voi hakea lukuisten eri kriteereiden avulla. Hakulomakkeelta voi etsiä kuvia kuvalähteen, esimerkiksi kuvaajan nimen, kaupunginosan, katuosoitteen tai kuvausvuoden mukaan, tai vaikkapa kuvatekstistä löytyvän erillisen sanan avulla.

Albumit auki -gallerian kuvien luovuttajat olivat enimmäkseen eläkeikäisiä ihmisiä, joille tietokoneet olivat melko vieraita ja jotka eivät itse osanneet siirtää kuviaan Internetiin. Kontupis-

Vielä näyttelykehikkojen lasit puhtaaksi ja on jälleen mahdollisuus kerääntyä tunnelmoimaan kuvien ääreen. Albumien kuvista koottu Albumit aukiolla -näyttely on nähtävillä Lasipalatsinaukiolla 8.12.2006 - 14.1.2007. Kuva Niilo Anttonen

teen kävijäkyselyssä 16% vastanneista ilmoitti Albumien lisäkkeen heidän tietokoneen käyttöönsä. Näin ollen Urbaani kulttuuri -hankkeen alkuperäinen idea kulttuurin ja tietoyhteiskunnan yhdistämisestä ainakin osin toteutui Kontulassa.

Valokuvaaja Eeva Rista oli käynnistämässä Albumit auki -hanketta, hän päivysti Kontupisteessä, vastaanotti valokuvia, skannasi ja taustoitti kuvia yhdessä lahjoittajien kanssa. Ristan mukaan valokuvien kautta ihminen voi ymmärtää jotain itsestään. Kuvia ja niihin liittyviä muistoja käytäessä läpi elämän merkitykselliset hetket nousivat esiin. Albumit auki oli käyttäjälähtöinen projekti. Kontulalaiset kokivat, että he olivat mukana luomassa jotain ainutlaatuista. Samalla -ammattivalokuvaajan kanssa kuvia käytäessä läpi – he saivat myös henkilökohtaisen oppitunnin valokuvauksesta.

Kontulalaiset ottivat Albumit omakseen ja tapaamisista kehittyi henkilökohtaisia kohtaamisia. Ristalta varattiin etukäteen vastaanottoaikoja, ja yhden asiakkaan kanssa saattoi vierähtää useitakin tunteja. Tapaamisten yhteydessä saatettiin käydä läpi paljon muutakin kuin mitä kuvassa näkyi; muistoja, tarinoita, elämän iloja ja suruja. Kuvien yhteyteen liittyy usein tarina: laajennetuissa kuvatekstissä kuvissa näkymätönkin on saatu mukaan. Ristan mukaan kontulalaiset ovat selvästi ylpeitä omasta asuinalueestaan. Heillä on erittäin vahva kontulalainen identiteetti – ”silmät kääntävä ylpeys” asuinpaikastaan.

Digikuvaamisen nopea suosio toi Albumit auki -palvelun tekijöille uusia haasteita. Hanke oli suunniteltu kotialbumeista valikoitujen kuvien taltiointiin. Digikuvien tulva yllätti. Kuvia Albumit aukio -sivuille on kertynyt yli 22 000.

Albumeihin kuviaan luovuttaneiden kuvat ja kertomukset elävät edelleen netissä ja ovat tärkeitä niin ajan kuin paikankin tallenteina. Kuvat peilaavat aikaansa: sisustukset kertovat eri vuosikymmenien muoti-ilmiöistä: 1970-luvun puolivälissä fototapetit olivat suurta muotia. Albumien kuvat Kontulasta ja lähiympäristöstä ovat samalla myös kuvaajiensa tulkintaa omasta tutusta asuinalueesta. Kuvissa upea appelsiinikuu nousee tammikuiselle Kontulan taivaalle ja ihmeköynnös värittää parveketta kesäisin. Kerrostaloalueella oma pieni kukkatarha, kesäinen keidas parveke, on asukkaille hyvin tärkeä.

Yksi tärkeä osa Albumit auki -sivustoa on mahdollisuus kommentoida kuvia. Katselijat ovatkin kommentoineet innokkaasti kuvia omien kokemustensa pohjalta, ja kommentit ovat edelleen luettavissa verkkosivuilla: ”Keinutie 11 kundien vuoden 2003 kesäkokous pihagrillillä. Grilli sijaitsee talojen välisen ryeikön reunalla.” Kuvatekstin sana ”ryeikkö” herättää mielipiteen.

”Mikä ryteikkö? Eihän se ole mikään ryteikkö, vaan parasta koko tontilla. Henkireikä, meluste, näkösuoja ja hallitussa luonnontilassa. Ei me mitään lentokenttäfilistä kaivata!” Vastauksena on kuitenkin: ”Ryteikkö mikä ryteikkö!”

Tutkija Airi Markkanen kokosi Albumit auki -hankkeesta kirjan – Albumit auki Kontulaan – johon haastateltiin kymmeniä kontulalaisia. Haastatteluissa haikailtiin menneiltä vuosikymmeniltä ihmisten keskinäistä välittämistä ja auttamista, talkoohenkeä. Yhden selailijan sivuilla kirjoittamassa mielipiteessä - ”Kiva kuva, hyvä meininki, arvokas muisto” – tiivistyy Markkasen mukaan Albumien henki. Albumit-sivusto on visuaalista antropologiaa. Se kertoo tarinan siitä, miten Kontula ja sen lähiympäristö muuttuvat nykyaikaiseksi lähiöksi muutamassa vuosikymmenessä. Tarinan ovat tallentaneet alueen asukkaat ensin omiin kotialbumeihinsa ja sen jälkeen luovuttaneet ne kaikkien nähtäväksi Albumit auki -valokuvatietokantaan internetiin. Albumien sadat kuvaajat keräävät oman alueensa korvaamatonta arkihistoriaa, jonka arvo – muistojen sydän – vain kasvaa vuosikymmenien kuluessa. Tarina – Albumit auki – jatkuu.

Kontula – helsinkiläinen lähiö

Kontula on yksi Helsingin vanhimmista lähiöistä, se on myös yksi suurimmista ja hyvä esimerkki suomalaisesta lähiöstä. Kontulan historia on hyvin dokumentoitu. Siihen voi tutustua esimerkiksi www.kontula.com sivuilla. Kontula on syntynyt alunperin kauaksi keskustasta ja vaikeiden taipaleiden päähän, mutta kaupungin laajentuessa kasvanut lähes kantakaupunkiin kiinni. 1800-luvulle saakka Kontula oli lähes asumatonta, mutta suosittua helsinkiläisten ulkoilumaastoa, jossa käytiin marjastamassa ja sienestämässä. Seudun saavutettavuus parani 1930-luvulla, kun Porvoontie valmistui.

1940-luvulla Kontulan asukaskunta kasvoi ja sinne alettiin rakentaa ennen kaikkea omakotitaloja. Tontteja annettiin esimerkiksi rintamamiehille, mutta alue houkutti myös muita omakotitalorakentajia. Kontula liitettiin osaksi Helsinkiä vuonna 1946.

Muutto kolmoseen 26.2. Muuttokuorma tuotu ”Petterillä” (Bedford). Kuva: Tapio Mäkiö, 1966.

Kasvava ja moderni

Helsingin väkiluku kasvoi 1960-luvulla noin 10 000 asukkaalla vuodessa. Asunto- ja tonttipula oli suuri, kasvava väestö tarvitsi asuntoja. Helsinkiä kaavoitettiin laajalti, myös Kontulan kaavoittaminen alkoi vuonna 1961.

Kontulan kerrostalojen ensimmäiset asukkaat pääsivät muuttamaan marraskuussa 1964 Naapurintie 6:een. Sen pihalla nähtiin ensimmäisen kerran seuraavina vuosina usein toistunut näky. Talon edusta täyttyi muuttotavaroita kuljettaneista autoista. Ensimmäinen kauppa Kontulaan avattiin vasta 1965 ja uuden ostoskeskuksen avajaiset 1967 olivat suuri kansanjuhla. Helikopteri toi paikalle Batmanin ja Robinin. Lapsia oli liikkeellä laumoittain kahmimassa jaossa olleita karamelleja. Ostoskeskuksen viereisessä metsikössä lihamestarit grillasivat kokonaisen härän. Ilta-Sanomat kertoi 29.8.1967 ”yli kolmekymmentä metriä pitkän kirkuvan jonon avanneen Suomen suurimman ostoskeskuksen”.

Kontulaan kohdistui paljon myönteisiä odotuksia. Helsingin Sanomat luonnehti 4.4.1962 lähiöitä hyväksi vastakohdaksi keskustan ahtaudelle:

”Terveellisiä asuma-alueita, kauniita lastentaloja ja kouluja, avaria pihoja ja puistoja on kasvanut uusille liitosalueille, jolla nuori helsinkiläispolvi isännöi. Yhä useammat pääsevät muuttamaan pois keskustan melusta ja pölystä raittiiseen ilmaan ja luonnon tuntumaan.”

Perheeseen on hankittu auto, ja vaari on tullut kylään. Auto oli Morris Oxford (käytetty, tietenkin) ja se kulki vakaasti kuin juna. Kuva: Aino Aalste, 1963

Ennen ostoskeskuksen valmistumista Kontulassa juhlittiin ensimmäisen kaupan, Elannon Porttikujan myymälän avajaisia keväällä 1965. Kuva: A. ja P. Havukainen

SATO:n asunonäyttely. Ihmisillä oli tilaisuus päästä katsomaan miltä tuleva koti näyttää Kontulaan ensimmäisenä valmistuvassa talossa. Kuva: Ritva Mäki, 1964

Huumasta kurjuuteen

Seitsemänkymmentäluvulla lähiörakentamisen huuman rinnalle nousi kriittisempiä kannanottoja. Lähiöt olivat muuttumassa huonon elämänlaadun vertauskuviksi. Niiden asukkaat leimautuivat passiiviseksi massaksi, jonka elämän täyttivät arkena työ ja televisio sekä viikonloppuna viina ja tappelut.

Aluksi 1960-luvulla perustettu Kontula oli haluttu asuinpaikka, mutta 1970-luvulla lähiö oli sosiaalisesti levoton ja se leimautui ongelmalähiökeskustelun symboliksi. Kontula sai väkivaltaisen, nuhruisen ja jengien piinamaan lähiön maineen. Tiedotusvälineet löysivät ylipäänsä lähiöistä niukasti myönteistä kerrottavaa. Lähiö oli asuinseutuna huonompi kuin kunnon kaupunki tai maaseutu. Tulevaisuuden Suomea Viikko-Sanomissa vuonna 1975 hahmotellut Arto Paasilinna ennusti, että lähiöitä räjäytetään pian maan tasalle.

1980-luvulla Kontulan sosiaalinen tilanne koheni. Metron rakentaminen vuonna 1986 oli kontulalaisille iso asia. Ostoskeskusta laajennettiin uusia asiakasvirtoja varten ja liikenneyhteydet nopeutuivat huomattavasti.

Tiivistä yhteiseloa

Uusissa lähiöissä asukkaiden epävirallinen yhdessäolo on perinteisesti ollut vilkasta. Lähiöön muuttaneet aikuiset ovat olleet yleensä suunnilleen samanikäisiä ja lapsiperheet tutustuvat helposti toisiinsa jälkikasvunsa välityksellä. Suuri yhteinen kokemus muuttamisesta on yhdistänyt asukkaita.

Varsinkin suurten muuttoaaltojen aikaan 1960-luvulla muuttajat tulivat yleensä oloista, joissa tietty sosiaalisuus oli ollut osa elämää. Kantakaupungin väkirikkaissa kortteleissa ihmisten

Kerman nuorisojengi Porttikujan Elannon edustalla. Kuva: Tapani Rinne, 1967

Lapsia korona-pelin parissa ja muissa leikeissä leikkipuisto Kiiikussa helteisenä heinäkuun päivänä. Kuva: Eeva Rista, 2003

väliset suhteet olivat muodostuneet pakostakin läheisiksi. Maaseudulla syntyneet olivat myös tottuneet yhteisöllisyyteen, joka kuitenkin perinteisempänä poikkesi kaupunkilaisten toisista lähteistä vaikutteita saaneesta elämäntavasta. Oman ripauksensa antoi eri yhteiskuntaluokkiin kuuluneiden perheiden asettuminen samoihin taloihin.

Vaikka maaseututaustaiset pyrkivät yleensä jättämään vanhan nopeasti taakseen, se vaikutti heidän käyttäytymiseensä. Lähiöiden elämänmuoto sai täten vaikutteita sekä kaupunkilaisuudesta että maalaisuudesta. Lähiöstä muotoutui ihmisten mielissä pikkukaupunki tai suuri kylä. Se ei kuitenkaan ollut perinteisessä mielessä tiiviisti rakennettu kaupunki, vaan jotakin, jonka ulottuvuuksia oli vaikea hahmottaa.

Asukkaiden yhteistoiminnalle oli luonnollisia tarpeita. Taloyhtiöiden ja -toimikuntien kokouksiin osallistuminen oli aktiivista. Pihojen, pysäköintialueiden ja yhteisten tilojen kunnostus talkoovoimin tarjosi luontevan tilaisuuden tutustua saman talon asukkaisiin. Pihatalkoita järjestetään edelleen monissa taloissa joka kevät ja syysy.

Ensimmäinen aamu uudessa kodissa Ostostie 3:ssa 1969. Kuva: Kyllikki Seppinen

Uusi asunto kuin taivas

Perkiönmäen perhe muutti Kaarikuja 4:ään Vantaalta. Entinen kahden huoneen ja keittiön asunto oli ollut 54 neliömetriä. Sen suurin vika oli kylpyhuoneen puute. Kirsti ja Rainer Perkiönmäen säästökohteena oli aluksi Länsimäen korkeimmalle kalliolle rakennettavaksi suunniteltu talo. Rakennuskohde ei kuitenkaan toteutunut.

Tämän jälkeen he ryhtyivät säästämään asuntoa Kontulasta. Perkiönmäet kävivät sunnuntai-lenkeillä rakenteilla olevassa Kontulassa ja vierailivat asuntonäyttelyissä. Etenkin Kirsti Perkiönmäki oli innostunut tulevasta muutosta, mies ei olisi halunnut ottaa velkaa. Hakan toimistovirkailija sanoikin rouvan saaneen asiassa työvoiton, kun Perkiönmäet tekivät kaupat. Muuttopäivä koitti heinäkuussa 1967:

”Uusi asunto Kaarikuja 4:ssä oli kuin taivas! Kylpyhuone, jossa oli ikkuna ja WC erikseen, yhteensä 75 neliömetriä ja 8. kerros. Kyllä se vatsasta vähän kouraisi, kun parvekkeella kävi ensimmäisiä kertoja, mutta näkihän sieltä tosi kauas, aina Tapiolan tornitaloille, joissa olivat nuo V-muotoiset siivekkeet. Hissi tuntui olevan aina varattu, ei vain muuttopäivinä. Lapset ajelivat sillä usein lystikseenkin. Ainakin kerran piti huoltomiehen tulla pelastamaan maalaisserkun pojanviikareita, jotka olivat jääneet kerrosten väliin.”

Jukan kivityömaa työntekijöineen. Heti aamupalan jälkeen piti vääntäytyä töihin. Pojat ahkeroivat päivittäin, ettei syömiseen meinannut keritä. Työn tulokset näkyivät lajiteltuina erilaisiksi kasoiksi, mm. lohkareita, kivimurskaa, soraa ja hiekkaa. Kuva: Pirkko Vanhanen

Lähteet:

Eeva Ristan haastattelu, 28.10. 2009

Albumit auki Kontulaan, Kirja kerrallaan, 2007

Kokkonen Jouko (2002) Kontulan vaiheet

Kontula lehti, 11/2005

Urban kulttuuri – arviointitutkimus (koonnut Maija Merimaa)

www.kontula.com

Fotorally – eurooppalainen kuva-albumi

Fotorally jatkaa Albumit auki -hankkeen keruukampanjaa eurooppalaisella tasolla. Se on Lasipalatsin Mediakeskuksen hallinnoima ja Euroopan Unionin Kulttuuri ohjelman tukema kaksivuotinen projekti, jossa Albumien tylliin kootaan ihmisten omista kotialbumeista valokuvia. Kuvien avulla yritetään valottaa, mitä eurooppalaisuus on. Mitä yhteisiä piirteitä meistä löytyy? Miltä näyttää eurooppalainen olohuone? Erottaako suomalaisen perhevalokuvan espanjalaisesta?

Toisin kuin Albumit auki, Fotorally ei ole ainoastaan kuvatietokanta, se on eräänlainen peli. Kukin kuva on vastaus sivustolla jo olevaan kuvaan, jolloin kuvista muodostuu ketjuja, joita seuraamalla voi seikkailla kaupungista toiseen. Fotorally toimii neljässä kaupungissa (Amsterdam, Barcelona, Manchester, Helsinki). Toiminta on keskitetty paikallisiin kulttuuritaloihin, aluekirjastoihin sekä erilaisiin nettipisteisiin. Tavoitteena on tavoittaa nekin ihmiset, jotka eivät hakeudu kaupunkien keskustoihin kulttuurin äärelle. Helsingissä Fotorallylla on pysyvä toimipaikka Lasipalatsissa sijaitsevalla Kohtaamispaikalla, jossa asiakkaat saavat henkilökohtaista neuvontaa, kuinka liittää omia kuvia osaksi Fotorallya. Kohtaamispaikalle voi myös tuoda valokuvia skannattavaksi. Fotorally kuvia ja infoa on saatavilla myös uusitussa Kontupisteessä.

Fotorally alkoi kaikissa kaupungeissa näyttelyllä, jonka kuvat koottiin kunkin partnerin omista arkistoista. Helsingissä näyttely kiersi talvella 2009- 2010 paikalliskirjastoja. Näyttelyiden yhteydessä pidettiin infopäiviä, jolloin halukkaille esiteltiin Fotorallyn toimintaa ja asiakkaat saivat myös apua omien kuviensa skannaamisessa. Kevään ja syksyn 2010 aikana Fotorally kiertää myös helsinkiläisissä vanhainkodeissa ja palvelutaloissa.

Fotorally pyrkii kehittämään Euroopan kansallinen -käsitettä yhdistämällä ihmisten kuvia, muistoja ja historiaa yhteiseen tietokantaan. Tavoitteena on edistää ymmärrystä Euroopan kulttuureiden ja alueiden jokapäiväisen elämän samankaltaisuuksista ja erilaisuuksista. Projekti tukee eri ikäryhmien osallistumista monikulttuurisuuteen.

Lasipalatsin Mediakeskuksen kansainvälisinä partnereina Fotorally hankkeessa ovat Manchester City Council, The Amsterdam Innovation Motor sekä i2CAT Barcelonasta. Paikallisia partnereita ovat lisäksi Helsingin kulttuurikeskus sekä Helsingin kaupunginkirjaston Kohtaamispaikka. Amsterdamista mukana on myös Stadsarchief Amsterdam. Fotorally jatkuu toukokuuhun 2011 asti.

Kirjoittajat

Riikka Henriksson: FM, projektisuunnittelija, Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskus

Hannu Kurki: DI, erityissuunnittelija, Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskus

Yrjö Laasanen: KM, projektipäällikkö, Vantaan kaupungin nuorisopalvelut

Raisa Niemi: FM, tuottaja, Lasipalatsin Mediakeskus Oy

Markku Norvasuo: TkT, tutkija, Aalto yliopiston teknillinen korkeakoulu

Terttu Nupponen: YTT, tutkija, Aalto yliopiston teknillinen korkeakoulu

Kimmo Rönkä: DI, tutkimusjohtaja, Movenze Oy

Ari Tolvanen: FM, suunnittelija, Helsingin kulttuurikeskus

Sisällys

Esipuhe: MARIANNA KAJANTIE ARI TOLVANEN	7
Johdanto: HANNU KURKI ARI TOLVANEN	9
HANNU KURKI: Itseuudistuvat kaupunginosat – omaehtoisen kehittämisen idea	15
TERTTU NUPPONEN: Huolenpito, itsemäärääminen ja itsevastuu	29
YRJÖ LAASANEN: Vuorovaikutteisuudesta vertaisuuteen	41
MARKKU NORVASUO: Lähiöiden palvelurakenne ja uudet verkottuvien asumispalvelujen mallit	49
KIMMO RÖNKÄ: Living Labeista kansanlaboratorioihin	59
ARI TOLVANEN: Kaupunginosien välisestä kumppanuudesta	69
RIIKKA HENRIKSSON: Kuninkaankolmio – kuntien raja-alueiden yhteistyö	81
RAISA NIEMI: Albumit Auki – Kontulasta Eurooppaan – Kontula kuvissa	91

A lueiden ja kaupunkiseutujen kehittäminen on alkanut yhä enemmän olla useiden toimijoiden yhteispeiliä, vuorovaikutuksen rakentamista. Sama pätee myös moniin suurempiin kaupunginosiin. Kaikkea vastuuta ei enää voida sysätä kunnille. Myös yrittäjät ja asukkaat on saatava erilaisine panoksineen mukaan. Tämä kaikki edellyttää uudenlaisia avoimia pelipöytiä ja rikastavia työtapoja. Myös asenteita ja rooleja on tarkistettava.

Tähän kirjaan on koottu artikkeleita ja kokemuksia tästä kaupunginosien kehitytyöstä viime vuosilta Helsingistä ja sen lähialueilta. Esiteltävissä malleissa kaikissa korostuu kansalaisyhteiskunnan keskeinen rooli. Mallit käynevät ensiaskeleista kansalaisyhteiskunnan, yrittäjyyden ja julkisen sektorin orastavasta kumppanuudesta, joka muualla Euroopassa on jo johtamassa mittavampaankin palveluiden tuottamiseen.

Käsitteellä ruohonjuuri tarkoitetaan kansalaisten ja arjen tasoilla liikkumista. Kehittäjät puhuvat taas keihäänkärkihankkeista. Niillä avataan latua uusille toimintatavoille. Kirjan nimi Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi ennakoii kansalaisasukkaiden lisääntyvää painoarvoa yhteiskunnan muutosvoimana ja uutta roolia käyttäjälähtöisessä innovaatiotoiminnassa.

Helsingin kulttuurikeskus
Helsingfors kulturcentral • City of Helsinki Cultural Office

